

מפגש תרבויות

נסים כהן - סיפור חיי
הזדמנויות, בחירות ותובנות

מסופר על ידי רחל רז (כהן)

מפגש תרבויות

נסים כהן - סיפור חיי

הזדמנויות, בחירות ותובנות

מסופר על ידי רחל רז (כהן)

תוכן הענינים

4	פתיח דבר – רחל
5	הקדמה – נסים
	חלק ראשון – ממצריים לארץ ישראל
8	כרם התימנים – מקום הולדתו
9	הורי – רחל ומשה בבאי/כהן
12	החיים במצריים
17	ארץ ישראל – המולדת החדשה 1935
26	בית הכנסת – "אור תורה" לעולי מצריים
28	מרים המיילדת
29	השתרשות
30	אחיי ואחיותיי
36	אילן יוחסין
	חלק שני – מדינת ישראל
38	מדינה עברית – עליה חופשית
44	מדינת ישראל – החיים ברמת ישראל
50	מפגש תרבויות – אסתר ורחל
	חלק שלישי – קריירה מקצועית ופעילות חברתית
54	עיריית תל אביב-יפו – החיים בין שני עולמות
58	אומנות וקולנוע – מפרברי תל אביב ללונדון 1957
63	קופת חולים – רקע 1958-1992
64	הכניסה לקופת חולים 1958
65	הנסיעה לניו-יורק 1963
67	קופת חולים – אגף מיחשוב
68	מלחמת יום הכיפורים 1973
71	קופת חולים – אגף בינוי ונכסים 1975
74	האקספירימנט – חיזוק קשרי ישראל-גרמניה
78	מנהל מחוז ראשון לציון 1981-1988
81	פעילות פוליטית: מפא"י ומפלגת העבודה
85	חלק רביעי – המשפחה שהקמתי
93	נספחים – תמונות
99	נספחים – מסמכים

פתח דבר – רחל

לאורך השנים, אבי נסים, סיפר על משפחתנו, חייו והמציאות בה גדל. אני זוכרת סיפורים רבים על הצמיחה מתוך הדלות והעוני, הזדמנויות מיוחדות שנקראו בדרכו, בחירה במסלול זה או אחר, ובמקרים רבים פריצת המוסכמות. משפטים כמו "סדר זה חצי עבודה", "גרוש לבן ליום שחור", "ההשכלה היא העיקר", "להגדיל את ארגז הכלים", ו-"המשפחה היא הדבר הכי חשוב" הם חלק קטן מהאימרות ומחוכמת החיים שהנחיל לי ולסובבים.

כמו כן, ספור חייו של אבי ומשפחתנו התרחש במקביל לצמיחת מדינת ישראל מזמן שלטון המנדט הבריטי ועד להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל בשנת 1948. דרך המחקר והכתיבה למדתי על השפעת המפגשים הבין תרבותיים על אבי ועל חוויותיו האישיות בארועים הסטוריים וחשובים אלו. הכרתי מקרוב יותר את חלקו בפרויקט הציוני דרך עבודתו בקופת חולים, הכנסת המיחשוב ועזרה בהתפתחותה של המדינה הצעירה בתחום הטכנולוגי ונייתוח הנתונים. התנדבותו ועשייתו בתחום הפוליטי וגם בנית קשרים בין ישראל לגרמניה הם עוד נדבך בעשייה המשמעותית והחשובה.

במשך שנים התדברנו לתעד את הסיפורים שישמרו לנו ולדורות הבאים אבל תמיד נמצאו תרוצים ולא הגענו לעשות זאת (עד עכשיו).

מגפת הקורונה שפקדה את העולם בשנת 2020 יצרה הזדמנות מיוחדת. נאלצנו לשהות בבתים ולהמנע ממפגש פנים אל פנים עם חברים, מכרים ומשפחה. השמיים כמעט נסגרו לטיסות, בתי ספר, ספריות, בתי כנסת, בתי קפה כולם נסגרו. כמו רבים, איבדתי את מקום עבודתי מזה 14 שנים במכללה העברית בבוסטון בגלל קיצוצים שהמגפה יצרה. הזמן התפנה והחלטתי לקחת את המתנה הגדולה של הזמן ולהשקיע בפרויקט של כתיבת הספר. הטכנולוגיה בת זמננו של תקשורת ה-"זום" וה-"וואטסאפ" עזרה רבות. אני ואבי דברנו יום יום, ויצאנו למסע משותף. מאז תחילת פרויקט הכתיבה, הגעתי לארץ שלוש פעמים, במפגשים הפיזיים, פנים מול פנים, עברנו על מסמכים ותמונות והקלטנו ראיונות נוספים. הספר הזה הוא תוצאה של מעל שנתיים מרתקות בהם למדתי רבות על אבי, משפחתנו, מדינת ישראל, מערכת הבריאות ועוד. ובזכות סיפורים אלו למדתי רבות גם על עצמי והבחירות שלי.

אני מודה על ההזדמנות שנפלה בחלקי. התחלנו בסיפורים שהכרתי ודרך שאילת שאלות גילינו עוד סיפורים רבים ומשמעותיים, חלקם מלאים בחוכמת חיים ומוסר השכל. הספר כתוב בשפתו של אבי עם עריכה קלה והגהה. מי שמכיר את אבי יזהה בספר את קולו. הספר הזה הינו מתנה לאבי, לבנותי ולמשפחתנו המורחבת.

הקדמה – נסים

זה מכבר, מעת לעת עלה הרעיון במחשבתי לכתוב ולתאר את קורות חיי משפחתי. ידוע שסיפורים מסוג זה נכתבו מאז ומתמיד, מהם אף זכו לעניין, אך סיפורי מיועד לצאצאי – לבתי רחל, לבני משה, לחתני – גיל וכלתי – חגית, ולנכדיי – דפנה, קרן, דליה, תמיר והגר – שנולדו למציאות שונה. לעידן בו כמעט ואין להם מחסור וחסכים, דומה שהדברים הקיימים מובנים מאליהם ומובטחים לעד. ייתכן וישמעו לפעמים סיפור או אירוע, אך עדיין יחמיצו את האמיתות, החוויות והקשיים שהיו מנת חלקה של משפחתנו, ובעיקר את היכולת להתגבר על הקשיים, להיחלץ ממשברים, ולהגיע לתקופות יפות מלאות אושר ועשייה.

מדוע, אם כן, לא כתבתי עד כה? מה הניע אותי עתה לכתוב?
כשהייתי מהרהר בעניין הכתיבה, חשבתי: "נו, תתחיל....." ועניתי לעצמי: "עוד מעט....."
וכך שוב דחיתי את הכתיבה.

באחד הימים – בקיץ 1998 – שוחחתי עם נכדתי דפנה, בעת ביקורם בישראל, ממקום שהותם במדיסון – ארה"ב – שם התגוררו במסגרת לימודיו של חתני – גיל. בנסיעה בת"א, תוך המולה ופקקי תנועה נשמע צופר מכונית. נשאלתי על ידה: "סבא, למה הוא צופר?"
כמובן שהשבתי לה תשובה מרגיעה, אך היא עדיין לא מבינה את הצורך בצפירה.
הם גרים במעונות האוניברסיטה, במדיסון וויסקונסין, מקום מאורגן, נעים, גם בדרכים, חייה כבתוך חממה – ללא צפירות.

המשכנו בנסיעתנו, הבחינה בעד החלון בעוברי אורח חוצים כביש במעבר חציה, סמוך לתחנת רכבת ת"א – צפון. בין הולכי הרגל היו חיילים רבים לבושים מדי זית.
שאלה דפנה: "מי האנשים הירוקים האלו?"
ניסינו להשיב, שוב תשובה מרגיעה ואופטימית: "אלה חיילים וחיילות, ששומרים עלינו."
"למה וממי?" הקשתה.

הוספתי: "הם שומרים עלינו מאנשים רעים, אשר רוצים להפריע לנו ולהזיק לנו."
מציאות זו המחישה לי, כי הנכדים שנולדו בעידן זה מוצפים באמצעים רבים, כמעט ללא מחסור, לא הכירו מציאות קשה, שהיא אמיתית, אשר יכולה להגיע גם לדור שלהם.
דור שאינו יודע מחסור בימים אלו, טוב שישמע וידע שהוריו, ראו, חשו וגם סבלו מציאות שונה.

קורות חיי משפחתי – תחילתם בשנת 1900, במצריים, השנה בה נולד אבי, משה.
אמי, רחל, אף היא נולדה במצריים בשנת 1908.
ההיכרות ביניהם, נישואיהם, הקמת משפחה ענפה, עלייתם ארצה בשנת 1935, לידת
18 ילדים, השתקעותם בארץ ישראל, המאבקים הקשים בחיי היום יום להישרדות
וההשתרשות בארץ.

חלק ראשון

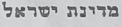
ממצריים לארץ ישראל

כרם התימנים - מקום הולדתי

נולדתי בכרם התימנים (דרום ת"א), כט' בכסלו, נר חמישי לחנוכה, 13 בדצמבר 1936. תקופה זו - טרום מדינה - היתה תקופת פרעות. ערבים התנכלו ליהודים בכל רחבי הארץ, תקפו אותם - בנשק קר ובנשק חם - והאלימות פגעה קשות בנפש וברכוש. הארץ היתה תחת שלטון המנדט הבריטי, היישוב היהודי מנה כ-600,000 נפש בלבד. המוסדות היהודיים ומנהיגי התנועה הציונית - בארץ ובחו"ל - פעלו להשגת עצמאות ולהקמת מדינה יהודית בא"י. כמו כן היתה התארגנות יהודית להגנה על היישוב היהודי - במסגרת המחותרות - ע"י ארגוני הגנה, אצ"ל (ארגון צבאי לאומי), לח"י (לוחמי חירות ישראל).

בכרם התימנים התיישבו יהודים מארצות מוצא שונות מהמזרח: תימן, מצריים, סוריה, לבנון ואחרות. מרבית התושבים ניהלו אורח חיים דתי ומסורתי. היו הרבה בתי כנסת קטנים (כמעט בכל סמטה), כשבכולם התקיימו תפילות שחרית כבר באשמורת הבוקר, מנחה

משרד הפנים
 אגף עליה ומרשם

44061 *

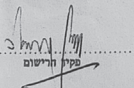
תעודת רישום לידה
העתק

1 שם יליד	2 הטין	3 שם המפתח	4 תאריך הלידה	5 תאריך הלידה		6 מדינת הולדת	7 שמות הוריו		8 אזרחות הילידים	9 שם התנאי	10 מספר התנאי
				עברי	כללי		האם	האב			
יוסי	צבי	בבאי	י"ב	כ"ב תמוז	כ"ב תמוז	ישראל	חיים הנשיא	אמה	ישראל	א.כ.כ. מ.כ.כ.	י"ב

הנני מאשר, כי הילוד הורשם לעיל נרשם ביום 30.12.1936 על יסוד תודעת לידת חי, בספר התושבים לפי סעיף 3 לפקודת מרשם התושבים, ח"ט-1949, ובפנקס הלידות לפי חלק 111 סעיף 6 (1) לפקודת בריאות העם, 1940 לפי מספר זהות: 0910453

התעודה ניתנה בלשכת עליה ומרשם **ירושלים** ביום **11** חודש **יולי** שנה **1957**.

תעודה זו בתוקף לאור הריבית בול אגרת שרוחנים

מ/ר-96/17 11.0.1 2156/3451-2.57/25.000

וערבית לעת ערב. תמיד היה מניין, ולאילו שהגיעו באיחור – מניין שני. תמיד היה מספר רב של מתפללים. היו גם חדרי לימוד לילדים, בהם למדו בעיקר לימודי קודש ע"י המורי התימני, או החכם הספרדי.

שכונת מנשיה חצצה מדרום בין כרם התימנים ליפו ליד מסגד "חסאן בק". אזור זה היה מאוכלס בשכונות, ערבים ויהודים יחד. חלק מהבתים בבעלות ערבית וחלק בבעלות יהודית. ברח' הכרמל (ממזרח) היה השוק המרכזי, בעלי העסקים היו ערבים וגם יהודים. חוף הים ממערב ורחוב אלנבי מצפון. חיי היום יום היו מעורבים כמעט בכל התחומים. החיים התנהלו לאיטם ובנחת, דומה שלא היה לאן למהר. הדלות, המחסור וקשיי היום יום כמו גם ההתנכלויות מצד גורמים עוינים היו מנת חלקם של התושבים.

אני, כילד, לא הייתי מודע לכל הפרטים, כי כלי התקשורת באותם הימים לא היו מפותחים והידיעות שזרמו היו מוגבלות. על כן לא ידענו די על המתרחש ומה שנודע לנו – מקורו על פי רוב משמועות. בנוסף, לא תמיד היו הדברים נכונים ובקושי ידעו הקטנים את המתרחש ולא היתה אפשרות לאינפורמציה.

דבר אחד היה ידוע – היה מחסור ואין אמצעים.

הורי – רחל ומשה בבאי/כהן

אבי, נולד במצריים, בשנת 1900. כבר בילדותו הרכה היה עיוור לחלוטין. יש אומרים, שהיתה במצריים מחלת עיניים נפוצה ורבים נתעוורו. כמובן שמאז ועד יומו האחרון (דצמבר 1965) לא זכה לראות אור, גם לא את מראה בני משפחתו. אבי למד לחיות עם העיוורון ולא נכנע

משה ורחל

לו, אולם הזכיר לפעמים כי עיוורון הוא הנכות הקשה ביותר.

להיות עיוור – כמוה ללחיות באפלה מוחלטת, לגשש ולגשש ולא להיות בטוח לעולם.

החרדות מלוות אותך כל רגע, קיימת חשדנות לגבי מה שקורה סביבך ואתה זקוק כל הזמן לאיש נאמן לצדך.

אבי היה שומר תורה ומצוות וקיים אורח חיים דתי. הקפיד כפי יכולתו

על קיום תרי"ג מצוות, אך לא גידל זקן. תמיד התגלח במשחה מיוחדת – לא בתער (אביו גידל זקן, ומראהו היה מלא זיו ומקרין אור).

אבי פקד את בית הכנסת השכם והערב, ידע את התפילות בעל פה, ידע פיוטים ומזמורים. אף השתתף בפרקי חזנות בבית הכנסת, אם באירועים ואם במועדים. פיוטי התהילים וסלסולי התפילה, שהיו נשמעים מפיו היו נעימים. רבים זוכרים את קולו, והנעימות ממשיכות להדהד. מעל לכל, אינני זוכר את אבי כועס, מעולם לא נזף בנו, תמיד היה אומר: "טובה חטאתי" (סליחה חטאתי).

משפחת אבי היתה דתית, הוריו התגוררו בקהיר שבמצריים אולם מוצאם בפרס, אף נשאו דרכון פרסי. אביו – בנימין (סבי) נהג בצדיקות יתירה ובאדיקות, כך גם סבתי ח'נום. למשפחה היה קשר לארץ ישראל. עוד בטרם יגיעו ארצה להשתקע, רכשו בית בירושלים. כמו כן, ניסו לרשום את אבי לבית ספר לעיוורים בירושלים, אך לא נתקבל. הם עלו ארצה ומידי פעם הגיעו למצריים.

לאבי היה אח – אליהו, ושלוש אחיות – רגינה, עזיזה וג'מילה.

אמי, נולדה בקהיר שבמצריים בשנת 1908. הוריה היו אנשים מאמינים. כילדה לא זכתה להשכלה ראויה, גם אם למדה, הרי זה לפרק זמן קצר מאוד (למדה גם צרפתית). אביה, יוחנן מזרחי, הגיע למצריים לאחר תלאות רבות (מלווה באביו, שהיה עיוור) מהאזור ההררי שבכורדיסטן, חבל ארץ בעיראק ובחלקו בטורקיה. סבי סיפר לנו שהוא ביקר גם בהודו, בסינגפור ובמקומות נוספים וידע גם את שפתם. הוא נהג לומר שכל יהודי חייב לבקר בארבע ארצות (חברון, צפת, טבריה, ירושלים).

סבי, יוחנן, היה איש חזק במובן הפיזי, אף נמרץ בדעתו, כמו בני מוצאו, שהיו אמיצים ונועזים (היה לו שפם עבות וארוך שהיה הדרו).

יוחנן ושרה מזרחי

השיחה עמו היתה תמיד מאוד מעשית ותכליתית. לפרנסתו במצריים, עסק סבי במכירת בדים לפלחים בכפרים הנידחים. הוא נהג לצאת בתחילת השבוע ולשוב לקראת סוף השבוע, כאשר את חבילות הבדים נשא על כתפו להציע למכירה. אמה, שרה, נולדה בפרס והיתה אישה יפה מאוד. סבתי וסבי הכירו במצריים, שם נישאו ונולדו להם ילדים רבים. לפי הסיפורים, ששמענו מאמי, נותרו להם רק שתי בנות – אמי ואחותה מרים. כל האחרים נפטרו בעודם קטנים. סבי וסבתי חשבו שאולי קללה רובצת עליהם, לכן החליטו להשיא את בנותיהם בהגיען לנעורים, ובכך להינצל מהקללה. ההיכרות בין אבי לאמי התחילה מהקשר שהיה בין סבי לאבי. קשרי הידידות התפתחו בהיותם מתגוררים באותה שכונה. יחסי השכנות היו קרובים מאוד, כך גם נהגו לבקר בין המשפחות, בעיקר בימי שבת ומועד. באחד הביקורים, בחג הפורים, הזדמן אבי לבית משפחת סבי שם נהגו בפורים לשחק בקלפים, כמנהגם בפורים (זאת אומרת פור, זכיה וכדומה). תוך כדי משחק ובעת החלפת הלצות ואכילה עלה רעיון, שאם אבי יזכה במשחק הקלפים, יבקש אבי לשאת את אמי וכך סוכם בין סבי לאבי. כמובן, שלא שאלו את פי הנערה, אף לא יידעו אותה. ייתכן שזו היתה רק הלצה ובדיחות הדעת אך הרעיון אומץ ויצא לפועל. אבי זכה במשחק הקלפים, שפר עליו מזלו לשאת את אמי, נערה טובת לב ובעלת נפש בריאה. חשוב לציין כי בעת תהליך בחירת הכלה היתה רוחו של אבי מפוקחת. הנישואים נקבעו לחג הפסח והתקיימו. סבי וסבתי – "מילטו" את אמי מ"הקללה" ובכך אולי, לדעתם, נותרה אמי בחיים והעמידה משפחה ענפה. אחותה, מרים, נישאה ליוסף כהן (גם משפחתו מפרס). סיפור זה שמעתי מפי אמי. אף הוסיפה סיפורים מהאירועים, שפקדו אותם מאותו יום ובמשך חייהם במצריים ועלייתם לארץ ישראל.

אבי היה בגיל 22, אמי בגיל 14 כשהתחתנו.

החיים במצריים

ימי התום

אמי לא יצאה מעודה מהרובע היהודי בקהיר, רובע דל ועלוב "חארת אל-יהוד" (שכונת היהודים). והנה, פעם אחת הלכו לאזור בו יש "לונה פארק". בראותה אוטובוס – לראשונה בחייה – לא ידעה שהאיש היושב בראש, הוא הנהג המפעיל את הרכב הנוסע בכביש. התמימות והתום ליוו את אורח חייה, בעוד היא עושה את צעדיה הראשונים להקמת משפחה.

הוריי התגוררו בחדר טחוב, לא מואר ומחניק, אך הכבוד וההערכה שררו ביחסיהם של אבי ואמי. בחדר היו אי אלו חפצים וכלים, אולי מיטה או דומה לה, אך לא רהיטים. הדלות הציצה מכל עבר ופינה ובכל זמן והחיים היו קשים מנשוא. כשאמי רצתה לחמם אוכל לא היתה לה "פתיליה" טובה (כלי שיש בו מיכל נפט ופתילה בוערת). ואז רצתה לקנות פתיליה, אולם לא היה לה כסף די. לאמי היו צמידים קטנים מזהב, חשבה שעדיף שתהיה לה פתיליה כדי לבשל אוכל ולא צמידי זהב. כך אמי החליטה למכור את הצמידים, ואכן מכרה אותם לקרובת משפחה ובכסף רכשה פתיליה. לא זכור לי שהיו לאמי מותרות. היא תמיד העדיפה לקנות את צורכי משפחתה. מחמת עיוורונו, אבי לא היה מסוגל לעבוד בעבודה רגילה. לכן נאלץ להפיץ איגרות נושאי פרסים, שהיה נהוג אז במצריים וכך היתה לו הכנסה קטנה ובדוחק. עם זאת לאבי היה זיכרון מפותח מאוד – עד מדהים. הוא זכר מי רכש את האיגרת שעלתה בגורל והיה מודיע לו.

כאשר סבי, בנימין, היה מגיע לבקר בבית הוריי, היה נוהג לשבת ולפעמים לשתות כוס קפה, שהוגש לו ע"י אמי. בסיום שתיית הקפה, תמיד נהג להשאיר מעות אחדות בצד הספל והיה אומר: "אל לי לשתות מבלי לשלם, ובפרט לא בביתו של אדם עיוור, שפרנסתו על הדוחק והעוני". עבור סבי, אי תשלום פירושו גזל. אמי נהגה תמיד לומר על סבי בנימין "צדיק וישר הוא". הדוחק והעול, החום והקור, הסבל והמחסור – היו מנת חלקם יום יום. נערה צעירה ובעל עיוור – אשר נולדו להם בינתיים שישה ילדים: בנימין, יוחנן, חנה, מנשה, שרה ואסתר.

החיים בצל מחלות ומגיפות

התחלואה והמגפות במצריים, המחסור בתרופות ושירותי הבריאות המפגרים – גורמים לאוכלוסייה סבל רב. הטיפול הירוד והשירותים שאינם ברי השגה מקשים על האוכלוסייה ואף פוגעים בה עד מוות. מחלות עיניים מובילות לעיוורון, מחלות דרכי נשימה, מחלות עור ועוד מיני פגעים ללא מרפא. אשפוז לא ניתן להשגה והכאבים כמו הסבל – נחלת

הכלל. לימים, חלה אחי מנשה במחלת עור, אחזה בראשו מוגלה, התפשטה והוא רק בן 3. אמי הצטרכה לקחת אותו לקבלת טיפול רפואי ולשאתו מרחק הליכה של קילומטרים אחדים, מחוץ לאזור מגוריהם. במרוחק היתה מרפאה מחוזית לאוכלוסייה נזקקת, המגיעה למרפאה מאזורים נידחים שונים. ההליכה קשה, חום כבד ומתיש, נשיאת ילד חולה מכבידה על הנערה, המתקדמת אט אט לעבר המרפאה המרוחקת. לבסוף מגיעה אליה. עשרות רבות של חולים ממתנינים בתור למרפאה. לאורך הסמטה יושבים חולים, זבובים עוטים עליהם ומציקים, וממתנינים לרופא לבדיקה. אמי התיישבה עם מנשה, השמש קופחת על הראש; זבובים, לכלוך, צחנה וזיעה מאובקת, מכסים את הממתנינים. אולי הגיע סוף סוף הישועה. הם יודעים שאין מנוס מהצחנה, העייפות מתישה, עד שמגיע התור ונכנסים לרופא לבדיקה. מנשה נבדק, מקבלים משחה למריחה וחוזרים לשכונה.

ניפוי האורז

לעומת התנאים הקשים של אבי ואמי, זכה אחיו להעדפה. אחיו הצעיר – אליהו – היה בן זקונים, נאה, זכה ליוקרה ופינוק, להעדפה בלתי נראית. לפרנסתו עסק בחייטות והתפרנס בכבוד, אחיותיו – פרנסתן עם משפחותיהן. הוא זכה לשידוך עם צעירה יפהפייה ממוצא פרסי, ממשפחה מבוססת. כמובן שנישואין אלו היו מחייבים, שהצעירה תזכה לתנאים נוחים, כיאה ליפהפייה ממשפחה מכובדת ומבוססת. כך דודי אליהו ואשתו רגינה התגוררו בתנאים טובים יותר.

אף בשעותיה הקשות, אמי לא התלוננה, לא קינאה בגיסתה, אך לא הסתירה מלספר לנו ברבות הימים אי אילו סיפורים שהטילו צל על היחס המיוחד וההבדל. מהסיפורים בולט הסיפור הבא:

לקראת חג הפסח, נהגו לנפות אורז, להוציא מתוכו את הפסולת, אבנים קטנות ופירוורים שונים, ולהכינו לקראת הפסח בכמויות גדולות, כי זה היה המזון הבסיסי בחג. את הניפוי התחילו בד"כ אחרי פורים – לקראת הפסח, כדי להספיק ולהכין את הכמות הנדרשת לכל המשפחה. אמי היתה מגיעה לבית סבי וסבתי – מצד אבי – כדי לעזור בהכנות. היתה פורסת מפה – סדין, ועליה פזור אורז, וכך ישבה שעות וניפתה את האורז והוציאה ממנו את הפסולת, מיון קפדני, באצבעות, אחד ועוד אחד ועוד אחד. כמובן שהמלאכה נעשתה ע"י אמי, שהמעמד "יאה" לה – אשתו של העיוור – ולא לגיסתה ממשפחה מיוחסת.

לימים שבו ועלו סיפורים הסוגרים מעגל לסיפור זה ואחרים.

קנאה ורכילות

היו גם כאלה שקינאו באבי, שבהיותו עיוור נשא לאישה נערה, שאין בה מום ומלאת אנושיות, הנושאת בעול, אשר הקושי עוד לפניו ואין בחייה אלא דוחק ודלות. קינאתם כי רבה, גם הרכילות ריחפה. לאבי היתה אחות בכירה ממנו – עזיזה – אישה עזה. לשונה חדה ומצלפה, אין מפלט מביקורתה – וללא מעצורים. לפי התיאורים, ששמעתי מאמי, ולימים הכרתי אותה – את דודתי עזיזה – הביקורת של דודתי נשמעה תמיד – לעולם לא זכור לי ששמעתי מילת עידוד. אמי היתה צעירה ללא ניסיון, ללא הדרכה, לא זכתה לחסד גם לא לתדרוך – רק לביקורת. נערה צעירה, חובקת ילדים קטנים, לצידה בעל עיוור – ובנוסף, גיסתה המבקרית כל צעד, מוסיפה קושי על קושי.

באחד הימים הגיע אבי לעת ערב לאשתו ולילדיו, אך לא לפני ששמע מאחותו, סיפור, על כך שמישהו סיפר לה, שיש לאמי "רומן" עם מישהו. כמוכן שאבי שמע והתנהגותו לא היתה רגילה. נכנס הביתה, לא דיבר מאומה, לאמי היתה הרגשה לא טובה. אמי הבחינה, שהוא מתרחק ממנה – שלא כמנהגו. ניסתה אמי והשתדלה לדובבו, לשאול מה הסיבה להתנהגותו המוזרה. לאחר הפצרות ואיומים מצד אמי, לבסוף, סיפר לה את ששמע מאחותו, ששמעה ממישהו. בו ברגע, אמי החליטה ואמרה בפסקנות לאבי: "מחר בבוקר אנחנו הולכים להתגרש ב-'בית הסיניור' או שאני אשרוף את עצמי". "אחותך, בדבריה, הורסת בתים בנויים". אבי השתכנע, שלא היו דברים מעולם – והדברים נעלמו והיחסים חזרו בו ביום למסלולם.

למחרת, יצא אבי כמנהגו, וחזר לעת ערב לשכונה. בדרכו שמע שמישהי שרפה את עצמה. אבי, תחת ההשפעה של השיחה עם אמי מיום האתמול ואיום ההתאבדות, החל להיכנס לפחד ולזעזוע תוך בכי, כי הנה אשתו וייתכן ועשתה המעשה, והכל בגלל דברי רכילות, רכילות שהובילה אחותו, בגלל רכלן, קנאי שמצא שותף רכלן והוציא דיבה רעה. כשהגיע לביתו פגש את אמי והעצב והמשבר נמוגו. כך נמשכים החיים, בחורה צעירה מגדלת ילדים קטנים לצד בעל עיוור – ללא עידוד, ללא סיוע, ובנוסף חיצו ביקורת.

הדאגה לעתיד המשפחה

הקושי פקד את אמי מילדותה. כילדה לא זכתה להשכלה ראויה, גם אם למדה הרי זה לפרק זמן קצר מאוד, ומשהגיעה לנישואין – בגיל 14, לא היתה לה סביבה תומכת. אמי מתבגרת – הגיעה לגיל 25 אלא ל-6 ילדים. הילדים נולדו – ועמם הגיעו גם קרני האור לאמי ולאבי. בילדים ראו את אשרם, גם את עתידם. הדאגה לילדיהם היתה בראש מעיינם, בזמן מחלת הילדים כאב גם להם, הסבל היה משותף. הימים גם הלילות הוסיפו לניסיונה בחיים, חישלו את רצונה. היא רצתה לשמור על משפחתה, לדאוג לילדיה, לגדל אותם, להאכילם, לחנכם.

ידעה שאת אלה אין להשיג במציאות בה הם חיו, במצריים. מקום המגורים דל, בחורף יאמר – מי ייתן קיץ, בקיץ יאמר – מי ייתן חורף. הסביבה הקרובה לא עודדה את המשפחה הצעירה, אך מצאה לקנא בה – אף להקניטה בלחש. הסבל והמחסור, המשיכו להעיק לאמי ולאבי, אך את האושר ראו בילדיהם, בגידולם, ועטפו אותם באהבה – ללא אמצעים. הדאגה לעתיד ילדיהם הטרידה אותם מאוד. הוריי הבינו שהמשך החיים במצריים לא תטיב עמם וכך התגבשה המחשבה שרק בארץ ישראל, חרף הקשיים, יהיה עתיד טוב יותר למשפחה.

חלום העלייה לארץ

בשיחות שהיו ביני לבין אימי, עם השנים, ידעה לספר לי כי היא שמעה, בהיותה במצריים, כי בארץ ישראל "הנשים עובדות". זה השלב בו התחיל להירקם אצלה חלום העלייה לארץ. ההחלטה לעזוב את מצריים ולעלות לא"י נרקמה והבשילה במשך זמן ארוך. מצריים לא נטתה חסד לאמי, גם לא לאבי ולילדיהם שנולדו במצריים. קשיי היום יום פקדו אותם כל הזמן. המניעים העיקריים של אמי לעלייה לארץ ישראל היו הסיכוי והאפשרות של האישה לממש את זכותה ויכולותיה.

באשר לאבי – היה זה דחף דתי, הכמיהה לארץ ישראל, ארץ הקודש. אמנם גם אמי ראתה את העניין הדתי, אולי הציוני, אך הדחף העיקרי היה מימוש היכולות של האישה לעבוד ולהיות עצמאית. החופש ושוויון הזכויות לאישה לא היו קיימים במצריים. הנה נפתחה ההזדמנות לממש חלום זה בא"י, רעיון דתי, ציוני, סוציאלי.

אבי חש מעליה לא"י, כי הדאגה כיצד יוכלו לפרנס ולכלכל 6 ילדים בתנאים הקיימים הטרידה אותו. אמי דחפה לעלייה, למרות החששות, ויחד הגיעו להבנה והסכמה, שיהיה מה, הם עולים לארץ ישראל.

הורי אמי, גם הורי אבי כבר יצאו ממצריים ועלו לא"י קודם להורי, עובדה זו דחפה יותר, כי היתה חוליה מקשרת בין ארץ ישראל למצריים.

שליחי העלייה

בשנים אלו העלייה לארץ היתה רצופה בקשיים ובבעיות, אפילו בסיכונים. השלטון הבריטי – המנדטורי – קבע מכסה לעליית יהודים לארץ ישראל, מכסה זו היתה קטנה יחסית למספר היהודים שרצו לעלות מצב זה אילץ יהודים שרצו בכל זאת לעלות, להיכנס לארץ בצורה לא חוקית. כמובן שהכניסה והשהייה בדרך לא חוקית היתה מסוכנת. השלטון הבריטי פעל בנחישות למנוע כניסה בלתי חוקית. אם נתפס מישהו ללא אישור כניסה, לא הורשה להיכנס והוחזר לארץ המוצא לא לפני שנענש ונכלא. אם הצליח להיכנס, השהייה היתה לא חוקית, היו הלשונות והסכנה להיתפס היתה גדולה ומי שעשה כן נענש. שוהה לא

חוקי גם לא יכול לעבוד, כי אין ברשותו תעודה מזהה. הבעיות האלו הדאיגו את הורי, כמו את האחרים, אך בכל זאת לקחו סיכון והחליטו לעלות לארץ ישראל. למרות המכשולים הרבים והסכנות, החלו להתכונן לעלות לארץ ישראל.

בתקופה זו פעלו במצריים שליחים מטעם המוסדות היהודיים בא"י, הם הכשירו צעירים ומשפחות וארגנו או תם לקראת עלייה לא"י. העלייה היתה בלתי לגאלית וכל ההכנות נעשו בחשאיות וגם הנסיעה ממצריים לא"י היתה בדרכים שונות, אם בדרך הים או בדרך היבשה. אני אישית הכרתי, מאוחר יותר, את אחד הפעילים המרכזיים, שהיה שותף למבצעים להוצאת יהודים ממצריים והבאתם לא"י. שמו היה סעדיה שרעבי מראשון לציון. הוא היה פעיל במוסדות מפא"י ההיסטורית, ההסתדרות הכללית וממקורבי ראשי מפלגת העבודה.

הקהילה היהודית במצריים היתה מודעת לתנועת העלייה ממצריים לא"י וידעה כי קיים איסור כניסה לארץ ישראל. חלק מהיהודים, בעיקר המבוססים, בחרו להישאר – כי היה להם טוב – רובם דוברי שפות: צרפתית, איטלקית, אנגלית. מהם היו שעבדו בחברות אירופאיות והיו שעסקו במסחר.

היו שיחות רבות בין אבי לאמי בעניין העלייה לא"י. אבי, בהיותו עיוור ומודע לסכנות ולאחריות רצה אמנם לעלות לא"י – אך חשש מאסון. אמי – גם היא היתה מודעת לסכנות ואת גודל האחריות, אך היתה מלאת תקווה, שלמרות הסכנות, החיים במצריים – אינם חיים וללא עתיד. אמי האמינה כי בא"י יהיו החיים טובים יותר עבור משפחתה וילדיה. לא פעם אמרה לי – בעיקר לאחר שנחתם הסכם השלום עם מצריים – כי היא לא רוצה אפילו לבקר במצריים, כי במצריים היה לה רק רע, וא"י – אין טוב ממנה. ככל שעברו יותר שנים, ככל שהיו יותר הוכחות, כך הלכה והתחזקה באמונתה, תמיד אמרה שהיא צדקה שעזבה את מצריים ועלתה לא"י.

היציאה ממצריים

ההכנות לעלייה היו מתואמות עם שליחי העלייה שפעלו במצריים, מטעם המוסדות בא"י. התכנית המקורית היתה להגיע ברכבת מקהיר לאלכסנדריה ובלילה לצאת מאלכסנדריה בהפלגה לארץ ישראל לחוף יפו. כל ההכנות נעשו, אבי ואמי ו-6 ילדיהם (לימים, אחי הגדולים). תינוקת בת 6 חודשים (אסתר) ו-5 קטנים הנגררים לצידם הגיעו לאלכסנדריה לעת ערב. בקבוצה זו היו קרובי משפחה נוספים, שהחליטו גם הם לעלות לא"י. רבים התכוננו לעלות לספינה, ביניהם גם הורי וילדיהם.

כשהתקרבו לספינה ורצו לעלות, ניגש הקברניט (בעל הספינה שקיבל תשלום תמורת המסע) – שהיה ממוצא ערבי מצרי – ומנע מאבי ואמי ומילדיהם מלעלות לספינה. הוא

אמר, שהוא לא מוכן לקחת אחריות שבספינתו יהיו אדם עיור וילדים קטנים, כי אם חלילה יקרה אסון אין מי שיציל אותם. כך הוריי לא עלו לספינה וחזרו חזרה לקהיר. כשחזרו לקהיר נודע להם למחרת היום שהספינה אכן טבעה והנוסעים ניצלו, והיה נס שהם לא היו שם. כעבור כמה ימים נתברר הורי על כך שנתקבל האישור למשפחה – לאבי, לאמי ו-6 ילדיהם לקבלת ויזה לתיירות לא"י, בדרכון פרסי. לבסוף, יצאה המשפחה, בדרכון פרסי, באשרת תיירות, ברכבת לא"י, והגיעה לא"י – ליפו.

ארץ ישראל – המולדת החדשה 1935

המולדת החדשה

לאחר נסיעה ארוכה ומתישה ברכבת ממצריים לארץ ישראל, הגיעה משפחתי, אבי, אמי ו-6 ילדיהם הרכים לעיר יפו. הם עלו על ה"דליז'אנס", כרכת נוסעים הרתומה לסוס וכך הרכב מסיע את נוסעיו מיפו, לשכ' מנשיה על גבול כרם התימנים. התקופה לא היתה נוחה, כי היחסים שבין היהודים לערבים המקומיים שלמראית העין היו סבירים, היו טעונים בחשדנות, כשברקע פעלו כנופיות ערביות שהתנכלו ליהודים. הארגונים הערביים פעלו בתאום עם מדינות ערב ומנהיגי היישוב הערבי, והפעילות העוינת צצה כמעט בכל מקום ולעתים תכופות. למרות זאת, זה היה טבעי, שמשפחתי תתגורר בשכונת מנשיה, כי רבים מבני המשפחה והמכרים גרו בסביבה והקהילה היהודית הרגישה בטוחה יותר כשכולם יחד. השפה המדוברת היתה ערבית, המוסיקה שנשמעה היתה ערבית, כל חיי היום יום היו לפי ארצות המוצא, הלבוש, המאכלים וכו'.

בהגיעם לתחנת הרכבת ביפו, פגשו את **חביבה כובני** (קרובת משפחה) שהובילה אותם לבית מגורים, השייך למשפחה ערבית. באותה חצר התגוררו סבי וסבתי מצד אמי. בעלת הבית, אם המשפחה – קראו לה "אום-עיש", היתה אישה טובה, אשר הזדהתה עם קשיי משפחתי, כי גם בעלה – כמו אבי – היה עיוור, ולכן היא עודדה את אמי.

המגורים היו בחדר קטן בבית ערבי, ובאותה החצר התגוררו מספר משפחות. צורת המגורים היתה דומה כמעט בכל הבתים. היתה חצר פנימית, מסביבה חדרים, בכל חדר התגוררה משפחה, ובצד החדר מטבחון צר, בית שימוש משותף לדיירי החצר. במרכז החצר עמדה משאבת מים (קראו לזה טרומבה), הילדים, לפי תור, נהגו לעמוד ליד המשאבה, להפעילה כדי שייצאו מים וכך המשפחות השתמשו במים, שנשאבו מהמשאבה שבחצר. לאורך הרחוב הצר ניצבו בתים משני צדי הרחוב, הכביסה היתה תלויה על חבלים, שנמתחו

בין בית אחד לבית ממול, משני צדי הרחוב. הכביסה ססגונית, תלויה לעין השמש ברחוב. במרחק לא רב היו גם מאפיות, אחת מהן היתה קרובה יותר ולשם היו מביאים לאפיה מאפים שונים, ביניהם החמין של יום שבת. היו נוהגים להביאו בימי שישי אחה"צ ולקבלו ביום שבת בבוקר לקראת היציאה מבית הכנסת.

היו חנויות מכולת קטנות, מהם רכשנו את המוצרים. בעל המכולת היה שוקל את המוצרים במשקל מאזניים. היו במכולת שקים, שקים של אורז, מלח, קמח, סוכר וכו'. אם רצו לקנות כמות מסוימת, היה בעל המכולת מוציא בעזרת כף מיוחדת מתוך השק את המצרף והיה שוקל לפי הדרישה וכך היה מספק את המצרף. בכניסה למכולת היתה חבית נפט, שמן וכו', ובעל המכולת היה מספק ללקוח את הכמות הנדרשת.

מידי יום, לפעמים בערב, היה מגיע ערבי עם עיזים והיה מוכר חלב. הוא היה חולב את העיזים ומוכר את החלב. בתקופה יותר מאוחרת היה מגיע חלבן עם עגלה רתומה לסוס, והיו לו כדים עם חלב והוא מכר חלב, שהביא איתו מהרפתות שמחוץ לעיר. לחלבן היה קנקן מיוחד, שהיו עליו סימנים שסימנו את הכמות, וכך היה אפשר לדעת איזו כמות סיפק.

לאורך הרחוב היו בעלי משלוח יד אחרים, שעסקו לפרנסתם בעבודות שונות. משחזי סכינים, רובם היו ממוצא בוכרי, היה להם מתקן מיוחד, מוגבה, היה בו אופן, שהופעל ע"י רצועה ברגל וכך היה מסתובב ומסובב אבן משחזת. הוא העביר את הסכין, את המספריים או משהו הדורש השחזה על גבי האבן-משחזת וכך היה משחז.

בכניסה לאחד הבתים, ישב סנדלר, לפניו היה מוצב סדן, וסביבו נעליים מרופטות הדרושות לתיקון. היו מביאים אליו נעליים כדי לתקן, כל עוד זה היה אפשרי.

היה בשכונה שפע של סגנונות, הכל מעורבים בכל.

מתקן פרימוסים – הפרימוס היה מכשיר חיוני לבית. ידיו של מתקן הפרימוסים היו עמוסות עבודה, כי הפרימוס היה בשימוש, הוא פעל בבית כמעט בכל השעות, הוא היה לבישול, לכביסה, להרתחת מים לרחצה ועוד. לא אחת היה מתקלקל. הוא פעל על נפט והנפט נשלח כלפי מעלה ע"י ניפוח קל. בד"כ היו סתימות ואז בעזרת מחט מיוחדת, שוחררה הסתימה. ברחוב שלנו היה גם מוכר קבאב. היו נוהגים לבוא אליו לעת ערב, לאלו שיש להם אפשרות ולקנות אצלו שיפוד, אך כאלה לא היו רבים. לצידו היה מוכר משקאות חריפים, גם לשם נהגו להיכנס ולשתות כוסית עראק או כדומה, לפני שחזרו הביתה בלילה.

בתי כנסת היו פזורים כמעט בכל סמטה. מהם היו של משפחות, והיו של עדות, בכולם היו די מתפללים. בכולם התקיימו תפילות שחרית כבר באשמורת הבוקר, מנחה וערבית לעת ערב. תמיד היה מנין, ולאילו שהגיעו באיחור – מניין שני. תמיד היה מספר רב של מתפללים. סלסולי התפילה, נעימות החזנות והפיוטים היו על פי נוסח העדות: מצרי-ירושלמי, חאלבי (סורי, מהעיר חאלב), תימני ועוד. גם בחדרי הלימוד למדו הילדים לפי המבטא וההגיג

העדתי, כמו בתפילות. בסמטאות כרם התימנים היו הרבה חדרי לימוד, לשם היו מגיעים ילדים ללמוד תורה ולהתפלל. המורי, או החכם לימדו לפי מיטב המסורת אך גם הענישו את אלו שלא למדו או שהפריעו. המורי היה מחזיק בידו מקל דק והיה מכה על אצבעות הילדים, הוא היה מבקש מהילד לרכז את אצבעות כף ידו והוא הכה בקצה האצבעות. שוק הכרמל המה אדם. בקטע הדרומי של השוק היו בתי קפה ומסעדות, המפורסם שבהם היה בבעלות ערבי בשם "עלי אל סמבו", עלי השחור. לצידו היו בתי קפה נוספים, אך הוא המאוכלס ביותר. בעל הקפה נהג לשבת בכניסה, לצידו היה רדיו גבוה והמוסיקה הנשמעת ממנו היתה בד"כ של זמרים ערבים מפורסמים ממצריים, בבית קפה זה, נהגו לשחק קלפים. כמוכן שזה היה מקום מפגש ליהודים וערבים והמשחקים היו למעשה הימורים. לאורך שוק הכרמל, בואכה צפונה, היו דוכנים לירקות ופירות, חנויות למצרכי מזון, דגים, בשר וכו'. בקצה הצפוני של רח' הכרמל, ליד רח' אלנבי, היה גם בנק. זה היה בנק מיוחד לתימנים. בתחילה זה היה כמו קופה, ואח"כ בעליו פיתחו אותו לבנק. הבעלים היה נאמן של הרבה אנשים, שהאמינו לו והפקידו את הכספים שלהם אצלו. בין המפקידים היו גם כאלו שלא סיפרו לבני משפחתם על ההפקדה, בתוך כך, יתכן שחלק מההפקדות נשאר בבנק – לאחר שהמפקיד נפטר – והשארים לא ידעו מהפיקדון. הפינה של הכרמל עם רח' אלנבי ונחלת בנימין נקראה "המרכז". ישבו ברחבה זו מצחצחי נעליים, כל אחד ממצחצחי הנעליים ישב על שרפרף קטן ולפניו ארגז מיוחד מבריק מאוד עם משחות נעליים בצבעים שונים, ולצדם מברשות לניקוי והברקה. רבים נהגו לצחצח נעליהם אצל מצחצח נעליים, בעיקר בעלי החנויות שבסביבה. באותו מרכז היו גם סבלים, היתה להם עגלה בעלת שני גלגלים והם היו רתומים אליה, במקום חמור או סוסים. הם משכו את העגלה, כשהם אוחזים בידיהם בשני הזרועות, במקום שהיה צריך להיות הסוס. במרכז זה היו נוהגים לבקש עבודה. היו מתרכזות כאן נשים וצעירות לבקש עבודה כעוזרות בית, ככובסות וכו'. כאן היו באים גברים, המבקשים לעבוד בבנין, בצבע או בכל עבודה. המרכז היה שוקק חיים. רחוב אלנבי חצץ מצפון בין כרם התימנים לאזור בורגני, בנוי בסגנון אירופי, כבישי אספלט, מדרכות, בניגוד לכרם התימנים, שהרחוב הצר והסמטאות היו רק חול וחול. בכרם התימנים גם לא היו תשתיות לחשמל והשכונה היתה ללא תאורת רחוב או תאורה בבתי (מלבד תאורה מהפרימוס). רח' אלנבי, רח' מרכזי ביותר והומה בו היו בתי קולנוע, חנויות, קיוסקים. הרחוב שקק חיים במשך כל שעות היום. תושבי כרם התימנים ידעו את ההבדל בין אזור מגוריהם בכרם התימנים, לבין האזור שמעבר לרח' אלנבי. אך לא חשו אפליה, קבלו את המציאות כמו שהיא. לנו אין כי אין, ולהם יש כי יש...

לא חיפשו אשמים, לא תירוצים. הסתפקו במה שיש והודו לאל. לסיפורים מכרם התימנים אין סוף, שכונה מיושבת באוכלוסייה מסורתית, עדות שונות, שהגיעו מארצות שונות, ברובן מארצות האיסלם, עם תרבויות ומנהגים שונים, וכל זה בפולקלור מעניין. כולל שפות, מוזיקה, שירה, אוכל, מסיבות, מנהגי אבלות וכדומה, שהובאו מארצות המוצא. הכל מכונס ומרוכז בשטח קטן מאוד וצפוף מאוד ומאכלס ללא תכנון, עם יופי טבעי ללא יד מכוונת.

כך "מגן דוד" (אשר ממנה מתפצלים שישה קרנות רחוב), הידועה כ"מרכז" היתה הומה מאוד וסגונית. תנועה זרמה לכל הכיוונים, מכוניות, עגלות רתומות לסוסים או לחמורים, אופניים, אופנועים. את התנועה כיוון שוטר, שהיה עומד במרכז הכיכר ובשתי ידיו כיוון את התנועה. באחת, לעצירת הרכב ובאחרת להכוונת הנסיעה המותרת לכיוון מסוים. השוטר נעזר במשקוקית, שהיתה מחוברת אל כתפו והיתה נשמרת בכיסו המצוי בחולצתו. (הכיכר בוטלה מאוחר יותר כשהוכנסו אוטובוסים אשר לא יכלו להסתובב בה)

סביב הכיכר היו עסקים ששירתו את הלקוחות. קיוסק לגזוז, המשקה הנפוץ שהיה בטעמים שונים – מתוק, חמוץ – שהיה מהול בסודה. דוכני פלאפל, גלידה, מוכרי עיתונים. מקבץ נדבות עיוור ישב על המדרכה ומגן במנדולינה. מוכרת בייגלה, מוכר משקפיים, צלם שהתרוץ לשכנע את העוברים ושבים להצטלם.

כן, גם כייסים היו, הם חגגו על המציאה, בעיקר כשהנשים היו עומדות על שפת המדרכה, במעבר חציה וממתינות לחצות את הכביש. בזמן שהיו ממתינות, וכל תשומת לבם היתה לכיוון חציית הכביש, היו הכייסים מנצלים את הרגע המתאים, מכניסים את ידם לתוך הסל או הארנק שהיו פתוחים ושולפים מתוכו את ארנק הכסף, שגילו את קיומו בעינם החדה. קולנוע אלנבי היה שוקק חיים. היו הצגות יומיות, שהתחילו בשעה 3 אחר הצהריים והמשיכו בהצגות ערב. כאן הוצגו סרטים מוצלחים ביותר, והביקוש היה רב לעומת ההיצע. בקולנוע אלנבי (אשר הוקם ב 1937) היה גג נפתח, בחודשי הקיץ בהצגות ערב היה נפתח והיה אוויר נעים. ככל שהיו סרטים מושכים יותר ומבוקשים, כך התפשטה תופעת הספסרות. כמה בחורים, שזה היה עיסוקם, קנו כרטיסים מבעוד מועד מהקופה. ואת הכרטיסים הציעו במחיר מופקע לקהל שהגיע. כמובן, שהמשטרה אסרה את התופעה, אך העסקים המשיכו לפרוח, גם בבתי קולנוע אחרים, בהם הציעו סרטים מבוקשים.

בצד הגובל עם קולנוע "אלנבי" סעדו אורחים במסעדה מזרחית, בד"כ זה היה אוכל עממי. לצידו בית קפה שאורחיו שיחקו שש בש או קלפים. ומי שנהג לשבת שם – אם היה משחק (מהמר על כסף) – היה מקבל קפה חינם, אם לא השתתף במשחק היה משלם על הקפה. היו מסתובבים שם גם רוכלים שהציעו מוצרי בית שונים. אחד מאלו היה איש בשם "טחנה". הוא הגיע מסוריה והציע למכירה "קובבות" ממולאות ועשירות טעם. את הקובבה היתה

מכינה אשתו. הוא היה מניח את הקובבות על מגש גדול והיה נושא על כתפו. לימים, כעבור כמה שנים, פתח מסעדה מזרחית מצליחה ברח' אלנבי פינת רח' הכובשים (רח' מאה שערים בזמנו).

לשכונת כרם התימנים היה "מוכתר", שמו היה משה לוי, או בכינויו מוסא אל-פול. המוכתר היה האיש הנחשב בשכונה, היה המוציא והמביא בפני השלטונות, כגון ראש העיר, קציני המשטרה ונושאי משרה רשמיים אחרים. הוא היה הנציג של תושבי השכונה. למוכתר, איש אמיד, היה בית דפוס ברח' רבי עקיבא. בדפוס זה הודפסו עיתונים, עלונים, ספרונים ועוד. המוכתר נהג ללבוש חליפה, היה לו זקן מטופח ותמיד נהג לאכול מיני פירות יבשים בהליכה ברחוב. תמיד לעס צימוקים, חומס, פיסטוק חלבי וכיוצא באלו.

חבלי קליטה

לאחר התאקלמות קצרה והסתגלות לתנאים החדשים החלו בני משפחתי להיקלט. הורי ידעו שיהיה להם קשה בארץ ישראל, אך היתה להם תקווה גדולה. להורי לא היו ספקות, גם לא ציפו לעזרה מאיש. ידעו שיהיו להם בעיות, כי הם הגיעו לארץ ישראל עם דרכון הנושא אשרות תיירות, וכשיפוג תוקפו הם יהיו במעמד לא חוקי. להיות במעמד לא חוקי זה מצב שיש בו סיכון רב, כי השלטון בארץ היה שלטון אנגלי-מנדטורי ויש גם התנכלויות של ארגונים ערביים, ואין אפשרות להסתתר; מה גם, שהאבא עיוור ויש שישה ילדים בגילאים שבין 6 חודשים ל-11 שנים. ובכל זאת, הורי, כמו יהודים רבים אחרים, האמינו ביכולתם להתגבר על הקשיים. אמי החליטה, כפי שתכננה כבר במצריים, לצאת למצוא עבודה. ומה יהיה עם הילדים? מי ישמור על הקטנים? והנה, ממקום בלתי צפוי הגיעה עזרה.

בעלת הבית, האישה הערבייה, שהזדהתה עם הקושי של אמי, כי גם בעלה היה עיוור, הציעה לאמי את עזרתה, אמרה לאמי: "לכי לעבוד ואני אשמור על הילדים!" אמי קיבלה את העידוד ויצאה לחפש עבודה. מה, אם כן יכולה אישה בגיל 25, נשואה לאדם עיוור, המטפלת ב-6 ילדים קטנים, ללא השכלה לעשות? במה תעבוד?

באותם ימים, משהגיעו לארץ ישראל ועדיין הילדים היו קטנים ונטל הפרנסה היה על אמי, נאלץ אבי – לצאת לקבץ נדבות. בהיותו עיוור, נעזר בילדיו הקטנים – יוחנן וחנה – שהובילו אותו ברחובות הרצל, נחלת בנימין, בחנויות של אז בכדי לקבץ נדבות. הפרוטות מהנדבות תרמו לפרנסה במעט, גם זאת לא לאורך זמן, אלא לתקופה קצרה עד שהילדים גדלו ויצאו לעבודה – מבלי שיתאפשר להם ללמוד בבית ספר.

אף לא אחד מאחיי ואחיותיי – הצליח לזכות ללמוד בבית ספר באופן מסודר. בנימין, יוחנן, חנה, שרה, אסתר ומנשה לא סיימו בית ספר עממי, הם חיו בתוך העוני, הם היו העוני והמחסור.

לאמי ואבי היתה תפיסת עולם מציאותית לגבי מצבם הכלכלי; הם ידעו, שהם חסרי כל וגם ידעו שיש אנשים שיש להם. אך הורי ובעיקר אמי – לא קינאו, גם לא היו להם טענות או תלונות. אמי נהגה תמיד לומר לנו משפט מעניין:

”אל תסתכל למעלה – תסתכל בעיקר למטה, אם תסתכל למעלה – תשבר לך המפרקת!” למעלה, הכוונה לאנשים עשירים ממך, שיש להם יותר, על נושא זה יצא לנו לשוחח לא פעם. הוריי נהגו לתאר לנו באמצעות דוגמאות ומשלים מניסיון חייהם, כך גם למדנו להכיר את עוצמת כוחם לעמוד בקשיים ולא להתייאש. הם מצאו עידוד יום יום ולמדו לחיות כשהם שלמים עם עצמם.

זכור לי משל-סיפור על עני שאחז בו ייאוש:

יום אחד עני חסר כל התייאש מחייו. בפרוטות האחרונות קנה “טורמוס” – מיני פולים לאכילה אחרונה, עלה לבניין גבוה, אכל את הטורמוס ואת הקליפות השליך למטה. משסיים לאכול הביט למטה כדי לקפוץ ולהתאבד. כשהביט מטה ראה עני מלקט את הקליפות ואוכל אותם. נדהם האיש לראות שיש מישהו עני ממנו ועדיין ממשיך לחיות. אז הבין שמצבו לא הכי קשה וניתן להמשיך לחיות ולקוות לטוב.

זו היתה תמצית עוצמתם של הורי, ברוח זו גידלו את ילדיהם וכל הילדים חיו את העוני אך ידעו שאפשר לשנות, אפשר לנסות ולשפר את החיים.

אמי ואבי העניקו אהבה, תקווה עם המון כוחות נפשיים, שיעמדו לנו לאורך זמן, רגע רגע, כך יצאו אחיי לדרכם לבנות לעצמם את עתידם, לא חשבו לרגע על ייאוש, חוזקם בא להם מיום ליום, כי ראו שאפשר להצליח, צריך רק לרצות, לעשות ולא להתעצל ולא לסמוך על מישהו שיעשה בשבילך או שייתן לך. קום ועשה, אל תתעצל, העתיד לפניך. עם זה יצאו אחיי מצוידים לקראת עתידם. האמונה ביכולתם – היא שעמדה להם והם לא התאכזבו – למרות הקשיים.

דרכם של אחיי לא היתה קלה. ילדים צעירים, ללא השכלה, ללא הכשרה, ללא סיוע יוצאים למצוא פרנסה. גם לנשים האחרות היו קשיים, כמעט לכולן אותן הבעיות, אולם לאמי יש בעיות נוספות. בעל עיוור שאינו מסוגל לעבוד, לעומת אחרים, היכולים למצוא דרך להתפרנס.

לדודתי, אחות אמי, מרים, היה בעל שהחליט לעסוק בצחצוח נעליים, וכך נטל ארגז מתאים עם משחות ומברשות, והחל לעסוק בצחצוח נעליים ב”מרכז”, בפינת הרחובות הכרמל, נחלת בנימין, אלנבי.

אחיו היה סבל, היתה לו עגלה והוא נהג להעמיס הובלות מהשוק, עפ”י דרישה. כך הוא גרר

את העגלה, כשהוא מוביל אותה כמו שמוביל אותה חמור. אמי יצאה יחד עם אחותה וגם, לעתים, עם אמה (סבתי) לחפש עבודה. הן נהגו לבוא ל"מרכז" בפנינת הרחוב שינקין, המלך ג'ורג' – ככר מגן דוד – ושם המתינו לאותן גבירות מבוססות, ממוצא אירופאי, שבאו לשכור את שירותן לעבודות בית שונות כגון: כביסה, בישול, ניקיון יסודי וכו'. משפחות מסוימות היו לקוחות קבועים, לימי עבודה קבועים. אחת המשפחות היתה משפחת שטיגליק, לימים שביט. הם גרו ברח' אלנבי 90 בקומה ב'. היה להם עסק ברח' אלנבי בצומת ביאליק. משפחה זו היתה – לימים – משפחת תעשיינים אמידה ומבוססת.

לכבס זו עבודת פרך, הדורשת מאמץ! הרתחת המים היתה על פרימוס, והגיגית בה שטפו את הכביסה הונחה על הרצפה. הכובסות היו יושבות על הרצפה ומשפשפות בידיהן את הבגדים, הסדינים וכל סוגי הכבסים, הכיבוס היה קשה, הידיים משתפשפות בחומרים, במים קרים ורותחים, ואח"כ הסחיטה ובסיומ, לקחת את הכביסה – לעלות לגג הבניין, בקומה שלישית ולתלות ברחבת הגג את הכביסה לייבוש. יום כביסה היה אורך שמונה עד עשר שעות, בסיומו קבלו את שכרן, שהיה בדוחק ושבו לביתן.

בדרך היו נוהגות לעבור דרך שוק הכרמל, לקנות מצרכי מזון הכרחיים או ירקות של סוף היום וחוזרות לבני ביתם, להכין להם את האוכל ולטפל בילדים. התחלת היום היתה בשעה מאוד מוקדמת וסיומו בשעה מאוחרת בלילה. לא לפני, שדאגו לטפל בבית. בעבודתה, אמי לא נחה, עבדה בנאמנות, היתה מסורה ולא הזניחה את ענייני משפחתה וילדיה. המצב הכלכלי היה קשה מאוד. העבודה ככובסת מחוץ לביתה – בבתי העשירים – היתה רק חלק קטן מהמאמץ שנדרש ממנה לצורכי הבית. מעבר לזאת, דאגה להשלים את המחסור בבית ע"י הכנת הצרכים הנדרשים למשפחה בכוחות עצמה. היא תפרה את הבגדים של הילדים וידעה להפוך בגד ישן של ילד גדול, להתאימו לקטן יותר. מיטה לא היתה, אף לא מזרון. את המצעים לשינה הכינה מבדים ישנים ומחתיכות בד אשר תפרה אותם לאחת, וכך פרשה אחת על השנייה, רובד על רובד, עד שהתקבל מצע מרופד משהו אשר שימש כמזרון. הצורה היתה מאוד ססגונית, צבעים שונים, בדים שונים, לסוג זה של מצע קראנו "שלטה". אמי ידעה גם לסרוג מצמר כיסויים שונים, שאפשר להניחם על כסא או אפילו לעשות "פונצ'ו" ללבוש. בעיקר היא אהבה לסרוג "שאל", זה היה עשוי מחוטים מיוחדים ומהצורות של הדמויות היו מרהיבות. היא גם סרגה "וילונות", כאשר אני זוכר במיוחד דמות של ברווז בוילון. לימים, היא קנתה מכונת תפירה מתוצרת "זינגר", במכונה זו היא תפרה את הבגדים של כולנו. בעיקר זה שימש לתפירת טלאים למכנסיים. אם זה טלאי באחוריים הבלויים או בברכיים.

העבודה המאומצת – בבית ובחוץ – משכיחה את ההתייחסות לעצמה. בין שהיתה מסורה

לילדיה והזניחה את עצמה נכנסה להריון נוסף. במהלך ההיריון חלתה, כנראה אחזה בה שפעת, חום – ולא היה להם טיפול רפואי, כי לא רצו להתגלות – להיחשף – לא ביקרו אצל רופא. בזמן המחלה, מרחח את גופה בנוזל מומלץ למצב של חום, מאותו סוג שנהגו להשתמש בשם "קומפורט", נוזל המעלה ריח חריף מאוד. כתוצאה מזה, כך אמי חשבה, העובר שבבטנה מת. אמי המשיכה לעבוד ולא ידעה שהעובר לא חי, מאחר ולא פנתה לרופא, הזניחה את מצבה והעובר – הנפל – המשיך להיות בבטנה. לקראת סיום ההיריון ילדה נפל! כל העת היא לא ידעה ואיש לא ידע שזה מסכן אותה. לקראת ערב, כדי שלא ידעו על המקרה ביקשה מאחי יוחנן, שהיה בן 9, לקחת את הנפל, לקבור אותו בחולות שפת הים בשכונת מנשיה. אכן, יוחנן לקח את הנפל והטמין בחול שבשפת הים.

לפעמים, סיפרה לי אמי, שהיא לא רצתה יותר להביא ילדים נוספים. היא חשבה שילדים זה נפלא, אך ידעה שיש עליה אחריות והיא מחויבת גם לפרנסם. אמנם במצריים אישה לא היתה יוצאת לעבוד מחוץ למשק הבית, אך ידעה, שבארץ ישראל האישה יוצאת לעבוד ועליה לסייע לפרנס המשפחה. וכאן התחילה המחשבה, שיש צורך להסתפק ב-6 ילדים ולהתרכז בגידולם וחינוכם. לעומת המחשבה שהיתה לאמי, אבי חשב שצריך ילדים. יתכן והמחשבה הזו היתה על פי הגישה הדתית, שצריך ללדת – אם זה אפשרי, זה אומר שאלוהים מברך אותך. וכל ילד יש לו את הפרנסה שלו. אמי ידעה, משיחות שהיו לה עם אבי, שהיא לא יכולה לשכנע אותו, וכל פעם ששוחחו, שמעה לפעמים את אבי אומר לה: "הדעה שלך התחילה רק בארץ ישראל.... הנה הגענו לארץ ישראל, יש בה מנהגים אחרים, האישה יכולה לעבוד מחוץ למשק ביתה, נשים יותר עצמאיות" וכו'. אמי, שלא רצתה להיכנס לויכוחים מיותרים המשיכה ללדת.

אמי ואבי השרו בנו אופטימיות – הם ידעו שיש קושי היום, אך האמינו שמחר יהיה טוב יותר, והיום – הוא לא כה גרוע. תמיד נהגו כך, להאמין ולהיות אופטימיים. זה היה מקור הכוח שלנו, לא לומר נואש. צריך לקוות, לקוות ולהתאזר בסבלנות. כך, כל אחד מהאחים והאחיות לימדו את עצמם, בכוחות עצמם – בבניית עתידם.

אין די במילים כדי לתאר את מסירותם של הורי לילדיהם. כל מה שהם עשו היה אך ורק למען ולטובת ילדיהם, אף פעם לא חשבו על טובת עצמם. הם היו דוגמא אישית לאחריות. הערכים החשובים כמו: אחריות, עזרה הדדית בין האחים ומסירות – היו אבן יסוד לחינוך הילדים. תמיד ידעת שאתה צריך לעזור לאחייך, להיות אחראי שלא יקרה לו משהו, ואם אתה בוגר ממנו – על אחת כמה וכמה.

כך חולפות שנתיים מאז הגיעם ארצה והיחסים עם הערבים היו מתוחים. אמנם עם השכנים היתה שכנות טובה, אך ההנהגה של הכנופיות הערביות לא הפסיקה מההתגרריות ביהודים, ואז פרצו פרעות 1936. ערב פרוץ המאורעות אמרה בעלת הבית, האישה

הערבייה, להורים שלי: "יתחילו פרעות, תברחו מכאן....". ואז, הורי עזבו את שכונת מנשיה, כמוהם עזבו כל היהודים שהתגוררו בגבול יפו ועקרו למחנות פליטים בתל אביב. מחנה הפליטים הקרוב, בו התגוררו הורי, היה ברח' מכבי, ליד שוק בצלאל, שם היה מגרש ושם הוקמו אוהלים. אמי היתה שוב בהריון, הפעם היתה עתידה ללדת אותי, ואכן ילדה אותי בחנוכה דצמבר 1936.

מאיר דיזינגוף ראש עיריית תל אביב-יפו

בתקופת הפרעות ובעת שהותם במחנה הפליטים, החליטה עיריית תל אביב, בראשותו של ראש העיר מאיר דיזינגוף – לפתוח קייטנה לילדי הפליטים. את מחנה הקייטנה הקימו בצפון העיר, ליד הירקון. את הסיפור הזה שמעתי מאחותי חנה. ביום הראשון לקייטנה הסיע אוטובוס את הילדים הפליטים לקייטנה. ביניהם היו חנה ומנשה אחיי. כשהגיעו לקייטנה הכניסו את כל הילדים, אך לא רצו להרשות למנשה להיכנס, כי הוא היה קטן. ואז חנה ומנשה ישבו על המדרכה לבד. באותו מקום היה מאיר דיזינגוף, ראש העיר, רכוב על סוס לבן ובודק את הנעשה. כשהבחין בחנה ובמנשה יושבים לבד, שאל אותם "למה לא נכנסתם?", ואז ענו לו כי לא הרשו להכניס את מנשה וכי חנה לא רצתה להשאיר אותו לבד. מיד נתן הוראה, ראש העיר, לאחראים על הקייטנה להכניס את חנה וגם את מנשה לקייטנה. דמותו והתנהגותו של ראש העיר בלתי נשכחים, וכך זוכרת חנה את המקרה גם כעבור 67 שנים.

בית הכנסת "אור תורה" לעולי מצריים

כרם התימנים אוכלסה בצפיפות רבה. השכונה קטנה, הסמטאות צרות, החדרים שבתוך חצרות הבתים קטנים והאוכלוסייה גדלה. הגיעו תושבים חדשים, שזה עתה עלו לא"י ללא היתר, בעיקר מארצות האיסלם, מצריים, סוריה, לבנון ואזור הים התיכון. רוב האוכלוסייה היתה דתית, בחלקה מסורתית. חדרים קטנים הפכו לבתי כנסת והצפיפות, כמו גם המנהגים של התפילות והנוסחים השונים הובילו לפתיחת בתי כנסת נוספים. כך גם לעדה שהגיעה ממצריים. עולי מצריים, נהגו להתפלל בבית כנסת ה"קלוב", שברח' מאה שערים (או הכובשים בשמו החדש).

בשנת 1946 העדה מנתה כמה עשרות משפחות וביניהם חזנים, קוראי ספר תורה ובקיאים בהלכה. הציבור, שהגיע ממצריים חבר לותיקים והגיעו למסקנה שיש צורך להקים בית כנסת לעולי מצריים. כך, ההחלטה יצאה לפועל. ביום שבת בצהריים התכנסו כמה משפחות של העדה המצרית. הם שוחחו בחדרם של דודתי מרים – אחות אמי – כעבור שעה או שעתים התקבלה ההחלטה לפרוש מבית הכנסת "הקלוב", שהוא צר מלהכיל את כולם, לפתוח בית כנסת לעולי מצריים. נבחרו שני צעירים, אחי בנימין ובן דודתו רחמים. בנימין נבחר כי היו לו קשרים עם משה לוי המוכתר של כרם התימנים, עובד בבית דפוס, מכיר אנשים ואת השפה. רחמים נבחר כי עובד בעירייה, במח' תברואה, עדיין במעמד זמני לא קבוע, אך היה לו הרצון והדחף ליזום ולבצע. כך, ללא אמצעים, ללא ניסיון, ניגשו לפרוייקט.

במשך תקופה של שנה שנתיים נדדו בבתי כנסת קטנים בשכירות, עד ששכרו בית כנסת מאיש אמיד – יהודה יפת רצון. בית הכנסת שגשג ונהנה מתרומות הרוכלים של שוק הכרמל ומתרומות עצמיות. כל ההכנסות היו קודש לבית הכנסת, הפעילים עשו את פעילותם ללא תשלום, כולל החזנים. והיו חזנים מהוללים בעלי קול וניגון וידע.

רחמים היה דמות מיוחדת במינה, יוצאת דופן. אדם שקט, נעים הליכות, צנוע, עניו ומה עוד אפשר לומר כדי להדגיש את אישיותו החביבה. הוא הקריב את כל זמנו וזמן משפחתו לטובת בית הכנסת. לא יום ולא שבוע ולא חודש. שנים, שנים ארוכות – עד יומו האחרון. הוא הקריב את הכל למען הציבור ובית הכנסת – ללא שאלות – הוא פשוט עשה ופעל ללא הרף, ללא לאות. בית הכנסת היה חייו.

בנימין סייע לציידו, דמותו אף היא היתה שקטה, הצנע לכת וללא דרישות. שניהם היו צמד, שזכה לאמון מלא מהציבור. מאוחר יותר הצטרף אליהם יחזקאל – בן הדודה עזיזה – אחיו של רחמים. הפרוייקט התקדם ונחסך כסף, גרוש לגרוש, לירה ללירה – עד שהחליטו, שהגיע

הזמן לרכוש מקום מיוחד, שיהיה בית כנסת קבוע לעולי מצריים. ואכן, הם זכו ליישם את ההחלטה ולהגשים את הרעיון.

בשנות החמישים המוקדמות, לאחר מלחמת השחרור, התחילה תקופה של חילופי אוכלוסיה. חלק מהאוכלוסייה של כרם התימנים עברה לגור באזורים מחוץ לכרם. וכך נמצאה גם האפשרות לרכוש מקום מתאים עבור בית הכנסת. רחמים ובנימין חתמו על הסכם עם הרשות המוסמכת מטעם המדינה "האפוטרופוס לנכסי נפקדים" וקנו מבנה, והחלו בהדרגה ובשלבם לשפצו. במשך השנים פינו את יתר הדיירים, שהיו במבנה, והכשירו את המקום לבית כנסת וקראו לו "אור תורה" לעולי מצריים.

בקומה השנייה היתה דירה קטנה, יחזקאל ומשפחתו התגוררו למעלה בדירה ושילמו שכר דירה כדיירים.

יחזקאל ורחמים טיפלו בבית הכנסת ותרמו את כל זמנם לבית הכנסת. זה כלל ניקיון, שיפוצים, סדרי תפילה ומה עוד – הם פשוט הקדישו את חייהם לבית הכנסת. בית הכנסת "אור תורה" לעולי מצריים היה הומה מאדם, התקיימו בו גם שיעורי תורה, וזכה שהיו בו תלמידי חכמים ורבנים. ביניהם הרב עובדיה יוסף שלימים יהפוך לרב הראשי לישראל של העדה הספרדית.

כאשר סבתי שרה (אימה של אמי) נפטרה, החליט סבי, יוחנן, למכור את הדירה שהיתה להם בשכ' עזרא (ליד התקווה) ובכסף ירכוש ספר תורה על שם שניהם – כי לא היו להם בנים ולא היה מי שיאמר עליהם "קדיש". כך חשב סבי (למרות שאבי, משה, עשה "קדיש" כאילו היה בנו). סבי רכש את ספר התורה והקדיש אותו לבית הכנסת "אור תורה". זה היה ספר משובח באיכותו וקראו בו לאורך שנים.

לאחר שנפטרו בנימין, יחזקאל ורחמים ז"ל בית הכנסת החל לאט לאט לדעוך. זה היה בגלל שהאוכלוסייה של כרם התימנים התמעטה והגיעו לכרם התימנים עובדים זרים והשכונה הוזנחה. בשנות התשעים ותחילת שנות האלפיים היה בקושי מניין. בשנת 2005 החלטנו להעביר את ספר התורה מבית הכנסת לבית כנסת באזור מגורינו ברמת ישראל, בית הכנסת "שבת אחים".

מריים המיילדת

זכור לי, ערב אחד שבו הייתי עם אבי בבית הכנסת של הכורדים בכרם התימנים לתפילת מנחה וערבית ואז באו להודיע לאבי, שאמי כורעת ללדת. כשהגענו הביתה שמענו את הסיפור הבא:

אמי, כמנהגה מדי יום, יצאה בשעות הבוקר לעבוד ככובסת אצל משפחת שציגליק. זו היתה שגרה והיא עשתה זאת גם בחודשי הריונה המתקדמים. לעת ערב, כשחזרה הביתה, קנתה מצרכים בשוק הכרמל והרימה סלים בשתי ידיה. כשהגיעה הביתה, נכנסה לחצר (אנו גרנו בקומה השנייה), שם הוביל גרם מדרגות מעץ. אמי לא הצליחה לשאת יותר את הנטל ולעלות במדרגות. ואז קראה מלמטה 'במבה, במבה, בואי מהר, אני יולדת.....!'. במבה, אשתו של אחי בנימין שהתגוררה איתנו, הזדרזה לרדת, במהירות סיעה לאמי לעלות, לשאת את הסלים ולמהר לקרוא את המיילדת הידועה בשכונה, מרים המיילדת. כעבור דקות ארוכות אמי ילדה בשעה טובה.

על מרים המיילדת היו ידועים סיפורים רבים, גם מעבר לתחום הלידות, על כך אספר. מרים המיילדת היתה ידועה מאוד בכרם התימנים, שהיא יודעת לרפא מקרים כגון: בהלה, פחד ותופעות שונות, שהיה נהוג לטפל בהם בשיטה מסורתית. סוג טיפול ידוע, שהיא היתה עושה במקרה שמישהו אחוז בהלה או פחד – היתה מחזיקה סכין גילוח אל גבו ועשה שריטה לאורך 2-3 ס"מ ליד חוט השדרה שלו, מקיזה קצת דם ומשפריצה על השריטה מים קרים. כך הם מאמינים שייצא ממנו הפחד וישוב לאיתנו.

סוג אחר של טיפול היה עם סכין מלובן (על אש). היא היתה עושה כווייה על בטנו (ליד הטבור) או במקום אחר בגוף, לפי הצורך הנראה לה. מקרה מיוחד ששמעתי מבן אחי משה (קושקוש), שקרה לו כשהיה ילד. גילו אצלו על העור ברגל, בהרת לבנה, ונוספה עוד אחת. חשבו שזה צריך טיפול והיה צורך להשתמש בסכין מלובן כדי לחרוך או לצרוב את העור. שאלו את האמא שלו (רבקה) וגם אותו איפה התחילה הבהרת הראשונה, והתברר שזה בקרבת המפשעה, והצטרפו לצרוב את המקום הראשון, ואת זה לעשות באישון לילה. וכך עשו, הביאו אותו באישון לילה, כפתו אותו כדי שלא יזוז ברגע הצריבה וצרבו אותו. לפי דבריו – נעלמה הבהרת.

היו מקרים דומים של טיפול מסורתי, מהם ש"הצליחו" ומהם שלא הצליחו. סבתי שרה, אמה של אמי, גם היא היתה ידועה כמטפלת בסוג אחר של טיפול מסורתי. היא נהגה לתת טיפול של "מעלה באוב" מסוג המשתייך לכשפים. מקרה ידוע, מישהו בשם טרייביש, שהיה קצב, בעל יכולות פיננסיים ומוכר, כנראה שקיבל שיתוק חלקי בפנים. מתוך

היכרות, הכירו לו את סבתי והיא אמורה היתה "לטפל" בו. הטיפול דרש הכנה מיוחדת – לקחת מגש עגול ברדיוס של 40 ס"מ ולמלא בו ממתקים, היא הוסיפה על זה קטורת ולדבריה היו באים אליה "שדים" בלילה והיא היתה מדברת איתם וע"י כך הוא יחלים. אשתו של טרייביש לא האמינה בזה והשליכה את המגש, כמובן שהמצב שלו לא חזר ונשאר משותק חלקי בלחי השמאלית.

האמונה בכישופים היתה מאוד אופיינית באוכלוסיית כרם התימנים, וגם האמונה בטיפולים מסורתיים.

זכור לי סיפור ששמעתי בעודי ילד מפי אמי. יום אחד התארח אצל שכנתנו, אחותה. כשנכנסה לחצר, פגשה את אחי יוחנן שהיה כבן 23, הופעה נאה ומרשים, היא לא ידעה שהוא הבן של השכנה, וכשידעה – הזדעזעה. ואז היא ניגשה לאחותה וסיפרה לה, שהיא עשתה ליוחנן כישוף, שנתבקשה לעשותו ע"י אשתו רבקה. כמובן שהשכנה נבהלה מאוד והודיעה לאמי. ואז יש גם טיפול בכישוף וכן הלאה.....

השתרשות

בין השנים 1936 לשנת 1948 גרו הורי כרם התימנים. אפשר לציין כי תקופה זו היתה הקשה ביותר, כשעדיין לא הוקמה מדינת ישראל ולא היו ארגונים לאומיים מסודרים, כך שהמצב הכלכלי הקשה היה טבעי, כמובן מאליו.

אני נולדתי ב-1936 ועד 1948, (מלחמת השחרור), נולדו יפה, רגינה, עליזה, שמחה, אמנון ותאומתו – תמר – שלא נותרה בחיים. כמו כן, היה לנו אח נוסף – אפרים – גם הוא לא נותר בחיים. לאחר המלחמה נולדו יצחק, שבתאי ותאומו – רחמים, שלא נותר בחיים. נותרו בחיים 14 ילדים.

בינתיים, אחיי ואחיותיי גדלו והשתלבו בסביבה.

חנה עבדה במפעל "עלית" ברמת גן ובמשמרות ערב. אני זוכר כיצד אבי ואחי יוחנן היו הולכים לתחנה המרכזית להביא אותה לביתנו בכרם התימנים, ליווי אבטחה, חלילה שלא יתקפו אותה בדרך.

יוחנן, גם הוא הגיע לגיל בגרות ונשא את רבקה; יוחנן עסק במכירת פרחים, פתח חנות משגשגת.

אסתר ושרה למדו אך במקביל עבדו במשק בית.

חנה

מנשה עבד בעבודות שונות; אך הוא – הוא הכניס לבית את רוח החופש והעצמאות.

מנשה הצטרף לשורות ארגון האצ"ל (ארגון צבאי לאומי), שהיה ארגון מחתרת, ששאף לשחרר את הארץ מהמנדט הבריטי

ולהשיג עצמאות (במשך הזמן הצטרפה גם חנה לאצ"ל).

הזמן לא עמד מלכת, הילדים גדלו והשתלבו בחיי הקהילה, השפה העברית היתה שגורה בפיהם והחיים זרמו בטבעיות. ההתפתחות האישית וההישגים היו בהתאם לאפשרויות ולמגבלות, תוך שאיפה ותקווה לעשות את מה שניתן ולא להתייאש, האמונה היתה ללא עוררין וללא ספקות. את האמונה והתקווה – העניקו ההורים – שהיו דוגמא אישית לילדים, בתכונותיהם במעשיהם.

אחיי ואחיותיי

בנימין

בנימין – התחיל לעבוד בית דפוס "מלך" ברחוב רבי עקיבא אצל משפחת הלוי, שהיה המוכתר של "כרם התימנים". זה התאים לאופי שלו, הוא אהב ללמוד, ידע לחבור לאנשים נעימים, אף בוגרים ממנו. בדרך כלל הם היו שומרי מסורת, חלקם אנשים שהיו אנשי ציבור. הוא גם שילב עצמו עם חברים מתנועת הנוער העובד. עבודתו בבית הדפוס אפשרה לו ללמוד באופן עצמאי, לא לימוד פורמאלי, הוא אהב את זה וזה נתן לו את האפשרות להיות בקשר עם אנשים שעסקו בעיתונות, החל מהכתבות, ההדפסות, המודעות וחוברות למיניהן.

כמו שציינתי בפרק הקודם, יחד עם רחמים מזרחי (הבן של דודתי עזיזה) ועם ידידים רבים שהגיעו ממצריים, יזם והקים בית כנסת לעולי מצריים, "אור תורה".

בנימין – הבכור – משהגיע לגיל 18, שבינתיים הצליח להשתלב במקצוע הדפוס, תוך היכרות עם חברים נעימים, ראוי היה שייכנס לנישואין. אבי ואמי – הכירו בצורך עפ"י המסורת

היהודית בן 18 לחופה ושידכו לו נערה ממשפחה טובה, את שושנה מבית משפחת מזרחי יוסף ועיישה. בן י"ח, הוא נשא לאישה את שושנה או כפי שקראנו לה בשם חיבה "במבה" (שהיתה אשת חיל).

משפחתה של שושנה מזרחי – האב היה ממוצא תימני והאם מצרייה מאלכסנדריה. האב עבד כחשמלאי והיה מתאגרף חובב. משפחה טובה, במלוא מובן המילה, חרוצים ונעימים. בתקופת האירוסין, שארכה כמה חודשים, נהגו המשפחות לבקר בשבתות זו את זו, לאכול ביחד את ארוחת השבת לאחר התפילה, בבית הכנסת. היחסים היו מלאי שמחה, גם הילדים משתי המשפחות נהגו לשחק יחד. בהסכם בין האבות סוכם שהזוג הצעיר יתגורר לאחר הנישואין בביתנו ואת הריהוט יקנו הורי הכלה. נרכשו רהיטים ברח' הרצל מיטה זוגית, ארון ושולחן עם כיסאות במחיר של 8 לירות ארץ ישראליות (עד כמה שזכור לי). כשבאו להוביל את הריהוט בעגלה עם סוס התברר שמשפחת מזרחי לא יכולה לשלם. ואז ההורים שלי החליטו שהם לוקחים עליהם את התשלום – ובלבד שלא לוותר על הכלה והנישואין יתקיימו כפי שנקבע.

לא היתה להוריי טינה או אכזבה, הנישואין נקבעו לחג השבועות.

המיוחד שבנישואין אלו, שהתקיימו 7 טקסים של חופה, במשך שבעת ימי הנישואין. כל ערב נערכה החופה מחדש. טכס מלא, לבוש מלא, כולל נרות באורך 1 מטר ומקושטים. את החתונה ערכו בבית שלנו, הדירה בה התגוררנו הייתה ממוקמת בקומה השנייה, אך כל הבתים הצמודים היו בני קומה אחת. כתוצאה ממצב זה קיבלנו "חצר" רחבה, שהיא למעשה היתה הגגות של הדירות האחרות, שעליהן לא בנו קומה נוספת. על הגגות האלו היינו נוהגים לשחק וגם נהגנו – בלילות הקיץ החמים – לישון וליהנות מהרוח שנשבה מהים. על גגות אלו ערכו את החופה והחגיגה.

גיסתי שושנה (במבה) היתה למעשה "אחותנו" הגדולה, אמי ראתה אותה כבת לכל דבר, האהבה ביניהן היתה אהבת נפש, שנמשכה לאורך שנים. במבה התייחסה אלינו במסירות נפש, לא ידענו הבדל, זו אינה גישה זו "אחות" גדולה ואם שותפה לאימנו. השותפות היתה כל כך עמוקה, שאין לתאר קשרי משפחה טובים מאלה. לא זכור לי, אף לא פעם אחת, כעס, קנאה או דבר דומה להם. היו רק חיוכים ואהבה.

יוחנן

יוחנן שאף להיות עצמאי, הוא לא היה מסוגל להיות שכיר. כבר בילדותו זה בא לידי ביטוי. כשהיה הולך עם אבא לקבץ נדבות – והוא עדיין ילד – ביקש להיות "שותף". יוחנן החליט לעסוק, באופן עצמאי, ברוכלות בשוק הכרמל, החל ממכירת סברס, פרחים, אבטיחים וכו'. הוא ראה את הכל דרך המסחר, לא דרך אחרת. למעשה, לא קיבל כל לימוד פורמאלי, גם

לא זכה ללימוד לא-פורמאלי, אפשר לומר שהוא לא ידע קרוא וכתוב. אך הוא ידע להצליח, גם הצליח!

חנה – ילדה נעימה וטובת לב. גם היא לא זכתה ללימודים פורמאליים, יצאה לעבוד בתחילת הדרך בעבודות שרות, ניקיון וכיוצא באלה, עד שהתבגרה ועבדה במפעל.
מנשה – התחיל לעבוד בחנות לתיקון אופניים ואח"כ בשליחות עיתונים.
שרה ואסתר עדיין לא היו בשלב יציאה לעבודה, כי הן היו קטנות. כשבגרו, אף הן יצאו לעבוד ולא השלימו לימודיהן.

מנשה, רחל, חנה (למעלה) שרה, נסים ואסתר (למטה)

נסים

אני התחלתי ללמוד בבי"ס עממי, "אהבת ציון". בית הספר היה ברח' הרב קוק – ליד שפת הים. ביום הראשון ללימודים, הביאה אותי לבית הספר גיסתי במבה, שהיתה לי כמו אמא ולפעמים יותר. ביום הראשון ללימודים לא הבאתי אוכל ולא ידעתי מה סדר היום. בהפסקה, בזמן שהילדים הוציאו את תיקי האוכל ופרשו את המפית והתחילו לאכול, לי לא היה. המורה שלי, נעמי, היתה בחורה תימניה, נעימת סבר, יפהפייה, ניגשה אליי ונתנה לי אשכול ענבים משלה, כדי שיהיה לי מה לאכול. עד היום אינני שוכח את החמימות שנסכה בי. המורה נעמי היתה מורה חביבה ונעימה. היה ממש נעים ללמוד בכיתה.

היא ידעה את מצב משפחתנו; לא היה לי ילקוט לספרים, היה לי תיק אשר אמי תפרה מחתיכות בד שנשארו. היו לילדים קלמרים לעפרונות, לי לא היה. לפעמים הופעתי לבי"ס עם קבקים, כי לא היו לי נעליים. המכנסיים שלי היו עם טלאים מאחור, שאמי תפרה כדי לתקן את הבלאי של הבד במקום שהוא היה משופשף. אבל המכנסיים והבגדים היו נקיים. היו עוד ילדים שמצבם היה קשה, אך מה שידעתי, שמצבי היה קשה יותר. בעוד אבי עיוור, אביהם היה יכול לעבוד ולהשתכר ולפרנס, בעוד שמשפחתי היתה עם 10 עד 12 ילדים, לאחרים היו 5, 6.

נסים שלישי מימין בשורה התחתונה

אבי לא הסתפק בזה שאני אלמד רק בבית ספר עממי, הוא דאג לכך, שבחופשות אני אלמד ב"חדר". אבי נהג לשלוח אותי לחדר. למדתי בחדר תימני אצל מורי חג'בי ואצל הכותב החלבי, חכם ששון, אבל גם בישיבת "אהרונסון" האשכנזית ברח' טרומפלדור מול בית הקברות הישן. כאן למדנו גמרא ואני לא הבנתי כלום כי הם למדו בשפת היידיש.

עבור אבי ואמי כמובן היה חשוב שאני אלמד, ואם למדתי בבי"ס חופשי, הרי שהייתי צריך לדעת גם את התפילות ואת זה למדתי בחדר. בילדותי אבי הקפיד שאני אתפלל, אך את זה הוא עשה עד שהגעתי לגיל בר מצווה, ואח"כ ביקש ממני להשתדל, "רק" שנה אחת נוספת. לא תמיד עשיתי את זה עם חשק, אבל עשיתי, ולפעמים התחמקתי כשיכולתי. בשכונת כרם התימנים היו הרבה חדרי לימוד. כמעט בכל סמטה ניתן היה למצוא חדר לימוד. התימני המלמד נקרא "מורי"; הספרדי, המצרי, החלבי – ה"מלמד" נקרא "חכם". בחדר למדו הילדים הקטנים, אשר טרם למדו בבי"ס וגם אלה שלמדו בבית ספר באו לחדר בחופשות או אחרי יום הלימודים. בד"כ החדר היה קטן, צפוף. במרכז החדר היה שולחן צר וארוך, לצידו ישבו על ספסל קטן הילדים. על השולחן היה מונח ספר הלימוד (סידור או חומש) והילדים קראו באותו ספר מכל הצדדים. כך למדו לקרוא "הפוך". המורי או החכם היה מלמד אותנו ובידו אחז מקל ארוך, צר, מוארך. וילד שלא למד או הפריע היה זוכה למנת מכות על קצות אצבעות היד. לא בחשק רב הלכתי לישיבה או לחדר. אבל זה היה משהו שיגרתי, לקום וללכת, אין צורך לחשוב. הילדים הולכים, גם אתה הולך. לא הכריחו אותי, גם לא התנגדתי, זה היה סדר יום.

בכל זאת לא הייתי יוצא דופן ולמדתי בחדר. למדתי להתפלל, ידעתי בעל-פה תפילות שלמות, שחרית, מנחה, ערבית, כמובן בע"פ. יום יום, יום יום, כך זה נכנס בי ונשאר בתוכי וליווה אותי כל ימי. ידעתי את ההבדלים בין הנוסח התימני לספרדי ולאשכנזי. למדתי את הנגינה והסלסולים של כל אחת מהמנהגים והמזמורים. עד כדי כך, שכשגדלתי והצטרפתי מידי פעם למניין של תפילה בבית כנסת אשכנזי או תימני – ידעתי להשתלב והכרתי את התפילה לפי הנוסח והנוהג באותה התפילה.

מאז ימי ילדותי ועד היום אני נוהג עדיין לומר תפילת "שמע" על המיטה – בטרם אירדם. אני לא זוכר אף לא החמצה אחת. נהגתי לעשות זאת בכל מקום בו שהיתי. אפילו בזמן שהייתי במלחמה – היו רגעים קשים, בעיקר במלחמת יום הכיפורים, תחת הפגזה כבדה, שזה היה משהו נורא לזכור – תפילת "שמע" נאמרה, גם ע"י חבריי שאינם שומרי מסורת, ובתוך עמדה בעומק האדמה.

אבי נהג להצטרף לחוג המניין שהלכו לידידים לאזכרות. כמובן שאני הייתי צריך ללוות אותו. בדרך זו למדתי את הניגונים של מזמורי התהילים והתפילות. הכרתי אנשים שהשתתפו באזכרות, שידעו פרקים שלמים בע"פ. והיה גם, שמישהו קורא מהספר וקראו בטעות, האישי העיוור היה מתקן, ומבקש לחזור בטעותו.

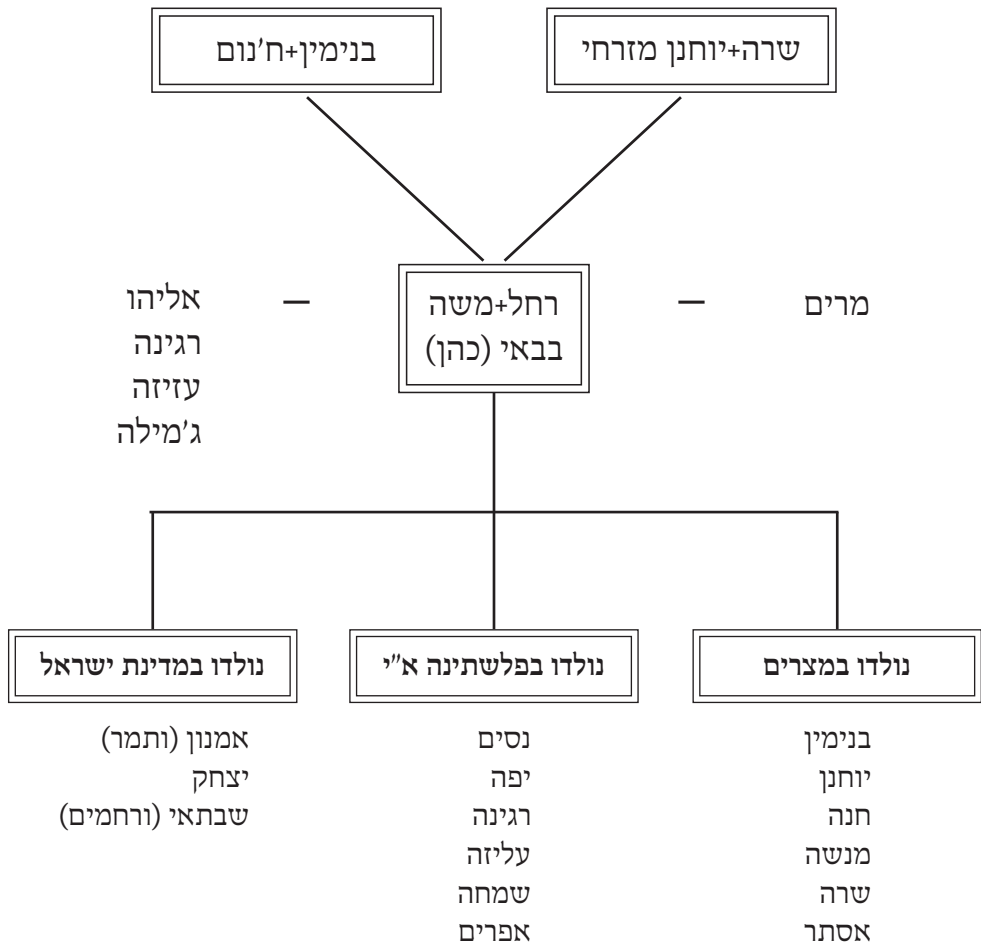
אני זוכר, שהסנדלר היה גם לפעמים "ספר". אבי נהג לקחת אותי אל הסנדלר, כי לא היה די כסף לספר, ואז הסנדלר היה מרטיב את שערות ראשי, מוסיף קצת קצף ואז מגלח את שיער ראשי בסכין תער, בו היה משתמש לחתוך עור של נעליים. כמובן שהייתי מקבל שריטות בראשי ויתכן שאפשר למצוא צלקות בראשי גם היום.

כפי שאני זוכר את עצמי מסתובב ורואה את העסקים, הרוכלים המציעים את מוצריהם והלקוחות שרוכשים מהם, לא הרשיתי לעצמי לקנות כי לא היה לי. נשארתי עם הרצון והסתפקתי במה שראיתי ולא יכולתי לקנות. מציאות זו דחפה בי והמריצה אותי להתאפק ולחפש את האפשרות להשיג כמה פרוטות, כדי שיהיה לי משלי. כך הגעתי לעשות כבר בגיל צעיר ורך – גיל 8 – משלוחי פרחים, מכירת עיתונים כדי שיהיה לי כסף משלי. ידעתי שאני לא יכול לסמוך על מישהו, סמכתי רק על עצמי, למדתי מהקשיים, שצריך לעשות משהו – ורק אני יכול לעשות לעצמי, איש לא יעזור לי. כך אני מוצא עצמי, בשעות שלאחר הלימודים, עובד ומשתכר כמה גרושים שהספיקו לי, כדמי כיס, וגם לתת לאבא או לאמא שלי. כך גם עשו אחיותיי חנה, שרה, אסתר והאחרים. כשהגעתי לגיל 8 התחלתי לשלוח פרחים לבתים. זה היה טוב כדי לקבל גרושים אחדים. את המשלוחים הייתי עושה ברגל, לא היה לי כל אמצעי תחבורה אחר. היה אוטובוס – אך לא יכולתי לשלם לכרטיס. אם זה היה רחוק, כמו צפון ת"א הייתי נוסע באוטובוס. כשיכולתי, בניתי קורקינט לעצמי. מצאתי קרשים מתאימים (לקנות אז לא יכולתי), מצאתי במוסך קוגלגרים שנזרקו ובניתי קורקינט. כמעט כל הילדים עשו כך. היו כאלה שהקורקינט היה יותר יציב, יותר מהיר וכאלה פחות טובים. זה היה תלוי בחומר שמצאת. גם מסמרים לא היו, היינו מוצאים מסמרים חלודים שנקרו מקרשים זרוקים. עם הקורקינט השתמשנו למשלוח פרחים.

בנוסף למשלוח פרחים החלטתי בגיל 10 למכור עיתונים – לאחר שעות הלימודים. בזמנו היו מוכרים קבועים, קשה היה להצטרף למוכרי העיתונים. העיתון היחיד שהסכים לתת לי למכור, היה עיתון "המברק". התברר שזה היה עיתון של תנועת המחתרת "לח"י" (לוחמי חירות ישראל). בדרך כלל, עיתון זה לא היה נפוץ, כמעט ולא קנו אותו, הייתי מתרוצץ שעות ולא הייתי מצליח למכור. היו מוכרי עיתונים קבועים, שהיו רוצים לעשות החלפות. היו נותנים לי עיתון "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" ואני נתתי להם עיתון "המברק". בצורה זו הייתי מצליח קצת "למכור" ולהרוויח כמה גרושים.

אילן יוחסין

חלק שני

מדינת ישראל

מדינה עברית – עליה חופשית הימים שקדמו להקמת מדינת ישראל 1947-1948

החיים בכרם התימנים

אני הייתי כבן 12, גרתי בכרם התמנים (שכונה שהיתה מדרום לתל אביב, כיום חלק מתל אביב) עם הורי ואחי ואחיותי (חנה, שרה, אסתר, מנשה, יפה ורגינה) בחדר שני גרו בנימין ואישתו במבנה (שושנה). לא היו כבישים סלולים או מדרכה, היתה פשוט דרך. המשפחות שהתגוררו בכרם התימנים הגיעו מסוריה, לבנון, מצריים, ותימן. לא היו בסביבה הזו מכוניות, היו אופניים שלושה גלגלים להובלות, היו חמורים, היו גמלים, היו עגלות עם סוסים ועגלות עם חמורים. למשל, מוכר הנפט היה מגיע עם מיכל על העגלה, הנשים היו יוצאות עם מיכלים קטנים וקונות ממנו.

זו היתה שכונה קטנה. לא היה חשמל ותאורת רחוב, לא היו טלפונים, לא היתה טלוויזיה, היה רדיו (ולא בכל דירה). בעיקר שמענו בשכונה מוזיקה ערבית. היו הרבה בתי כנסת בכרם התימנים, רוב התושבים היו דתיים/מסורתיים, היו משפחות גדולות בנות ארבע, חמש, שש, תשע ילדים. רוב הבתים היו בגודל חדר, או חדר וחצי סביב חצר משותפת. בחדרים היו מטבחונים ללא ברזים או מים זורמים. באמצע החצר היתה משאבת מים. הילדים היו שואבים ומביאים מים לשתייה, בישול, מקלחות כביסה.

אי אפשר להשוות להיום. זה עולם אחר לגמרי, פעם בשבוע היו מתקלחים. במשפחה גדולה מתחילים עם מקלחות כבר ביום חמישי. היו מרתחים מים על פרימוס ומערבבים את המים הרותחים עם המים הקרים וכך מתקלחים. אמי או אחיותי היו רוחצות אותנו בבית, בעמידה, המים מהכלי. ספל שאיתו רחצו אותנו היו זורמים לחור ניקוז. אלה היו חיי עוני, כמעט ולא היו כלים. אני כילד גדלתי בסביבה שהיום נחשבת כסביבת עוני, אבל

לא הרגשנו ככה, כי לא ידענו משהו אחר. ידענו שאם יש לחם, חלווה, אז המצב טוב. חיינו עם מה שהיה. בכל פינה היתה מאפיה, היו אופים שני סוגי לחמים, לחם שחור ופיתות. היו הרבה בעלי מאפיות ערבים. את הפיתה היה קל לאכול וגם למרוח בה גבינה או ריבה. לא היה בדירה ארון עם בגדים, היה ארון קטן. כל המשפחה בחדר אחר, אולי שני חדרים. לא היה לכל אחד מיטה, אם היתה מיטה, ישנו בה שני אנשים. לילדים פרשו מזרון דק על הריצפה. זה מה שהיה. לכל אחד היתה שקית עם מעט הפריטים שלו, את השקית שמנו מתחת למיטה.

בתקופה הזו היה מטבע של מיל, שני מיל, חצי גרוש (עם חור באמצע) גם מטבע החמש ועשר מיל היה עם חור באמצע רק גדול יותר, לרוב האנשים לא היה כסף בסדר גודל הזה. השטר היה של חצי לירה ולירה. זה היה שטר של הבנק האנגלי שנתן חסות. כילד לא היה לי כסף. אם במקרה היה מיל או שני מיל, יכולתי לקנות לדר (פירות יבשים) שהיה הממתק של התקופה. היו כמה שכונות דומות לכרם התימנים מסביב לתל אביב. שכונה נוספת כזאת נקראה מחנה-יוסף, ליד מסגד חסן בק, דרומית לכרם התימנים

הייתי בסביבות גיל 11-12, עוד לא ידעתי על ארה"ב ואנגליה. ספרים לא היו, הספר המקובל בבית היה סידור התפילה. וגם לא היה סידור לכל אחד מבני הבית. היה סידור אחד או שניים לכל בני המשפחה. בבית הכנסת היו יותר סידורים אותם תרמו בדרך כלל כדי להנציח נפטרים.

תל אביב של אותה תקופה

כנער שליח פרחים, המתרוצץ בעיר בעיקר ברגל ומאוחר יותר עם קורקינט, ראיתי גם תל אביב שונה מזו של כרם התימנים. היו גם אנשים מבוססים לובשי חליפות ובגדים נאים בעיקר באזור אלנבי, רחוב המלך ג'ורג, נחלת בנימין וביאליק. האוטובוס היה מגיע לאזורים אלה (לא לכרם התימנים). ברחוב אלנבי, היו בחנויות כל טוב, החל משוקולד, קפה בגדים, ארנקים. היו גם בתי קפה כמו "קפולסקי" ו"עטרה". היתה אוכלוסיה שהגיעה לפני מלחמת העולם

השניה מגרמניה. הם הגיעו עם תרבות ארופאית, עם הלבוש שלהם והבגדים שלהם, הם היו ברמה יותר גבוהה משלנו. הם הביאו איתם מאירופה את תרבות בתי הקפה, עוגה אחר הצהריים (משהו שאנחנו לא הכרנו. במשפחות קשות יום לא היה פנאי לעצור ולשבת בבתי קפה, אדם קשה יום גם לא הכיר את התרבות הזו).

300 מטר מכרם התימנים היתה שכונה אחרת לגמרי, עם אנשים שהתלבשו אחרת, התנהגו אחרת ובעלי יכולות אחרות.

כיכר מגן דוד

התפצלות בין רחובות אלנבי, שניקין, נחלת בנימין, שוק הכרמל והמלך גורג. בכיכר היה שוטר תנועה המכוון את התנועה. כיכר מגן דוד היתה אזור ממש הומה (שנים רבות מאוחר יתר כשנכנסו אוטובוסים, הכיכר בוטלה כדי לאפשר מעבר לאוטובוס).

בשעות הבוקר בפינת המלך גורג ושניקין עמדו נשים שביקשו עבודה במשק בית. הנשים האשכנזיות, האמידות היו באות לאסוף אותן, לתת להן לעשות את עבודות משק הבית כגון שטיפת רצפות, כביסה, חלונות וכדומה. אחרי העבודה, הנשים עצרו בשוק הכרמל לקניות עם הכסף שקיבלו. מזה היו מאכילים את משפחתן.

בין שניקין לאלנבי – עמדו הגברים שיצאו לעבודות כפיים. אם צריך לבנות משהו, להרוס משהו היו משכירים את שירותיהם

בין נחלת בנימין והכרמל – היתה רחבה גדולה. ישבו שם שמונה מצחצחי נעליים, ארבע מכל צד. אחד מאלה היה הדוד שלי יוסף, הבעל של אחות אימי (מרים). הוא ישב על כיסא קטן, היה לו ארגז קטן, משני צידי הארגז

היו משחות בצבעים שונים ובאמצע מתקן להניח את הרגל. כדי שהגרב לא תתלכלך, שם קרטונים בתוך הנעל. צחצוח לקח כ-10-15 דקות, והיתה מזה פרנסה. היו מספיק אנשים שיכלו לשלם, כמו בעלי החנויות שבסביבה.

היתה חנות לקליית קפה (ברחוב הכרמל פינת אלנבי) שני קיוסקים שמכרו פלאפל וגוזז (הגוזז בא ללא טעם, יכלנו לבחור משני טעמים שיוסיפו לגוזז – לימון ופטל). היתה חנות

דגים מלוחים, חנות סיגרים וטבק למקטרות, היתה במעבר חנות פרחים. היתה חנות נעליים בסגנון אירופאי, קראו לה "טיב טעם", היתה גם חנות פרחים שהיתה שייכת לאחי יוחנן ברחוב אלנבי 60. זו לא היתה באמת חנות, אלא ממוקמת במעבר בין בתים. אחי יוחנן פנה לעירייה בבקשה לקבל זיכיון למכור

פרחים במעבר. בבקשה הוא ציין שאביו עיזר והוא צריך לפרנס את המשפחה. יוחנן היה סוחר. גם אחי מנשה עבד אצלו וגם אני לתקופה קצרה, הייתי שליח פרחים.

מדינה שבדרך

בתקופה זו, הסביבה הושפעה מהשלטון האנגלי (בריטי), היו שיחות ברקע על עצמאות אבל לא הבנתי למה התכוונו. לא היה לנו כסף לקנות עיתון אז מדי פעם יצא לקרא עיתון בן כמה ימים אחרי שמשוהו זרק אותו. כשהתחלתי להבין את הסביבה התחלתי להבין שיש אירגון שנקרא "ההגנה", "אצ"ל", "פלמ"ח", השמות עברו לידי ולא שקעו בי, לא הבנתי מה זה.

פעם ראשונה שעלה הנושא של הכנה לבנית מדינה, הייתי בכיתה ה'. המורה בילה אמייתי (בבית הספר אהבת ציון שברחוב הרב קוק 5, מנהלת בית הספר הגברת לוינזון) סיפרה בוקר אחד בגרון חנוק ובשמחה סיפור מעניין שארע באותו הלילה, סיפור שריגש אותה מאוד. הבן שלה השתתף בפעולה, הוא וחבריו השתלטו על 11 נקודות בנגב. קראו להם ההתישבות החדשה. הם הגיעו בלילה והקימו ישובים חדשים. היו צריכים לגדר כל ישוב ולבנות בו מגדל, קראו לתקופה הזו ולמבצעים האלה "חומה ומגדל" (המטרה היתה לקבוע נקודות בשטח בהם יושב העם היהודי) שמות חלק מהישובים החדשים הם: נירים,

אורים, חצרים, כפר דרום ומשמר הנגב (בלילה שבין ה-5-6 באוקטובר 1946). הדבר קומם את השילטון הבריטי וגם האירגונים הערביים שהיו פה. זה היה צעד גדול של הישוב היהודי, היינו בסך הכל 600,000 תושבים והיינו פרושים בכל הארץ בעקבות המבצעים הללו. הם בנו בידים את המדינה. כשהיא ספרה לנו את זה, לא הבנתי מה התוצר המוגמר ומה הניע את זה. אחר כך הבנתי שזו תחילתה של מלחמת עצמאות. מדי פעם קראנו בעיתון על פעילות האירגונים היהודיים בארץ כמו "ההגנה" "הלח"י" והאצ"ל". כמו כן, הישוב היהודי הקים מוסדות. הסוכנות היהודים היתה כמו ממשלה של העם היהודי, הביאה יהודים, פתחה מושבים.

רק כן

הודעה לצבור העברי!

לרגל המצב מודיע הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל לצבור העברי כולו את החלטותיו דלקמן:

א) גם במקרה שהאויב הגרמני יתקרב לגבולות מולדתנו, הנוער העברי לא יסוג מארץ ישראל בשום פנים, אלא יילחם בו לפי תכניותיו, בפיקוד עברי ולמען המדינה העברית.

ב) הנוער העברי ימחץ את האויב הערבי, אם ירים ראש ויעזו לפגוע בכבודו ובשלומו של הישוב העברי.

ג) הצבור נדרש לתת את ידו לחיזוק שורותיו של הנוער העברי הלוחם להקמת הצבא העברי ולחרות ישראל.

הארגון הצבאי הלאומי
בארץ ישראל

כ תמוח תשיב

ארגון ההגנה – תפקידו להגן על הישוב היהודי בארץ. הפלמ"ח (פלוגות המחץ) תפקידו לבצע פעולות צבאיות. הרבה בחורים בשורותיהם היו בני קיבוצים. הם היו חדורים בשאיפה ומטרה לחופש, חירות והקמת המדינה.

כשעבדתי בחנות הפרחים של אחי יוחנן (ברחוב אלנבי 60), לקראת ערב, בחשכה היו מגיעים בריצה, שניים, לבושים בכובע טמבל, מטפחת מכסה את האף והפה. אחד מורח דבק על חלון ראווה והשני מדביק את המודעה. אלו היו מודעות של ארגוני המחתרת הלח"י והאצ"ל. לאצ"ל (אירגון צבאי לוחם) היתה ראייה יותר ממלכתית, לל"חי היתה ראייה לוחמנית, אני זוכר שדיברו על זה אבל לא הבנתי על מה מדברים.

בנימין אחי הבכור אמר שיש לו נטיה ל"הגנה", הוא עבד בדפוס "מלך" לשם הגיעו עתונאים, סופרים וכו', לאלה היתה גישה יותר ממלכתית, ראייה יותר רחבה. גם אופיו של אחי בנימין היה רגוע. ידעתי שאחי מנשה חבר באצ"ל, הראייה שלו היתה עם המון פטריוטיות לחופש, הוא ראה את המילה חופש כגולת הכותרת. חברי האצ"ל היו תחת השגחה קפדנית של המשטרה הבריטית. היו שולחים לכרם התימנים שוטרים לסמטאות כדי שיזהו פעילויות. היתה תקופה שמנשה החליט לא לישון בבית ואז הוא בקש מבעל הבנין (באלנבי 60) להשתמש במחסן הקטן מתחת למדרגות. מנשה קיבל אור ירוק להשתמש במחסן הזה. מנשה ניקה וצבע אותו, והוא ישן שם מדי פעם בלילות (לא היה חשמל או תאורה באותו כוך בו ישן). יותר מאוחר הבנתי שהוא עשה את זה כדי לא להתפש על ידי השוטרים שארבו לו ולאחרים בכרם התימנים. בהמשך גייסו את הצעירים האלה לצבא. אני לא יכולתי להבין את הרעיונות לעומק, את מערכות היחסים והמשמעויות. גם כי הייתי ילד וגם כי האינפורמציה לא היתה זמינה. הבנתי שמתחולל איזה שינוי, אבל לא היה מי שיסביר. אני הייתי בזרם, הולך עם התנועה.

הכרזת המדינה

יום אחד הכריזו על הקמת המדינה, היתה הכרזה באו"ם, העבירו מסר שהצבעה מתקיימת ומה ההחלטה שנפלה. כל תל אביב נהרה לכיכר מגן דוד, רקדו שם כל הלילה והיתה קריאה "מדינה עברית-עליה חופשית", האנגלים הטילו מכסה על מספר היהודים שיכלו לעלות כל שנה, הקמת המדינה משמעותה עליה חופשית, ללא הגבלה. באותו זמן גם התחילו יריות ממסגד חסן בק לכיוון כרם התימנים. הצלפים היו בראש המסגד וצלפו לכיוון תל אביב.

באותה שעה, שוק הכרמל היה הומה. חבר שלי,יעקב, ילד כבן 11-12 חטף כדור בכתף. אני לא אשכח אך בא אחד הבחורים של האצ"ל, חסם לו את הדם ולקח אותו לבית חולים הדסה. כדי לעצור את הכדורים ולהגן על הבתים בנו חומות מלבנים. זו היתה תקופה קשה

מאוד אבל כל העם היה מגובש, היתה תמימות דעים שצריכים מדינה יהודית, עברית. יש עם אחד וכולם עושים למטרה אחת.

בתל אביב היתה עיריה מסודרת עם מחלקות מסודרות כולל מחלקת כיבוי אש. מיד הכריזו שיתכן שהמצרים יתקפו אותנו. בין היתר למצרים היה חיל אויר, ועלתה מחשבה שצריך להתארגן ולבנות מקלטים. יצאה הוראה, שכל כניסה לבית, במרחק חצי מטר מהקיר יבנו חומה בגובה הדלת, חומה בעובי 40-60 ס"מ. עד היום יש כמה חומות כאלה בתל אביב במקומות שהדיירים לא הרסו את זה. כל עובר אורח יכל לעצור ולהכנס לכניסות האלו.

אני זוכר תקיפה של חיל האויר המצרי בתחנת האוטובוסים המרכזית (שונה מזו שמכירים היום) הוא הטיל פצצה במקום שמגיעים אליו האוטובוסים. לא אשכח שיום אחד הגיע אוטובוס מרמת גן עם עובדים ממפעל יצור סיגריות, כל האוטובוס נפגע מהפצצה. אחד ההרוגים היה אדם שהכרתי אישית, הוא התגרר באלנבי 60, איפה שחנות הפרחים. הוא גר שם עם אישתו, בנו ואבי אישתו. אני הייתי חבר של הבן, מרדכי (שם חיבה קוקי) – פעם ראשונה שהכרתי משהו שנהרג מההתקפה של המצרים.

אני יודע עוד עשרות סיפורים כאלה.

אחרי המלחמה עברנו לרמת ישראל.

מדינת ישראל החיים ברמת ישראל

ב-1948, בעקבות הקמת מדינת ישראל, פרצה מלחמת העצמאות. האזור שגרנו בו כרם התמנים אשר היה צמוד לשכונת מנשיה הערבית היה אזור מוכה אש. נאלצנו לברוח משם והתגוררנו כשישה חודשים בבית כנסת "עזרת אחים" ברחוב הרב קוק. היינו כארבעים משפחות שהתגוררנו בצריף. וכל משפחה התארגנה לשהות במקום כמקום מגורים לכל דבר. המקום עצמו שימש למגורי המשפחות יום ולילה. השתמשנו בשרותים שהיו לבית הכנסת, האמהות בישלו את המאכלים בתוך בית הכנסת. כל משפחה הקיפה עצמה בבדים ועשתה מזה חדר. התקופה בה שהינו בבית הכנסת היתה כמה חודשים עד שימצא פתרון מתאים. כי הבתים אותם נטשנו הועולו באש ולא היה לאן לחזור. זו היתה גם תקופה שעדיין לא היה שילטון מסודר שעמדו לרשותו כל התנאים הסבירים לסייע לנו. הילדים במשך כמה חודשים נאלצו ללמוד בבתי ספר לא באזור שלהם, אלא הלכו לבתי ספר באזור

שהיה ללא קרבות. אני עצמי למדתי בבית ספר תל נורדאו ברחוב פרישמן. כך אני יודע שחברי למדו גם הם בבתי ספר לא להם.

עם שוך הקרבות, החלו תושבי האזור להתלונן בפני העיריה למצוא פתרון לפליטים חסרי הבית. כי אי אפשר היה להשאיר את המצב כפי שהוא כשמאות תושבים לא היה להם מגורים. כך שגם הפליטים סבלו וגם הדיירים בסביבה. העיריה רצתה לפנות את הפליטים (אנחנו נחשבנו לפליטים) והחליטה לנצל את התחלות הבניה שהיו מעבר לוואדי מוסררה, ולאכלס בהם את הפליטים, במקום יעודם בתקופה רגועה. ואז התקבלה החלטה בעירייה לשכן בפרויקט הדיור שנבנה מעבר לוואדי (היום איילון) שנבנה על

נסים כפליט ב-1948 ליד בית הכנסת
"עזרת אחים" ברחוב הרב קוק, בו התגוררו

ידי החברה "עזרה וביצרון", הקיימת עד היום. העירייה החליטה להקצות בעדיפות ראשונה את המגורים למשפחות מרובות ילדים לצורך זה עשו הגרלה מי יקבל דירה. מחיר הדירה נקבע על ידי העירייה, 1000 לירות. כל משפחה שתקבל זכות לקבל דירה תשלם 100 לירות במזומן, ובכל חודש 4 לירות נוספות. המשפחות שקיבלו דירות היו צריכות להיות מינימום עם 4 ילדים. ובהמשך לתת לכולם. אחי מנשה עזר להורי בתשלום הראשוני. להורי היו עשרה ילדים אבל לא היה להם את היכולת הראשונית לשלם.

הבית ברמת ישראל

לרמת ישראל הגענו לקראת פסח ב1948. הבית, בשביל החרצית 4, בן קומה אחת וחצר קטנה. היה חדר אחד (יציאה לחצר), מטבח צמוד לחדר (כניסה נפרדת מהחצר) ובית שימוש צמוד למטבח (גם הוא בכניסה נפרדת). בבית היה חשמל ומים זורמים וזו היתה עליה משמעותית ברמת החיים. עדיין לא היו אמצעים מודרניים כמו תנור גז ומקרר. כדי לשמור על קור המזון השתמשנו בקרח. כדי לחמם מים למקלחות השתמשנו בפרימוס. רק בשנת 1963 הכנסנו דוד למים חמים עם קולטי שמש. בישולים נעשו על הפתיליה והפרימוס במטבח. אמי רחל גידלה גן ירק עם דברים קטנים כולל בצל ירוק וגזר.

בשנת 1948 היו בבית המשפחה:

רחל ומשה – הורי

חנה, שרה, אסתר, נסים, יפה, רגינה, עליזה, שמחה ואמנון.

(יוחנן ובנימין היו נשואים והתגוררו בכרם התימנים)

הייתה ספה שעד עכשיו נמצאת אצלנו (ק-נא-פה). אני ישנתי ליד אבי, משה. היו מיטות "עולים" – מיטה ומתחתיה עוד מיטה. שרה ואסתר ישנו יחד ומלמטה שתי אחיות, על הרצפה היו פורסים מזרון.

פרס בן גוריון למשפחות מרובות ילדים – עידוד ילודה

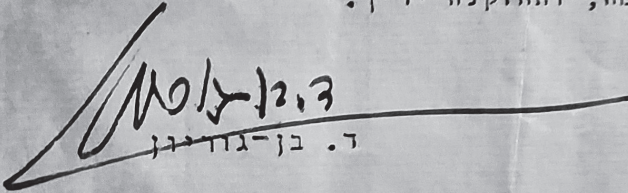
בן גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, הכריז על פרס של 100 לירות למשפחות בעלות עשרה ילדים. הרעיון היה לעודד ילודה ולהגדיל את הישוב היהודי בארץ. בשלב זה למשפחתנו היו כבר 10 ילדים וב-1949 המשפחה קיבלה 100 לירות.

חקריה, ערה'ש חש'י

ממשלת ישראל שולחת לך
בזאת המחאה על סכום של מאה לירה -
לאות הוקרה ועידוד לאם בישראל אשר
ילדה וגידלה עשרה בנים.

תזכי לגדל אותם לתורה,
לעבודה ולמעשים טובים למען המולדת
והאומה, ותתזקנה ידיך.

ד. בן-גוריון

לכבוד
הגב' רחל כהן
גבעת רמב"ם, שיכון עירוני,
מס' 59 א' בלוק 3,
תל-אביב.

הרחבת הבית

מנשה החליט שצריך לבנות חדר נוסף לטובת המשפחה שחיה בצפיפות רבה ואירגן שיבנו עוד חדר. מנשה היה חלוץ. השתמשנו בפרס בן גוריון להרחבת הבית. עוד בטרם הסתיימה הבניה נוצרה בעיה חדשה שאיש לא צפה. חנה פגשה את לאון שגר בשכונת שפירא והחליטו להתחתן. חנה היתה אמורה לעבור לגור אצל הוריו של לאון. לקראת הנישואין התברר שאין להם מקום. החדר הסתיים ונתנו לחנה ולאון את החדר. הפתרון לרווחת המשפחה התאדה. הם קנו ארון ומיטה ונכנסו לגור בחדר השני. היה הול – פינת ישיבה. ובמשך הזמן נולדו לחנה ולאון ארבעה ילדים באותו חדר. ב-1959 עברו לבית משלהם.

חג הפסח

אמי ואבי דאגו שהמסורת תתקיים. על השולחן היו סמלי החג – מצה, מרור, ביצה, בקבוק יין. האוכל היה סטנדרטי וקבוע וכלל סופריטו (צ'יפס שהתבשל ברוטב של העוף וספג את השמנים והריחות של העוף), עוף ואורז עם שעועית ברוטב עגבניות וסלט. לא היה חסר אוכל. לפעמים היה דג וקציצות דגים (שהיה בהם יותר לחם וירקות מאשר דג). המנות היו קטנות אבל הספיקו כדי לשבוע.

הגדות של פסח – היו לנו הגדות בעברית.

לא היו כיסאות לכל אחד. היה ספסלים שהביאו מבית הכנסת (איש לא חשב שהוא צריך כורסא כי לא ידע שיש כורסא). את ליל הסדר ערכנו בחדר השינה. כשליח פרחים ראית בתיים יפים עם כיסאות ושולחנות. שאפתי לזה ורציתי פעם לתת לילדים שיהיו לי. ליל הסדר תמיד התקיים בבית של ההורים, אף פעם לא עשו סדר בבית של מישהו אחר. וגם כשאבי (משה) נפטר, תמיד נהגנו לעשות אצל אימי (רחל). היא תמיד היתה המרכז של המשפחה! לאמי הייתה עבודה קשה.

הבית הזה קלט לתוכו הרבה חתנים וכלות אשר כל אחד הביא איתו מנהגים וערכים חלקם שונים משלנו. אני זוכר כשלאון וחנה החליטו להתחתן, הורי ראו בלאון כבן, ואימצו אותו. אסתר התחתנה עם פליקס – יפה התחתנה עם יעקב ואמי (רחל) ראתה את הבית שלה כמרכז וקבלה את כולם כילדיה. בחג זה תפס מימדים גדולים יותר. במבה (שושנה) ובנימין עם הילדים שלהם היו מגיעים לפני ערב החג ונשארים לישון.

עזרה סוציאלית

הייתה הסתפקות במועט. אבי (משה) לא עבד. הייתה מחלקה סוציאלית בעירייה. בזמנו עבדה גברת בצלאל שהייתה עוברת בין הבתים לבדוק מה מצב המשפחות. יום אחד באה לבקר את אמי (רחל) ונכנסה למטבח ואמרה לה "איזה ריח טוב" מהתבשיל שעועית ורגל

של פרה שנתנה שומן וריח לאוכל ואמרה איזה יופי גברת כהן, ואז החליטה שלא צריכים לתת עזרה יותר למרות שעדיין חיו בדוחק ואמי היתה מאוד יצירתית כדי להאכיל את המשפחה הגדולה.

תקופת הצנע – 1949-1951

הממשלה הכריזה על תקופת צנע וחלוקת תלושי מזון לכל נפש. קבלנו פנקסים, אחד לכל נפש, בכל דף היה כתוב סוג של פריט-אוכל כגון שמן, דגים, בשר, שעועית. התלוש הראה מה המנה המוקצת עבור נפש, האדם היה צריך לשלם עבור המצרכים. לנו לא היתה יכולת לשלם עבור הבשר וחלק מהמוצרים ואמי רחל הייתה יצירתית באיך לשרוד, איך להאכיל את משפחה הגדולה מעוטת היכולת. כדי לקבל כסף ולקנות בו מצרכים זולים אחרים שיספקו את המשפחה הגדולה, היינו ממירים אצל הקצב את חלק מהתלושים של הבשר. הקצב היה מוכר למשפחות שקבלו קיצבה קטנה בגלל שלא היו להם ילדים אבל היה להם כסף. אני כנער נשלחתי למכור חלק מהביצים בשכונת מונטיפיורי. אמי הייתה קונה בשוק את העגבניות הפגומות, שאף אחד לא רצה ומכינה מהן שקשוקה ומוסיפה להן את הביצים שקיבלנו.

חינוך

אני הראשון מבין אחי ואחיותי שסיים בי"ס (כיתה ח') בזכות אחי מנשה. התפתתי להפסיק ללמוד ולהתחיל לעבוד כדי שיהיה לי כסף לדברים. חבר הציע לי ללכת לבית ספר מקצועי (שם לומדים נגרות, צבעות ובהפסקה משחקים כדורגל) ואכן יום אחד, הלכתי עם החבר ללמוד שם. כשחזרתי הביתה סיפרתי למנשה שאני רוצה ללמוד בבית ספר מקצועי. מנשה לא הסכים. הוא אמר שבשום אופן לא אפסיק בית ספר רגיל ואכן המשכתי. נשארתי כיתה, שנה נוספת של כיתה ז' (בגלל המלחמה) וסיימתי אחריה כיתה ח'. הציונים לא היו משהו אבל העיקר שסיימתי. היה לי אח שראה את הנולד. אני זוכר את מנשה אחי לטובה בהרבה דברים. אבל ההתעקשות על הלימודים הכי חשובה. מאז קיבלתי "מחלה" ולא הפסקתי ללמוד.

את אהבת התשבצים קבלתי בזכות יהודה יפת רצון, מוכר עיתונים שישב ברחוב בן-יהודה. הוא לימד אותי לפתור תשבצים ומאז אני אוהב תשבצים ולא מפסיק.

בית הכנסת

ברחוב היסמין היה צריף ארוך (איפה שעכשיו הגן) זה היה המחסן של הקבלן שבנה את השכונה. אחרי שנבנתה השכונה הוא העביר את המשרד שלו לאיזור אחר (ליד בית כנסת

שבת אחים) הצריף שהתפנה הפך לבית כנסת. הוא חולק לספרדים ולתימנים. שם התכנסו להתפלל. אחרי כמה חודשים הקבלן גדל ועבר מאחורי המועדון ונתן להם את הצריף שלו (ליד בית כנסת שבת אחים של היום).

הבר מצווה שלי

אני לא זוכר הרבה מהבר מצווה שלי, ממה שזכור לי, המטרה היחידה היתה להניח תפילין וללכת לבית הכנסת. בערב לפני הנחת התפילין המשפחה ערכה ארוחה קלה לאנשי בית הכנסת ושרו שירים. אחי מנשה עשה מסיבה בבית לכבוד הבר מצווה שלי, הזמין כמה חברים וחברות שלו. היה פטיפון ונגנו שירים. היו לו חברים מרמת ישראל. בשבת היתה עליה לתורה. קבלתי טבעת מתנה. בשבת מנשה לקח אותה וכשהלך לים איבד אותה. קנו לי טלית ותפילין. (הטלית שיש לי היום היא הטלית של אבא שלי).

לג' בעומר

1949, ל"ג בעומר – עשו איפה שהיום בית כנסת שבת אחים בנוי, שם היה שדה ריק, עשו מדורה הכי גדולה שראיתי מימיו. מי שאירגן את זה היה אורי כהן. ב-1950 הקימו את גני הילדים ואת בתי הכנסת. לאורך השנים הרחיבו את בית הכנסת שבת אחים הספרדי אליו הלכנו, בזמנו היו בבית הכנסת כ-350 מתפללים.

ירושה ונדוניה

להורים של אבי משה, היתה דירה בירושלים. לאחר מות ההורים, הירושה עברה 50/50 לאחים. הדירה הושכרה ושכר הדירה חולק בין אבי לאחיו אליהו שהתגורר במצריים. אחת לשנה אסף אבי את שכר הדירה ונתן חצי לאחיו. כשפרצה מלחמת העצמאות, דודי עלה לארץ וביקש למכור את הדירה כדי שבכסף יוכל לקנות לעצמו דירה. הדירה נמכרה ב-800 לירות, כל אחד מהאחים קיבל 400 לירות. בכסף הזה, אבי החליט לקנות אגרות חוב שהנפיקה המדינה במטרה לתת אותם נדוניה לבנותיו לכשיתחתנו. עם הקמת המדינה, האיגרות הומרו לאיגרות של מדינת ישראל וערכן ירד.

מפגש תרבויות – אסתר ורחל

אמי, רחל מזרחי-כהן (בבאי)
ואסתר (גושנסקי) פרידמן
(אמא של עוזי – הבעל של אחותי שרה).
-1950-

באחד הימים, כשחזרתי הביתה מבית הספר, שיחקו אחיי הקטנים, עליזה, רגינה ואמנון. אני הייתי בכיתה ח' בבית ספר עממי בנחלת יצחק. לבשתי מכנס קצר, כובע ברט – כי הבית היה דתי. היה לי ילקוט עשוי מבד שאמי תפרה לי. נעמדתי בפתח הבית והופתעתי לראות אישה לא מוכרת בבית שלנו. האישה הזכירה את אותה עובדת סוציאלית של עיריית תל אביב אבל זו לא הייתה העובדת הרגילה. בעיניי היא נראתה מקסימה, צמה ארוכה, לבושה חולצה רוסית רקומה, צווארון בצד עם שני כפתורים. זה לא היה הסגנון של העובדת הסוציאלית. זו לא דמות שהכרתי קודם בשכונה. אח"כ הבנתי שהיא לא מהעיר. על הקאנאפה אבא שלי ישב לבוש בגלביה, בגד מסורתי שהיה מקובל במצריים. אמי עם מטפחת לראשה.

אסתר ועוזי

הורי ואסתר לא היו שונים רק בלבוש אלא גם בהשכלה, במצב הכלכלי, בארץ המוצא, בתרבות באמונה הדתית ובמנהגים. הורי עלו לארץ ישראל ממצריים, אסתר מרוסיה הבולשביקית, אסתר ממשפחה אמידה ואילו הורי עניים. הורי אנשים מאמינים שומרי מצוות, אבי התפלל כל יום. אסתר ציונית שבאה להקים מדינה. היא הציגה את עצמה "שמי אסתר", לא הייתי רגיל שכך אישה תציג את עצמה. "אני אמא של עוזי" לא ידעתי במי מדובר, "אנחנו מקיבוץ יגור". כל רגע היא הוסיפה עוד אינפורמציה. אמרתי "שמי נסים" והיא הוסיפה לי יד לשלום ואז התעניינה בנושא הלימודים שלי. היא כבשה אותי. זה דבר שלא הייתי רגיל אליו.

סגנון כזה לא הכרתי, התחשבות בילד בן 14. זה היה תחילתו של קשר מיוחד מאוד שנמשך לאורך השנים ועבר גם לילדים, קשר שקיים גם היום. קשר שהיא בנתה וחיזקה לאורך השנים.

אסתר באה לבקש את ידה של אחותי שרה. שרה היתה הראשונה בבנות המשפחה שהתגייסה לצבא ההגנה לישראל, למרות שבני המשפחה התנגדו לרעיון מבחינה דתית. בצבא שרה הכירה את עוזי.

למרות השוני הרב בין אמי לאסתר, שתיהן היו שותפות גורל, ויחד, כל אחת בדרכה שלה עזרו בהקמת המדינה. אמי שהגיעה ממצריים עם פטריוטיות יהודית פגשה את אמא של עוזי שעשתה ציונות. הקשר שהתחיל באותו אחר צהריים בביתנו ברמת ישראל, נשמר אתם יותר ממשפחות אחרות שאחיי התחתנו איתם.

אסתר היא דמות מאוד משמעותית בשבילי. היא באה להקים מדינה. היא עזבה משפחה עשירה, היא הדור שהקים את הארץ. היא והמשפחה שבנתה, הם עבורי המודל הישראלי, לא עשו למען עצמם. יהודי הוא יהודי, ולא משנה אם אתה עשיר או עני.

כשבאה אלינו הביתה היא באה לבקש את ידה של שרה וקיבלה חבילה, זה ניצחון הציונות. שתי נשים יהודיות, כל אחת בדרכה שלה תרמה לשוב ארץ ישראל.

ושתיהן – אהבו אחת את השניה. אני לא זוכר קשר כזה בין נשים אחרות, כל אחת לפי היכולות שלה. תענוג היה לי לפגוש אותה ובעלה השני ישראל – איש יקר יקר. אני לא זוכר שמישהו אחר במשפחה נהג כך. אישה עם 14 ילדים מטפחת את המשפחה שלה. משפחה ללא השכלה רחבה, אני הראשון שסיים בית ספר יסודי (אני מספר 7 במשפחה).

היא (אסתר) הייתה סמל לחזון הציוני יהודי בארץ ישראל. היא חיבקה את אמא שלי. כל אחת הביאה את המטען האנושי שלה, את סבל הדורות על גבה. ואת זה אני לא יכול לשכוח.

היא העבירה את המסר הזה גם לעוזי בנה, איש ללא דרישות, הוא ידע איך לחיות עם המשפחה שלנו, עם כל אחד מבני המשפחה. הוא ידע לנווט את עצמו ולכן הוא ראוי לכל מילה.

עוזי

עוזי היה איש אשכולות, בחור מבריק עם ידע עצום. הוא ניגן בתזמורת של הקיבוץ בקלרינט ויצא בצעירותו לרומניה עם משלחת של התנועה הקיבוצית.

כשהוא בא אלינו לרמת ישראל לא היה מקום לישון, הוא ישן על הגג (אבא שלי ישן במרפסת)

הוא איש ארץ ישראל האמיתית, הוא אחז בעט ובאת. היה צנוע, אין אצלו להתרגז. אני

זוכר אותו רק לטובה וזוהי מתנה טובה שקיבלנו למשפחה. היו לאמי 7 כלות ו-7 חתנים. כל אחד הגיע ממקום אחר והביא את מה שהיה לו. כולם אנשים טובים, אבל מי שהיה לו איתי קשר, גם אם לא התראינו ופתאום נפגשנו, שני לבבות שחושבים אחד על השני ורואים יחד את עתיד המדינה, היה עוזי. עברת את השם שלו מגושנסקי לגושן כשיצא לרומניה להשתתף בתזמורת.

משפחת גושן

אביו של עוזי היה בעל תפקיד במשק (בקיבוץ). האחים שלו שעד היום כשאני פוגש אותם אני רואה בהם כאח, הם אנשי אשכולות. הייתה בקיבוץ ספרייה והיו תוכניות מלאות לחברים כולל קונצרטים וחוגים. גם האחים שלו שהיו שורשיים, אהבו את כל המשפחה שלנו. היא (אסתר) אהבה את המשפחה שלנו ונהגו להגיע לבקר ולהביא צנצנת דבש. הם הביאו את הישראליות האמיתית של יושר ואהבת הארץ. זה הטביע חותם במשפחה. הם היו אנשי ספר.

שמרנו על קשר וזה עבר לילדים. הם היו בחתונה שלי – ישראל והילדים שנולדו להם יחד הגיעו לחתונה.

הם היו פעילי מפלגת העבודה ויצא לנו להפגש במסגרות האלה. והיו לנו הרבה שיחות טובות. חיבור שני עולמות.

כשחליתי בגריפה, שרה אחותי שהייתה גרה בקיבוץ בשנים הראשונות של נישואיהם, ביקשה שאבוא אליהם להחלמה. הם גרו בחדר קטנטן, אבל אין להשוות את האוכל וסדר היום של החיים בקיבוץ. לא ידעתי מה זה קיבוץ יגור, לימים הבנתי שהם היו עמוד התווך של הביטחון בארץ.

חלק שלישי

קריירה מקצועית
ופעילות חברתית

עיריית תל אביב-יפו – העבודה בעיריית תל אביב-יפו – החיים בין שני עולמות

מחלקת הנדסה * מחלקת נטיעות * מחלקת מסגרות

הייתי שליח פרחים בחנות של אחי ברחוב אלנבי, לשם הגיעו אנשים רבים כולל עובדי עיריית תל אביב-יפו – חיים הלפרין שהיה מנהל מחלקת הפיקוח העירוני היה מגיע בקביעות לחנות הפרחים. לימים נודע לי שהוא היה אחד ממנהיגי המדינה. והכניס את מנשה למחלקת הפיקוח. גם אני התחלתי לעבוד אצלו. כשנודע לו שלא סיימתי כיתה ח', אמר לי להשלים את הלימודים ואז לחזור אליו. בסוף כיתה ח' התחלתי לעבוד בעיריה, הוא זה שעודד אותי לסיים בית ספר עממי.

ההורים האמינו בנו שנוכל לבנות לאט לאט את העתיד ולא עצרו בעדנו. אני חייתי בבית שאבא ידע להתפלל טוב והיה תמים דרך בקושי היה ספר אחד בבית, הסידור. כשהתחלתי לעבוד בעיריה, בבוקר יצאתי למשרד עם אנשים אחרים לגמרי. והילד בן ה-14-15 התלבט במה לבחור. האם לצאת מהמסגרת שגדל בה או לנסות את האחרת.

מבחינה מוסרית החזקתי את מה שהבית נתן. אבל מבחינה פרקטית התקרבותי למנהגים של החברה החופשית. הקונפליקט הזה הכניס גם סכסוכים בדעות עם בני המשפחה. כי אתה לא מתאים להם (והם גם לא מתאימים לך), הם ראו בי התנשאות, היה שוני חברתי. קיבלו אותי לעיריה כשליח כי סיימתי בית ספר יסודי וידעתי לקרוא ולכתוב ללא שגיאות. הצלחתי להתברג במשכורת של 20 לירות לחודש.

מחלקת ההנדסה

בגיל 15 התחלתי לעבוד בעירייה כשליח במחלקת ההנדסה. חיפשתי נער שיכין את התיקים עליהם ידונו בפגישה השבועית של ועדת בנין ערים הדנה בתיקי בנין ובאישור (או דחית) הפרויקטים. השליח יצטרך לשבת בחדר הישיבות של הועדה שהתנהלה באולם גדול בקומה השניה של העירייה. וכך מצאתי את עצמי יושב בפגישות השבועיות של הועדה יחד עם בכירי העירייה והקשבתי לדיונים.

הייתי לוקח את הפרוטוקול מהועדה למחלקת הכתבניות והן היו מדפיסות בסטנסלים, אני הייתי עושה הגהה ומפיץ את זה לגורמים השונים, למועצת העיר ולמהנדסים. כ-12 איש השתתפו בוועדת בנין ערים, בראש הועדה, ממלא מקום ראש העיר שהוא עצמו מהנדס. מביאים לפניו לאשר תכנית בנייה.

כל אחד מהמשתתפים הציג זווית חיובית של הבניה. חברי המועצה (חלקם נציגי מפלגות) – מעירים ומחליטים מפגש סיעור מוחות. סגנון השפה, סגנון הלבוש, סגנון ההערות כולם עניינו אותי. אני ישבתי וספגתי את הכל. באתי מבית שלא היה בו לספר מקום והגעתי למקום שוקק במשכילים.

באותו זמן לא הייתי מודע לבעיות שהם העלו אבל למדתי על התהליך הכרוך בזה. מרמת הועדה, הגשת הבקשה, הדיון ואישור. לועדה התגלגלתי במקרה, פעם אחת לקחו אותי

מדינת ישראל
 משרד התמך והתכנות
 אגף החינוך

עיריית הלאביב-יפו
 המחלקה לתכנון

שם המוסד: ג'ס ציוני, נמל-יבנה
 (מסכת ציור למטר)

שם המוסד: ג'ס ציוני, נמל-יבנה
 (מסכת ציור למטר)

גליון הערכה
 תוספת לתקרת התמך

מס' 189

שם התלמיד:	כ"ל / נסים
עברית:	כ"ל / נסים
תנ"ך:	נ"ל
מטמנה ואנדר:	נ"ל
תלמוד:	_____
דינים:	_____
דברי הימים:	נ"ל
תולדות הציונות:	_____
תולדות תנועת העבודה:	_____
מורדות וכתיבת הארץ:	נ"ל / נסים
לסודי החברה:	_____
חשבון הוודטה:	נ"ל
מבט:	נ"ל

המונה: נחמן
 תאריך: אפריל

תלמידי, ז"ל נהרש נמל-יבנה תש"כ-א
 דירת תלמידי: ש"ס מ"ב סניף מס' 100 סניף מס' 100 סניף מס' 100

משרד החינוך והתרבות
 אגף החינוך

שם המוסד: ג'ס ציוני, נמל-יבנה
 (מסכת ציור למטר)

שם המוסד: ג'ס ציוני, נמל-יבנה
 (מסכת ציור למטר)

תעודת גמר
 מס' 189

התלמיד: כ"ל / נסים

אשר נולד ביום 29 בחודש 39 שנת א"ת 1936 נסר

את חק התלמידים במסדר בשנת תשי"א ועפ"י החלטת המועצה הפרדנית

מיום 63 / 10 / א"ת נתנה ל 1 תעודת גמר זו.

המונה: נחמן

תלמידי, ז"ל נהרש נמל-יבנה תש"כ-א
 דירת תלמידי: ש"ס מ"ב סניף מס' 100 סניף מס' 100 סניף מס' 100

להחליף ילד אחד ואז החליטו שאני אהיה באופן קבוע. נשארתי בתפקיד הזה כשנה. אחת הכתבניות הייתה רות, אישתו של הצ'לן הראשי של התזמורת הפילהרמונית (משפחת בנימיני). הייתה מחלקה של 8 בנות שתפקידן היה להדפיס את הדו"חות. לימים, האנשים שהיו בדיונים הגיעו למשרות בכירות. לדוגמא – משה איכילוב, היה בין אלה שהחליטו לבנות את בית החולים איכילוב. חיים לבנון היה ראש הועדה לבנין ערים, היה איש מאוד משכיל. ועל שמו רחוב לבנון ליד אוניברסיטת תל אביב. למדתי המון מהועדה הזו. וזה השפיע המון על העבודה שלי אחר כך. סגנון הדיון, הרמה שלו, איך מדברים כולל גם בדיחות והלצות. שם למדתי שהאנשים בדיונים הם לא רק אנשים ששמעתי עליהם בחוץ, אלא הם בני אדם כמו כולם. זה נתן לי אבן דרך. כשהם ישבו, אכלו ושתו, אז גם אכלתי איתם, אני קבלתי את אותם הסנדביצ'ים, מה שלא הכרתי מהבית. בראש שאלתי את עצמי לאן אני רוצה להשתייך. לי היה מזל שיכולתי לחוות את שני העולמות ובכך יכולתי לבחור, לדעת שקיים עולם אחר. לי היה מזל שבעיריה קיבלתי להיות שליח ועבודת השליחות הביאה אותי להכיר את האנשים האלה.

כנער בן 14-15 ספגתי המון מהסביבה הטובה הזו. היה לי ויכוח עם יוחנן שפתאום צמח להם "מורד". היה לי מאבק קשה מאוד בבית, הייתה לי תפיסת עולם מנוגדת. פתאום התחלתי ללכת עם עניבה, למדתי את זה מראש העיר שהיה עם עניבה. בגיל זה כבר ישבת באותו אולם ישיבות יחד עם נציגי ציבור. כשראש העיר היה חולה, הייתי בא אליו הביתה עם הדו"ח ואשתו הכינה לי עוגה וכוס מיץ, הוא גר ברחוב שדרות רוטשילד. אבא שלי היה לובש גלביה, ומהנדס העיר היה לובש חליפה. וחייתי בין שני עולמות שהמרחק בניהם מאות שנים.

ראש עיריית תל אביב ישראל רוקח

מחלקת נטיעות

מחלקת הנטיעות הייתה אחראית על טיפוח העיר תוך התמקדות בהקמת גנים ושדרות. הגנן הראשי היה אברהם (אייבי) קרוון – הוא היה אדריכל הגנים והנוף של תל-אביב-יפו (בנו הוא גם אדריכל אנדרטאות בישראל). הוא תכנן הרבה גנים ביניהם גן מאיר, גן העצמאות, גן התקווה, גן הפסגה, גן יד לבנים ועוד. במחלקה עבדו

אגרונומים. גן הדגל בתקופה שעבדתי במחלקה היה גן העצמאות – ניקו את הכל ובנו גן חדש. גן העצמאות – בגלל תנאי השטח, אקלים ורוח ליד שפת הים, הצריך צמחיה מיוחדת שתתאים לתנאים הללו.

עברתי למחלקת הנטיעות בגיל 16 – בתקופה זו, לעובדים פיזית נתנה משכורת גבוהה יותר וכך התחלתי לעבוד במשתלה, רצייתי להרוויח יותר. היינו גוזמים עצים, ומהגזמים עושים יחורים. למדו אותנו להביא מהגזמים חלקים קטנים, ובתוך קופסאות שימורים שתלנו אותם, וכשנקלטו אותם גזמים, השתילים הועברו לגננים והם היו שותלים בשדרות ובגנים השונים – היו כמה מרכזים כאלה בתל אביב.

כשעבדתי במחלקת נטיעות כל יום שישי חלקתי זרי פרחים לכל חבר מועצה שהעיריה שלחה להם. ביום חמישי הייתי קוטף אספרגוסים ומביא לחנות. למחרת הייתי אוסף זרי פרחים. האספרגוסים היו כתמורה לזרי הפרחים למועצה.

יום אחד, בחול המועד סוכות, היה יום עבודה קצר מ-7-12 (ולא עד 3) באותה תקופה עבדתי במשתלה ליד נחל הירקון. החלטתי לעזוב את העבודה כמה דקות לפני 12, יצאתי וראיתי ממולי את הגנן הראשי מגיע, זה נראה היה כאילו ברחתי מוקדם מהעבודה, אז החליטו מיד לפטר אותי. חזרתי הביתה וסיפרתי לאבא שלי, ואבא שלי בקש שאקח אותו לבית של הגנן הראשי. למחרת לקחתי את אבא שלי לבית של הגנן הראשי, התביישתי, אבל כשהוא ראה את אבא שלי העיוור, חיפש מיד דרך להגיד כמה זה לא צודק לפטר אותי על דבר כזה קטן, כי הרי הייתי חרוץ. בסך הכל יצאתי 5 דקות קודם. הוא כיבד את אבא שלי בשתייה וביקש ממני לחזור חזרה לעבודה.

מחלקת מסגרות

בגיל 17 הועברתי לעבוד במסגריה, שם המשכורת היתה גבוהה יותר – עיריית תל אביב עשתה שלטים וצינורות – ועבדתי בתור מסגר. למדתי למסגר תוך כדי העבודה.

בעיריה הייתי עד כשנה לפני הגיוס. בין לבין גם החלפתי מקומות עבודה. עבדתי בפרחים אצל אחי. אם הייתה יותר הכוונה היו משאירים אותי לעבוד בעיריה. הכל התבסס על זה שלא היה לי אבא עם ראייה של דברים. הדבר היחיד שהיה לו, שהיה אדם הגון ולא קלקל. העבודה בעיריה והחשיפה לאנשים הבכירים, בעלי השכלה וראיה רחבה היוו הזדמנות מדהימה עבורי. הרגשתי בנוח לשבת בחברת אנשים מכובדים ובעלי השכלה וגם למדתי איך להתנהג בחברתם.

אומנות וקולנוע מפרברי תל אביב ללונדון – סיפור נוסח הוליווד 1957

בתחילת שנות החמישים, היתה בארץ נציגות של חברת הסרטים אינטרנשיונל בריטיש פילם פרודקשן אשר רצתה לתעד ולהציג נושאים הנוגעים לארץ ישראל החדשה. היה להם סניף בירושלים העתיקה (אז תחת השלטון הירדני) ונציג בתל אביב (ישראל סטריקובסקי). הם תכננו להכין סרטים דוקומנטריים שיגעו בבעיות הנוער בכל העולם וגם בישראל החדשה. המדינה היתה בראשית דרכה והיתה שונה מאוד מהמציאות אותה אנו מכירים כיום.

כשהייתי בערך בגיל 17 עבדתי בחנות הפרחים אצל אחי יוחנן. יום אחד הגיע לחנות אדם והציג עצמו כנציג של חברת הסרטים. אותו נציג שאל אם אני מעוניין להשתתף באיזושהי סצנה/נושא הקשור ביחסים בין ישראל לערבים, ישראל/עזה. החזות שלי התאימה וגם דברתי ערבית שוטפת (שפת אם) הוא רצה לעשות צילומי נסיון לראות אם אני מתאים.

היתה חסרה לי השפה האנגלית וידע בנושא האומנויות. הם הציעו לי להשתתף בקורסים. חברת הסרטים טיפחה, עודדה וכיוונה אותי. חלק מההכשרות היו לפני השרות הצבאי וחלקן אחרי. בתקופה זו הייתי כמעט ללא השכלה, בקושי סיימתי שמונה שנות לימוד ולא יצאתי

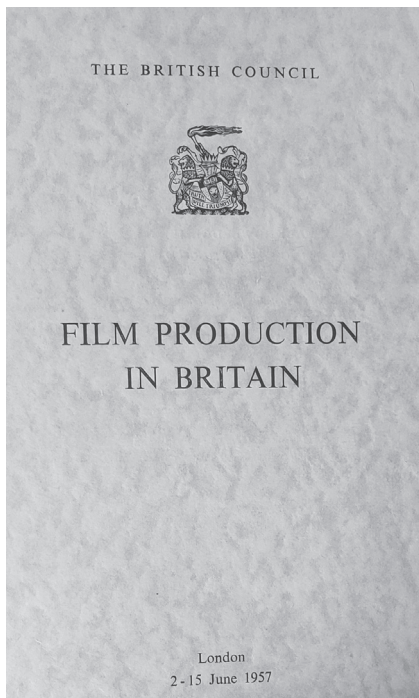
לעולם הגדול. זו הייתה הזדמנות מיוחדת. בכתבה בעיתון מעריב (26.5.1957) כינו את הסיפור "מפרברי תל אביב – סיפור אמיתי נוסח הוליווד".

באותה עת, היו בארץ חוגים/קורסים שונים שהציעה ההסתדרות בגמנסיה הרצליה (היום מגדל שלום). המטרה היתה להרחיב את הידע והכלים של התושבים. ביניהם חוג דרמה, שבו יכולתי לרכוש את הידע החסר לי בתחום האומנויות. כחלק מהקורס למדתי פיתוח קול. המורה לריקוד ותנועה היתה יהודית אורנשטיין. השתתפתי בהכשרות כולל אימון גופני פעמיים בשבוע – במכון הארי, הרמתי משקולות כדי לפתח את הגוף. למדתי אנגלית בשעורים פרטיים על ידי מורה בריטי בבית הספר ברליץ, בית ספר לשפות בכיכר מגן

דוד (בקומה השנייה התקיימו שעורים פרטיים בשפות שונות). היתה לי אנגלית בסיסית ששימרת ופתחתי לאורך הזמן בעזרת מגזינים שמצאתי ברחוב. הייתי אוסף וקורא. כעבור שנה, בהגיע מועד הצבא, התגייסתי לצבא, בצבא יכולתי לשכוח מלעסוק באומנויות. שרתתי בחייל רגלים וגם עברתי קורס מפקדי כיתות (מ"כ). השתחררתי מוקדם, אחרי שנה וחצי, בגלל המצב הכלכלי המשפחתי, בגלל תנאים סוציאליים. לאחר השירות הצבאי הציעו לי להשתתף בקורס מיוחד באנגליה שנותן ראייה יותר רחבה של יצור הסרטים. האגודה רשמה אותי ושלמה עבורי את ההשתתפות. לקראת חג הפורים נערך נשף פורים במלון דן לעובדי החברות האלה. גם אני הוזמנתי והחלטתי לקחת איתי את אחותי אסתר, היא היתה בוגרת ממני אבל היתה רווקה ורצייתי שהיא תזכה למעמד שלא יהיה לה אם לא אקח אותה.

הנסיעה ללונדון – 1957

בזכות אגודת חובבי הקולנוע נפלה בחלקי ההזדמנות המיוחדת לצאת לקורס יצור סרטים בלונדון. האגודה שילמה את ההוצאות, ויצא לי להשתתף בקורס הזה שהיה מאוד מענין.

חברת הקורס

הקורס נערך בערך שבועיים (2-15 יוני 1957). בקורס השתתפו אנשי מקצוע מ-8 מדינות, כדי לפתח את תעשיית הסרטים שלהם (שמות המשתתפים, המדינות והתפקידים בתמונה המצורפת).

יחד איתי השתתפו בקורס מישראל צבי שפילמן מהאולפנים בהרצליה שעשו בזמנו סרטים דוקומנטרים וגם את התוכנית "יומן" ששודרה לפני הסרט בקולנוע.

דמות נוספת שהשתתפה איתי, זאב חבצלת. הוא היה אדם נאור, בן קיבוץ חובב סרטים. הוא בא עם קריירה קצרה מאחוריו (וסנדלים). הקיבוץ איפשר לו לעשות סרטים דוקומנטרים. שניהם היו חביבים ובעלי ידע. היה נעים שהיינו שלושה מהארץ. היכולת שלי היתה אפס יחסית אליהם, חייל משוחרר, בלי משאבים, מעולם לא הייתי באולפני צילומים או הייתי מעורב בעשיית סרטים.

COURSE MEMBERS

AUSTRIA

Mr. R. Kammel ... .. Producer of Documentary Films, Vienna
 Mr. P. A. Puluj ... .. Cameraman, Linz

ARGENTINA

Baroness von Schey ... .. Film Officer, Information Department, British
 Embassy, Buenos Aires

FINLAND

Mr. A. E. Rautio ... .. Cinematographer, Helsinki
 Mr. E. Salojärvi ... .. Cinematographer, Felix-Filmi Oy, Helsinki

ISRAEL

Mr. Z. Chavatzet ... .. Documentary Film Director, Kibbutz Beit Alpha
 Mr. N. Cohen ... .. Film Actor, Tel Aviv
 Mr. Z. H. Spielmann ... .. Technical Manager, Israel Motion Pictures Studios
 Ltd., Herzliah

NORWAY

Mr. O. Carlmar ... .. Film Producer and Screenwriter, Oslo. President
 of the Norwegian Film Producers Association
 Mr. P. G. Jonson ... .. Producer and cinematographer, Oslo

UGANDA

Mr. S. F. Preston ... .. Cinema Supervisor and Films Officer, Department
 of Community Development, Kampala

UNITED STATES

Mr. R. B. Cromer ... .. Writer. Radio and Television Producer

YUGOSLAVIA

Mr. A. Lhotka ... .. Musical Director, Dubrava-Film Studios, Zagreb
 Mr. S. Petrović ... .. Assistant Director, UFUS Films, Belgrade
 Mrs. M. Polićević-Jevtić... .. Film Editor, Belgrade
 Miss M. Ritz ... .. Television film worker, Zagreb

Mr. R. Bordon

Ljubkijana

הנסיעה הזו פתחה בפני עולם חדש. לא ידעתי שתהייה לי הזדמנות לחוות את זה בעצמי, להיות בקורס בינלאומי, בלונדון באולפני פינווד. זה לא העולם של רמת ישראל עם אפס אפשרויות. דימוי של לחיות כל החיים בחדר סגור ופתאום משהו פתח קיר שהראה מרחבים. פתאום אתה קולט שיש עולם מלא.

אני יצאתי באוניה מחיפה לצרפת (מרסיי) ומשם ברכבת ללונדון (זהו סיפור בפני עצמו) ובחזרה טסתי ישירות מלונדון לישראל. לחיפה ליוו אותי ברכבת אמא שלי ודודה שלי מרים. המדינה היתה בקושי בת עשר, האוכלוסיה היתה פחות משלושה מליון, הדמיון לא יכול לתפוס את המעשה הזה. מה שנתן לי כוח זה שהייתי עני ורציתי לעשות יותר. לונדון היתה מעצמה שהצילה את אירופה במלחמת העולם השנייה. ישראל היתה חול וחול ושמש. המוח של הצעיר שבא משוק הכרמל וכרם התימנים, בלי מגדלים רבי קומות, ללא מעליות. ופתאום אני רואה רכבת תחתית, אוטובוס שתי קומות... ואז הגעתי לבית מלון.

באוניה הכרתי חבורת נוער יהודי שסיימה שנת שירות בקיבוצים, אחד מהם הזמין אותי אליו הביתה לשבת כשהיינו בלונדון. כשבקרתי אותו בשבת, הוריו נהנו לפגוש צעיר ישראלי. דודו הציע לי ג'קט חדש ומחויט במתנה. צעיר נוסף שהכרתי היה יצחק ישורון, אמו היתה חברת הנהלה של קופת חולים. הוא נסע ללמוד במאות בלונדון ולימים נעשה במאי.

לקראת הנסיעה הייתי צריך מזוודה. נסעתי לשוק הפשפשים, והבגדים שלקחתי איתי היו בגדים על סף העוני. קניתי עניבה, אבל האיכות היתה דלה. כשעמדתי בקבלת הפנים באקדמיה בלונדון הבגדים שלי היו שונים. החולצות שלהם היו שונות מהחולצות שלנו. הבגד שלהם היה מורכב, הצווארון לא היה חלק מהחולצה. פעם ראשונה שנתקלתי באופנה זו בלונדון. דבר נוסף שהיה שונה, ביום הראשון שהגעתי ראיתי שהאנשים האנגלים היו לבושים בחליפה עם כובע צילינדר ומטריה סגורה ביד. הם נשענו על המטריה כמו מקל ותמיד היו עם עניבה. לונדון היתה מיוחדת מאוד. היא הקסימה אותי.

מסגרת הקורס חרוטה בזכרוני, ביניהם בימאים, כותבי סרטים, עורכי סרטים, ראש האוניברסיטה רוג'ר מנוואל... במעמד הזה ראיתי לאן אני יכול להגיע וזה הכניס לי את החיידק לפרוץ את המסגרות הקיימות. המטרה היחידה היתה להתקדם בחיים. לצאת מהמעגל שנמצאתי בו. לא יכולתי לצפות להרבה. היו לי מגבלות. אני השתתפתי בקורס שהיו בו אנשים עם נסיון, תארים, שפות ועתירי ידע. אני הייתי עני בהרבה דברים, היו לי יכולות אבל עוד לא עשיתי מספיק, וזה נתן לי דחיפה ללמוד וליצור.

אחרי אנגליה החלטתי שאני לא רוצה את זה. כי ראיתי את החיים של השחקנים בלונדון, וזה לא מצא חן בעיניי. היתה הפקרות, לא היתה שבת, לא היה מבנה משפחה. כמו כן,

נסים נסע לאנגליה - על אמת...

..סיפור אמיתי" נוסח הוליבור - מפברקי תל אביב

ששילם את העיסקים למוריו, בר דו מי שעזר וסייע לנסים כהן לצאת מן האלמנטים אל הקר יורה שאף פעם לא הלים עליה.

דים לאב עיוור ואם עמלה הוא צורף היה לעבוד. מר סטריקוב סקי נחלה כמלאך דואג. ובצע רח כספים שהחברה האנגלית הקדישה לכך. הסר במשפחה. העסיק את נסים וסדר לו עבר זה.

נסים הבטלים ולמד לטחן. הוא ימד אנגלית אצל ברלנד ותגר עז אצל יהודה אורנשטיין ר שמעו ששילם בבית הספר הנ בית לנסים. כשהגיעה שעתו להתגימל היה בא מהצבא ל תופסת - ישר לעשורים. לא חר סכן קונל שהחור פיקדם. גם בשל המצב המשפחתי וגם משום שעמד לצאת לאנגליה. אל מורים ידועים יותר. לפיתוח קול ולמסחוק. לא לקח אותו סט ריקובסקי. זה נגד את דעתו על שומת ההכשרה של שחקנים למרטים.

הזמן עשה את שלו. והגידות הוכנו. בקשות הוגשו לנסים הר נוגעים בדבר - ועתה יצא נסים כהן לקרוס של שבועיים על. התקדמות המרט בקהלת העמים הבריטים. הנערך עיי המוצעה הבריטית" למענו" נים סכל העולם. נסים כהן לא ייצג שם את ישראל באורח ר סמי. אך אין ספק שמסתתפת ה קורס יראו אותו כנציג ישראל. האם הוא מוכן לכך? האומנם מוכשר הוא למסחק בטרטים. לא כל שכן להשתתפות בקורס בינלאומי על. התקדמות הסר"טים? התכרעה הוא בידו פי

— מאת א. חנני —

כשעלת השכר נסים כהן, שהרחרר והינני ומטוי מחיבורית, על מסון האניה החולכת לאנגליה - היה זה סימו המוצלח של פרק ראשון ב"סיפור אמיתי" נוסח הוליבור, הלקוח... מפברקי העוני הי תל אביביים.

נסים כהן
מאלמנטיות לקריירה

נסים היה עזר על יד אחיו בתנות המרחים שבמרכז רח אלנבי. כסונס עצם לפני למע לה משנתים. לקחו יסאל לשמו ומשניו הוא לא ייתם זיהו המי בוח יחודה את כשאוהו לקוח חזר עם כמה אנשים אחרים. צי למ אותו מכמה צדדים והסתלק

אך לאט לאט התלה התמונה להתבהר. היה לארוסלאב קרוס לי. גם לויס ומקס סטנלי הם כי על י חברת כרטיס בריטית כע על שם. ממוצ"ץ" אם כי לא ידוע ביותר: אינטרשיונל ב ירימס פילם מרודאקשונס". הס חבר. כי הם לא באו במגע עם אסי המרטס בארץ. או עם אנ שים רשמיים אחרים. מחשש שינא בישא" ויש להם גם מניף בירושלים העתיקה. בשעת יר דן. היותם מתכננים כרטיס חינוכים שיכללו בעיות נוסד מכל העולם. העניינו ב"דוגמה"

של נוצר ישראלי והשאירו ב ארץ גם נציג מוסמך של חבר חם. את מר ישראל סטריקוב סקי. שעליו הוטל לספל בחיניו מ והכנתו של נסים כהן לעת יד בעולם המרטים. ישראל סטריקובסקי הוא ב חור צעיר. בן 26. שהספיק הר בה. הוא מחזיק דיפלומה של ה מולקה לאמנות המרט באוניבר סיטת קמברידג' בארה"ב. אותה סיים ככמאי מרטים. בארץ הוא עבד במשרד האוצר וכסס הכ נסה - אך את ומנו החפשי הוא מקדיש לפיסוח. האמנות השבועית. בשם שולחיו ובשם תברה בריטית אחרת שהם ק שורים בה. ונינו אוף בריטיש אנד אוברסיס פיקטורס". והל לאמן ולהדריך את נסים כהן ל ייעוזה כשחקן מרטים ישראלי, בעתונת הופיעו מודעות שהון התנוססה המנוח של -כוכב ה" מרטים הצעיר המבטיח של יש" ראל" למרסלאו היתה הסמעה רעה על נסים כהן. השבוע ערב יציאתו לאנגליה. הוא ער יין בחור הביכ וצנעו, גלוי לב וישר דרך.

אחד מ"14 ילדים

בעת ובעונה אחת התחיל מר סטריקובסקי ללמד את נסים כי זה מה זה קולנוע. אין סצלמים וסם את עומדים ליד המצלמה ואין לשחק למניה. ואף ללוחו בבקורים באולטנים הקיימים בארץ. לנסים לא היה זמן לבד בו. הוא אחד מארבעה עשר יל

כשהתארחתי אצל המשפחה היהודית שארחה אותי כל כך יפה בשבת ושם נחשפתי למושג "5 אוקלוק" של שתית התה המשותפת ואורח חייהם היפה, בראש שלי חשבת על אמא שלי עם 14 הילדים. לא רציתי איכות חיים גבוהה בלי המשפחה שלי, המשפחה היתה רחוקה ואני הרגשתי לבד. חשוב יותר היה לי לתמוך באבא העיוור ובמשפחה כי זה חשוב יותר מהכל.

קופת חולים – רקע 1992-1958

העבודה בקופת חולים היוותה חלק משמעותי בחיי. במשך 35 שנה עבדתי בקופת חולים בתפקידים שונים. התחלתי במחלקת המיחשוב במרכז קופת חולים בתל אביב והתקדמתי עם השנים לתפקיד מנהל המחלקה. משם עברתי לאגף הבינוי כעוזר ליואל פלגי שהיה דמות משמעותית מעוררת השראה שהשפיעה עלי רבות. לתפקיד זה קודמתי בגלל יכולות המיחשוב שלי, ניתוח נתונים וראיה אסטרטגית לחיזוק מתן שרות רפואי לאזרחי המדינה בכל חלקי הארץ. ב-1981 מוניתי למנהל מחוז ראשון לציון, גם בתפקיד זה עזרתי להוביל את קופת חולים לעידן הטכנולוגי בו מתקבלות החלטות על סמך ניתוח נתונים. השרות בקופת חולים היה מאתגר ומעניין מבחינות רבות. פיתוח שירותי הבריאות הציבוריים במדינה הצעירה הקולטת גלי עליה היה דינאמי ודרש הערכויות מצב תמידיות וחשיבה אסטרטגית. מאוחר יותר בעקבות שינויים במדינה ובפוליטיקה, כוחה ומעמדה של קופת חולים השתנה עם חילופי השלטון בשנות השבעים. שינויים שהשפיעו רבות על העבודה והצורך למתג מחדש את הארגון כולל עיצוב סמל חדש. בספר זה כללתי מספר ציוני דרך משמעותיים. כמובן שהם כטיפה בים של 35 שנות עשייה, אתגרים והישגים.

מרכז קופת חולים (תל-אביב) – תחום המיחשוב/עיבוד נתונים – עליתי בדרגות עד לניהול חדר המחשב IBM.	1975-1958
מרכז קופת חולים – עוזר ראש אגף בינוי (יואל פלגי)	1975 מאי-1980
מנהל מחוז ראשון לציון (שכלל את הפריפריה, לוד, רמלה, באר יעקוב ועוד)	1988-1981
הקמת חברת "שתיל" – ישום תוכנית ביטוח לטיפולים והשתלות בחו"ל לחברי קופת חולים	1990-1989
מנהל בית הבראה ארזה (ירושלים)	1991-1990
מנהל בית ההנהלה המרכזית (תל-אביב)	1993-1991

תפקידים ציבוריים מחוץ לקופת חולים

חבר ועד הפועל הציוני ה"ב - ההסתדרות הציונות העולמית	1992-1987
דירקטור במכון למחקרי נפט וגאופיזיקה - משרד האנרגיה	1991-1988
דירקטור בחברת אחוזות חוף - עיריית תל אביב	1991-1984

הכניסה לקופת חולים 1958

התחילה תקופה חדשה במדינה, כניסה לעיבוד נתונים ואוטומציה. זה היה נושא מאוד חשוב בקידמת המדינה עליה התבססו מוסדות רבים. נוצר ביקוש רב בתחום. כשהשתחררת מהצבא הלכתי ללשכת התעסוקה וקבלתי הפניה למרכז למיכון משרדי ביפו. המרכז למיכון משרדי היה אמור לנהל את התהליכים של הבחירות במדינה ולשם כך חיפש עובדים שיכולים להשתלב אצלו. התקבלתי לעבוד שם. בתחילה העבודה שעסקתי בה היתה פיזית, העברת ארגזים עם כרטיסי מחשב ממקום למקום. במשך הימים הראשונים למדתי איך משתמשים במכונות של IBM. החברים בעבודה בקשו שאעזור להם, ומהם למדתי להפעיל את המכונות. בשלב זה המכונות היו מכניות (ולא אלקטרוניות) כעבור כשלושה חודשים הסתיימו הבחירות והבנתי שאני אפוסר כי העבודה נגמרה. עכשיו היו לי כלים חדשים, כששמעתי מחבר שבחברת החשמל מחפשים מפעיל IBM פניתי לחברת החשמל והתקבלתי לעבוד שם. משכורתי במשרד הממשלתי היתה 250 לירות לחודש, וחברת החשמל הציעה 350 לירות. כעבור כמה חודשים, שמעתי שקופת חולים מחפשת מפעילים ל-IBM ופניתי אליהם. התקבלתי וקיבלתי 400 לירות (חודש מאי 1958).

בקופת חולים קבלתי את ההזדמנות ללמוד כיצד מפעילים מכונה מתקדמת שהיתה צריכה להתקבל, ונשלחתי על ידי קופת חולים, למשרד IBM ברחוב לינקולן בתל אביב, ללמוד בקורס. במשך ימי הקורס, העמקתי לדעת יותר טוב את השימוש בציוד IBM. בין השנים 1958 ו-1975 עבדתי במשרדי ההנהלה המרכזית של קופת חולים. עבדתי בעיבוד נתונים ועם הזמן מונתי אחראי על חדר המחשב. בתקופה זו נכנסו לפעולה מכונות חדישות של IBM בין היתר הייתי אחראי על הכנת העובדים לקליטת מכונות משוכללות יותר. בינואר 1963 נשלחתי לקורס מערכת 01-14 בארץ. כחלק מתפקידי התבקשתי לתת סקירה והמלצה איזה מערכת מיחשוב תתאים לצרכיה של קופת חולים. בחלק הנספחים אפשר לקרא דו"ח שכתבתי ב-1965.

הנסיעה לניו-יורק 1963

בשנת 1963, בגיל 27, לקחתי חופשה ללא תשלום ונסעתי לארצות הברית למשך שלושה חודשים. הנסיעה לארה"ב באה משלושה טעמים:
(1) ארה"ב יחסית לישראל שהיתה בהתפתחותה, קסמה לכל אדם צעיר שרצה להרחיב אופקים. אני הייתי אחד הצעירים שחשבו ככה.
(2) התעניינות בהפקת סרטים – כפי שתארתי קודם, הייתי מקורב לקולנוע והיתה לי קצת משיכה אל התחום. רציתי שוב לבחון את האפשרות להפוך את התחום הזה למקצוע שלי. באנגליה ראיתי את הפוטנציאל אבל ידעתי שהעתיד נמצא בארה"ב.
(3) לבחון את נושא השתלבות בתחום המיחשוב.

מי שארגנה לי את הנסיעה היתה בת דודתי ג'ני שהתגוררה בברוקלין (הבת של עזיזה, אחותו של אבי). היא נתנה לי זימון לבוא ובזכות זה קיבלתי ויזת תייר שאפשרה לי לבוא לארה"ב. בחודש מאי 1963 הגעתי לארה"ב. היו לי בכיסי שני דברים (1) הייתי איש מקצוע ב-IBM – בנוסף לידע שלי, קופת חולים שלחה מכתב רישמי לנציגי החברה בניו יורק בבקשה לארח אותי

נסים ליד בניין האו"ם

ג'ני, עזיזה ונסים, ברוקלין 1963

ולהראות לי את המערכות החדשות (ראה מכתבים בנספחים) (2) היה לי קשר רשמי עם אחד הבימאים הגדולים בארה"ב, איליה קזאן, שהסכים להפגש איתי.

הנסיעה לארה"ב היתה ממש מיוחדת. סבי, אימי, אחי ואחיותי ליוו אותי לשדה התעופה באוטובוס שנהג בו חברי שהיה נהג באל-על. ההתרגשות היתה עצומה. אני טסתי בטיסת אל-על. בתחילה התגוררתי אצל בת דודתי ג'ני אך מהר מאוד מצאתי דירה עם חבר טוב. (באותה תקופה בקרה דודתי עזיזה את בתה ג'ני)

גרנו בדירה שכורה והייתי עצמאי. מצאתי עבודה במפעל שהשתמש במיחשוב של IBM. עבדתי במשמרת שניה שהתחילה בחמש אחר הצהריים. לי התאימו השעות וההכנסה עזרה לממן את השהות שלי. לא היה לי אישור עבודה כך שעבדתי בצורה בלתי חוקית. אימצתי לעצמי שם אמריקאי מאחר ולא הכירו את השם נסים. במשך היום עבדתי כאיש מחשבי IBM וחיפשתי את הכיוון שלי בחיים. בסופי שבוע נסענו לטייל, יצאנו למרכז היהודי לרקוד, הכרתי הרבה אנשים ובת דודתי ניסתה לשכנע אותי להשאר וגם ניסתה למצא לי כלה. יום שישי אחד, עבדתי בלילה עד מאוחר. השעה היתה 23:00 בערך, מצאתי את עצמי בבניין ענק, קומה 22 עם מעט אנשים. נגשתי למעלית, וכשהדלת נפתחה יצאה עגלה גדולה שהוביל אותה איש גדול מאוד, כהה עור שנתן בי תחושת פחד. שאלתי את עצמי "מה אתה מחפש כאן?", אין לך כלום! אתה אדם עם ידיעות ועצמאות אבל כמו ג'וק קטן. נכנסתי למעלית וירדתי לכניסה, הגעתי לרכבת התחתית, הרחוב היה שומם ושוב שאלתי את עצמי מה אני עושה במקום הזה. ישבתי ברכבת בדרך לברוקלין וחשבתי על המשפחה שלי שחוגגת שבת, האור בבית, הריחות, האוירה. כשהגעתי לדירה השותף שלי היה שם והרגשתי שאני לא שייך. בלי המשפחה שלי, בלי אזרחות, כעובד בלתי חוקי, זה לא התאים לי. בישראל אני מנהל חדר מחשב, אני בעל מעמד ועובד עם הטכנולוגיה הכי מתקדמת, בישראל יש עתיד טוב ומשפחה חמה שבשבת יושבת יחד סביב השולחן. עייפתי מהעולם שניו יורק הציע והחלטתי לא להשאר בארה"ב, לא להפגש עם הבימאי ולחזור חזרה לארץ, לחזור הביתה. קניתי מתנות למזכירות בקופת חולים, שרשראות, צעיפים ועוד דברים נחמדים. אחי מנשה ביקש שאקנה לו טלויזיה. וכך יצאתי למסע חזרה הביתה. אחרי דרך ארוכה, כולל עצירה בצרפת ומעבר בין שדות תעופה, מתטלטל עם טלויזיה גדולה.... הגעתי לישראל.

קופת חולים – אגף מיחשוב

אחרי שלושה חודשי חופשה ללא תשלום וביקור במרכז IBM בניו יורק, חזרתי לעבודתי באגף המחשבים. ב-1967, היתה כוונת למלחמת ששת הימים. יואל פלגי שכהן כראש אגף כוח אדם, הופיע במחלקת המיחשוב בה עבדתי לקבל רשימת אנשים פעילים במגזר הערבי כדי לעזור להם וגם להגן על הישובים הערביים. הראיתי לו שאפשר לשלוף את הרשימה של כל העובדים הללו בקלות מאחר והם מקודדים במערכת. הכרות זו פתחה הזדמנות לעבודה משותפת מאוחר יותר.

יואל פלגי היה איש מאוד מיוחד שעם השנים השפיע עלי רבות. הוא דמות שהערצתי. יואל היה מוכר כלוחם שצנח יחד עם חנה סנש מעבר לקווי האויב הגרמני ועבר תלאות. יואל, בבקשת ראש הממשלה (דוד בן גוריון) הקים את יחידת הצנחים ומאוחר יותר את אל-על. בהמשך מונה לשגריר בטנזניה. כשהכרתי אותו לראשונה הוא היה חבר הנהלת קופת

יואל פלגי

חולים והתמנה לראש אגף כוח אדם. הוא היה איש פתוח עם המון רעיונות של קידמה בעל ידע ומסירות למדינה ולעם. התמזל מזלי שפגשתי אותו.

ב-1972 בעודי עובד במחלקת המחשבים החליטו להחליף את מערכת המיחשוב מ-IBM ל-NCR, ואיתו את מנהל חדר המחשב. יואל שאל אותי מה אני רוצה לעשות-, עניתי שיאפשר לי לסיים את לימודי הבגרות ולימודים באוניברסיטה. הוא החליט לתמוך בי ולעזור לי. פיניתי מתוך בחירה את התפקיד של ממונה המכונות. הייתי בן 35 והתחלתי לעבוד כמתכנת כדי שבערב אוכל ללמוד. מ-1972 ועד 1975 עבדתי כמתכנת, סיימתי את מבחני הבגרות והתחלתי את לימודי באוניברסיטת בר-אילן.

מלחמת יום הכיפורים – 1973

לאורך השנים, השתתפתי במספר מלחמות ומבצעים. המלחמה שנחרטה מאוד בזיכרוני והשפיעה עלי רבות היתה מלחמת יום הכיפורים. זו היתה מלחמה קשה מאוד. הייתי כבר אבא לשני ילדים, הייתי רחוק מהמשפחה כחצי שנה ובמלחמה הזו היה חשש אמיתי לקיומה של מדינת ישראל. ספגנו אבדות קשות של אלפי הרוגים ופצועים והיו רגעים שלא חשבתי שאשרוד את המלחמה. אבל בתוך כל הכאב היו גם רגעים חיוביים של תקווה. משמאל תמונה שלי בסיני ליד מבנה שבנו המצרים להגן על מטוסייהם.

ביום כיפור, 1973, כהרגלי הלכתי לבית הכנסת "שבת-אחים" שבשכונתנו רמת ישראל. פתאום, במהלך התפילה, בעודנו צמים, בסביבות השעה עשר, אחת עשרה, מישהו אמר שפרצה מלחמה עם מצריים, בסיני. אני הכרתי את האזור טוב. לאורך שנים מ-1967 בה נכבשה סיני במהלך מלחמת ששת הימים שירות המילואים שלי בגדוד האספקה בחייל השלישות התרכז בסיני. כמו בכל מלחמה, תפקיד גדוד אספקה חשוב בהובלת ציוד כולל מזון, תרופות, נשק וציודים אחרים. היינו צריכים להעביר ציוד מבסיסים כמו צרפין, דרך באר שבע, אל עריש ולעמדות השונות. למלחמה גויסתי בתחילה כאיש רכב, אבל מפקד הגדוד רב סרן חיים שרגאי הכיר אותי מקופת חולים מיחידת המחשב. הוא עבד בחברת דן (אוטובוסים). הוא ידע שאני איש של נתונים וביקש שאעזור לשליש של הגדוד. נתונים לגבי ציוד וכוח אדם הינם קריטיים לקבלת החלטות וניהול המלחמה. חשוב לדעת בכל רגע נתון כמה רכבים יש, כמה אנשים, מי נפצע, מי נהרג, מי בבית חולים, איפה הציוד וכו'. אז לא היה מחשב! היו רשימות ידניות. בגדוד היו 900 איש. אצלי הכל היה רשום ומסודר. מיד הועלתי לדרגת רס"ר כדי שתהיה לי הסמכות. בזמן המלחמה שרתתי כשליש של הגדוד.

מפקדת הגדוד התקיימה באוטובוס ששירת כחדר מלחמה. המג"ד והמפקדים היו יושבים באוטובוס הזה ואני הייתי נותן דו"ח על כוח האדם – כמה נהגים, כמה חולים, כמה פצועים,

כמה נעדרים, כמה הרוגים. בשבילי – פעם ראשונה שהשתתפתי בדיונים כל כך מורכבים שגם לא הבנתי בהם.

במהלך הקרב אתה רואה מטוסים באויר, אתה רואה מטוסים נופלים ואתה לא יודע אם אלו מטוסים ישראלים או מצריים. ואתה מקבל את זה כעובדה ממשית. כעבור חצי שעה קיבלנו דיווחים בקשר מי צנח, מי מת, מי שרד – זוהי מלחמה עם כל הכאב והצער שבה. המצב הקשה ביותר היה בימים הראשונים של המלחמה שהכל קרה תוך כדי תנועה ולא ידעו מי הוא מי, לא ידעו מי קשור לגדוד ומי עבר לגדוד אחר.

יום אחד, היה קרב קשה והותקפנו בפגזים. לא יכולנו להגיב רק להתגונן ולהתפלל. יחד עם חברי יום טוב, החלטנו לחפור בור ולהשכב בתוכו. סביבנו הכל חול, ירח קטן מאיר מלמעלה, לא היתה דקה שפגז לא נפל לידנו. קיווינו שאלוהים ישמע אותנו. אמרנו את תפילת "שמע ישראל" וקיווינו לטוב. בבוקר לאחר שההפגזות הסתיימו, קמנו וראינו סביבנו בורות והרוגים. קמנו למציאות קשה וכואבת.

החודש הראשון למלחמה היה החודש הקשה ביותר של לחימה קשה. היו לנו אבדות רבות. המצרים כבשו את תעלת סואץ.

המלחמה ערכה חצי שנה – חצי שנה של ריחוק מהבית, החששות והפחדים ובין לבין השתדלנו לחיות ולחשוב קדימה.

בנספחים: מכתב ששלחה קופת חולים לשרה, רעיתי, בזמן המלחמה.

בחינות בגרות בזמן המלחמה

לאורך השנים, נקרו בדרכי הזדמנויות להכנס לתחום המחשוב וניתוח נתונים. מקומות העבודה עודדו התמקצעות ואף מימנו קורסי הכשרה בתחום. הצלחתי להתקדם בתפקידי, וכמו שתארתי, הגעתי לדרגה גבוהה של ניהול חדר המחשב. עם הזמן, חלו תמורות בארץ, עוד ועוד ארגונים התחילו להשתמש במחשבים וצה"ל התחיל להכשיר חיילים שבתום השירות הצבאי נקלטו בשוק העבודה האזרחי. גם קופת חולים שכרה עובדים רבים ביניהם כאלה עם השכלה גבוהה משלי. הבנתי, שבקרוב, אם לא אעשה משהו, יחליפו אותי במשהו בעל תעודות ואני אאבד את מקום עבודתי. פניתי לחברי ששון, שיתפתי אותו במחשבותי והחלטנו ללכת ללמוד יחד לבגרויות. בתקופה זו היה בית ספר אקסטרני בתל אביב ונדרשו שישה קורסים במקצועות שונים. החלטתי להתחיל בקורסים שיחסית קלים לי, בחרתי בתנ"ך ובאנגלית. התחלתי ללמוד, רוב התלמידים היו בגיל תיכון או בשנות העשרים. אני הייתי בשנות השלושים לחיי. לשמחתי עברתי את הבחינות בשני הקורסים והמשכתי בלימודי במטרה לסיים את בחינות הבגרות ולהמשיך באוניברסיטה. הייתי אמור לעבור את הבחינה האחרונה בסתיו 1973 אך מלחמת יום הכיפורים פרצה והייתי בשטח. לשמחתי

הרבה, משרד החינוך והצבא הבינו את החשיבות בקיום הבחינות, כדי להבטיח שאותם חיילים בשטח יוכלו להתקדם בחייהם המקצועיים. לשם כך, חייל החינוך ארגן שהחיילים יגיעו לבסיס ברפידיים ושם יבחנו. אפשרו לנו גם להתכונן למבחן וארגנו הסעות מהמוצבים השונים. מאות חיילים ישבו להבחן באוהלים שהוקמו במדבר. לשמחתי עברתי את המבחן וזכיתי בתעודת בגרות שכל כך ייחלתי לה.

בדרך לחופשה בזמן המלחמה. חניה באל-עריש

שנת לימודים אקדמאית מיוחדת לחיילים

הייתי אמור להתחיל את הלימודים האקדמאים בסתיו 1973. המלחמה התחילה באותה תקופה והלימודים התעכבו. המדינה הבינה שחשוב לתמוך בחיילים שנלחמו ולכן פתחו סמסטר מיוחד לחיילים המשוחררים בתום המלחמה. בנוסף לכך, פנחס ספיר שהיה שר האוצר הודיע שכל חייל שהשתתף במלחמה יקבל שנת לימודים אוניברסיטאית חינם.

קופת חולים – אגף בינוי ונכסים 1975

ב-1975 פורסם מכרז לתפקיד עוזר ראש אגף בינוי ונכסים של קופ"ח. לא התייחסתי למכרז מאחר ולא חשבתי שאני מתאים. ביום האחרון להגשת המועמדות התקשרו אלי ממחלקת המנגנון ושאלו אותי למה לא הגשתי מועמדות? ענית, שלא ידעתי שאני צריך להגיש. ואז ביקשו, שכבר הערב אגיש את מועמדותי. מזה הבנתי, שיש מישהו שמעונין לאייש את משרת עוזר ניהול אגף הנכסים, חיפשו אדם שיש לו הכרה בהקמת קבצים למחשב. באותו ערב נסעתי למרכז קופ"ח והגשתי את טופס ההשתתפות במכרז. למחרת הופעתי בפני ועדת המכרזים והנתונים שלי חפפו את הדרישות הבסיסיות החשובות לאיוש המשרה ובעקבותיה נתמנתי לתפקיד זה, כעוזר אישי של יואל פלגי באגף הבינוי.

לקופת חולים היו מעל אלף נכסים (בתי חולים ומאות מרפאות בכל רחבי הארץ) שלא היו רשומים בצורה מסודרת, אלא בצורה ידנית. הרעיון היה להעביר את התיקיה הגדולה הזו למחשב. לי היו הכלים והנסיון לעשות זאת (ראה מכתב מינוי בנספחים).

יואל פלגי נתן לי קרש קפיצה לדרגת ניהול. האיש הזה פתח בפני עולם שלם. הוא האמין בי, ביכולת שלי. העבודה איתו היתה ללא שעות. עבדנו גם לשעות הערב המאוחרות. הוא היה כל כך עסוק שלפעמים לא אכל והצעתי לו מהאוכל שלי. הוא שיתף אותי בפגישות עם ראשי ערים, מנהלי בתי חולים ומנהלי מחוזות.

כשנכנסתי לתפקיד יואל נתן לי את מירב הסמכויות כדי שאעמיד למרכז קופת חולים רשימות מסודרות של כל נכסי קופת חולים. גייסתי עובדים כדי שיוציאו מהתיקיות פרטים רלוונטים שנוכל לקדד את האינפורמציה כגון – מחוז, בתי-חולים, גודל ורישומים בטאבו. המטרה היתה שבלחיצת כפתור נוכל לקבל את כל הפרטים. בניתי טופס מיוחד שבו אספנו את הנתונים. הפרויקט לקח כשנה וחצי. בנושא הבנייה הייתי מאוד בקי, זכרתי את הכל המבנים בעל פה. יצרתי סטנדרטים שלא היו ידועים קודם. בזמנו התיקיות הכילו אינפורמציה מינימאלית.

פרשת ידלין

ב-1974 אשר ידלין מונה למנכ"ל החדש של קופת חולים, הוא בא לקופת חולים מטעם מפלגת העבודה וההסתדרות. הוא רצה לעשות שינוי בקופת חולים, לצעוד קדימה מבחינת נכסים שהיו מוזנחים. וגם לפתח את קופת חולים לאזורים חדשים. תל אביב התפתחה מעבר לנחל הירקון והיה צורך לפתח את השרות הרפואי שם. היה שם בנין בשלב ההקמה שיועד למלון – ההנהלה החליטה שהמקום ראוי למרכז רפואי שישירת את הציבור במקום

מרפאת זמנהוף שהיתה לא נגישה. היו לידלין קשרים עם מהנדסים בארץ ובחו"ל והוא דחף שיבנו שם מרפאה מרכזית גדולה. תוך כדי זה, התחיל משפט נגד אשר ידלין בהאשמה שמשוהו לא כשר בפעילות שלו. באו וחקרו גם בקופת חולים. נתבקשתי לסייע בכך שספקתי נתונים מהקבצים שאספתי. הבנין נשאר תקוע והבניה בשלב השלד. יואל פלגי היה במצב רוח ירוד.

באו לעצור את אשר ידלין במרכז קופת חולים. כשנכנסתי לחדרו של יואל פלגי לספר לו, הוא הכה על השולחן ואמר לי "רעידת אדמה". הוא ראה שכל המערכת הפוליטית מתמוטטת. "פרשת ידלין" היוותה עוד ציון דרך בשקיעתה של מפלגת העבודה שהביאה למהפך הפוליטי בישראל ב-1977. המחשבות על הפרויקט העתידי חמקו ועיכבו את התפתחות קופת חולים לצפון תל אביב.

המצב בארץ היה בלתי יציב ולא ידוע לקראת מה אנו הולכים. בקופת חולים מינו הנהגה חדשה, פרופסור דורון. לראשונה בקופת חולים התמנה רופא לתפקיד זה. כשקיבל את המינוי כינס את כל עובדי ההנהלה המרכזית ופתח את דבריו במילים "ליבנו שותת דם". בשנת 1977 התחלף השילטון במדינה שהביא לשינויים בקבלת החלטות. עד שנה זו החזיקה בשלטון תנועת העבודה, הם אלו שהקימו את המערכות כגון קופת חולים וההסתדרות עוד טרום הקמת המדינה. קופת חולים הכללית אומנם היתה עמוד תווך בשירות הרפואי בארץ אבל היו לה קשיים מול המערכת במשרד הבריאות תחת השילטון החדש של מפלגת מח"ל. לקופת חולים לא היתה דלת פתוחה במשרד הבריאות כמו בעבר. משרד הבריאות הקים "ועדת פרויקטים" שנועדה לכוון את הבניה של מוסדות הרפואה על פי הצרכים החדשים בארץ. הועדה הזו קבעה כמה לבנות, איפה לבנות ומה לבנות. הועדה אוישה על ידי אנשי משרד הבריאות ואנשי מוסדות הבריאות. כל פרויקט היה חייב לקבל אישור של ועדה זו בטרם הקמתו. אני מנסיוני הכרתי את הכל בעל פה, מה קיים, מה חסר וכו', והיו לנו המסמכים לגבות את הידע. כחלק מהתהליך היה צורך להקים מאגר נתונים. הכרתי חברה למיחשוב שיכולה להפיק ממרשם התושבים לפי הכתובות מפה בה מצוינים מספר הנפשות בכל בניין (לפי הבחירות) ולפי זה אפשר היה לבדוק היכן להקים מרפאות. דוגמא לכך עשינו בראשון לציון (פרטים נוספים על העבודה בראשון לציון בהמשך). כשהייתי מגיע לועדת הפרוייקטים הייתי בא עם כל הנתונים כגון כמה אוכלוסיה מתגוררת בכל מקום, החתך הדמוגרפי והשרותים הרפואיים הקיימים באזור נתון מול צרכים עתידיים.

כעבור מספר חודשים פנה אלי מי שהיה אחראי על בתי החולים במדינה והציע לי לעבור למשרד הבריאות כממונה על ועדת הפרויקטים. אני עמדתי לקראת סיום הלימודים באוניברסיטה וכמעט שהסכמתי. אבל נזכרתי בדברים שעזרו לי להתפתח בקופת חולים והחלטתי להשאר.

(נספח: עותק של מסמך הפרויקטים ממשרד הבריאות – אטלס 1978).

תדמית חדשה לקופת חולים – הסמל החדש

לאחר הטלטלות שעברה קופת חולים והאשמות לשוחד ומעילה בכספי הציבור על ידי ההנהגה, היה חשוב לשנות את תדמיתה של קופת חולים. יואל פלגי התמנה לאחראי על מיתוג מחדש של האירגון ולשם כך התחיל עם הסמל. הסמל באותה תקופה כלל עיגול ובתוכו מגן דוד וראשי התיבות ק"ח – (קופת חולים) צרוף האותיות ק' ו-ח' יצרו את המילה "קח" שכמובן היוותה בעיה לאור החשדות בלקיחת כספים. הוא ניגש אלי בבקשה להוביל את עיצוב הסמל החדש ויישמו ברחבי הארץ. הוא הפנה אותי למעצב אלי גרוס שהיה ידוע בפרויקטים רבים כולל עבודתו בשדה התעופה בהולנד ועיצוב הסמל של בנק לאומי לישראל – "לאומי". הפגישה עם אלי היתה חביבה. הוא היה מעולה בידע וגם בהתנהלות האישית. הסברתי לו את הבעיה והחזון. לקראת הפגישה איתי ועם יואל הוא הכין סקיצה ומודל של הסמל. הוא הבין שהסמל לא מתאים לתקופה הנוכחית. הוא הציע להוציא את המילה "קח", להוריד את הגלגל, וכדי לא להשתמש במגן דוד כמו שהוא, הציע להשתמש רק בשני חלקיו העליונים. הצבע שנבחר הינו הצבע האדום שהיה הצבע של ההסתדרות. יואל היה איש מעשה. כדי להימנע מהתנגדויות ועיכובים הוא פנה לידידו מנהל בית החולים בלינסון וביקש שהוא יהיה הראשון לנסות את הסמל על ניירות המכתבים של בית חולים בלינסון. כמו כן, הוא עבד עם יצחק כדורי על שלט לאחד מבנייני קופת חולים בדיזינגוף. אחרי שהודפסו הדפים והשלט הותקן לקחתי את פרופסור דורון לראות את הסמל. כצפוי קמה צעקה בהסתדרות אבל הסמל החדש נקלט ושירת את קופת חולים עשורים רבים. לאורך השנים מעצבים אחרים עשו וריאציות לסמל אבל הקונספט המקורי היה של אורי גרוס.

האקספירמנט חיזוק קשרי ישראל-גרמניה באמצעות החלפת משלחות

האקספירמנט, גוף בינלאומי, אפוליטי ואל-מעמדי, התמקד בחילופי ביקורים של צעירים ובוגרים מרחבי העולם במטרה להכיר ולהבין אחד את השני. אחד הקשרים שהארגון הפעיל היה קשר בין ישראל לגרמניה. הקרע בין ישראל וגרמניה היה עמוק וכואב בעקבות השואה ורק בשנת 1965 כוננו יחסים דיפלומטיים בין ישראל לגרמניה. גם זאת תחת מחאה מאנשים רבים בארץ שהתנגדו לכך. המוביל של התוכנית היה ד"ר א. וואלס, ובישראל יושב ראש הסניף ומוביל התוכנית היה נתן וולך אשר בתקופה זו עבד במחלקת החינוך בעיריית תל אביב. הקשר הבין אישי בין שתי המדינות היה (ועדיין) חשוב בבניית וחיזוק הקשר בין ישראל לגרמניה. הקשר התחיל בשנות השיבעים, תקופה בה הנסיעות לחוץ לארץ לא היו דבר שבשגרה. מי שיכל לעשות זאת היו בעיקר גופים מאורגנים. לעיריית תל אביב היה קשר עם עיריית העיר קלווה שבגרמניה. הערים יזמו חילופי משלחות נוער. המסגרת היתה של חילופי תרבויות כדי להכיר מקרוב.

עוד לפני כניון היחסים הדפלומטיים, דוד בן גוריון ואדנאוויר יצרו קשר עם גרמניה הדמוקרטית. גרמניה רצתה לתת ליחסים האלה חיזוק כדי שתהיה התמדה וחיזוק הקשר. נפלה החלטה לארגן משלחת. באותה תקופה עבדתי בקופת חולים וגם הייתי פעיל חברתי היה לי קשר עם עיריית תל אביב. יום אחד אמרו לי שצרכים לארח משלחת מחנכים מהעיר בון שבגרמניה. אנחנו אירחנו את פטרה, שהיתה גננת. אני אספתי את פטרה לאירוח של סוף שבוע. בגלל שהיתה צעירה בשנות העשרים רצינו לתת לה חברה בת גילה. חיברנו אותה עם איציק (אח של שרה) שהיה אז חייל בחייל הים. זו היתה תחילת הקשר עם פטרה שנמשך עד היום, 45 שנים של קשר! לפטרה היתה חברה אחרת, אושי, היא בקשה להצטרף לפטרה וגם היא התארכה אצלנו. פטרה ואושי חזרו לגרמניה והקשר שלי עם תוכנית האקספרמנט המשיך.

כשנפגשתי פעם ראשונה עם הנציגים של האקספרמנט, החלטתי שאני רוצה ללמוד גרמנית. נגשתי לשגרירות ונרשמתי לקורס גרמנית. היה חשוב לי לדעת את השפה כדי להעמיק את הקשר.

כעבור שנה יצאתי עם משלחת לגרמניה. המשלחת יצאה לעיירה קלווה. המשפחה שאירחה אותי היא המשפחה של גיזלה, יורגן ושלושת ילדיהם, אלברישט, לוץ ואנה. הוא היה מנהל במפעל יצור מתכות הם היו משפחה צעירה, מקבילה לנו. האירוח היה מקסים, מתוקתק כמו שהגרמנים יודעים לעשות.

כל הקבוצה בקרה בקלווה. בקרנו במקומות רבים ביניהם מוסד לאנשים עם בעיות נפשיות. זה היה מוסד חינוכי והיה לי חשוב לראות את זה. עיריית קלווה הכניסה שיטות חדשות של טיפול. אחת השיטות היתה לשלב את החולים בחיי היומיום של העיריה. אחד הדברים שקסמו לי למשל שנתנו להם לעשות עבודות גינון בעירייה. היה להם מגע עם האזרחים, הם לא היו מנוודים, הם גרו במוסד מסודר אבל היה להם מגע עם החברה הכללית. הנושא הזה מצא חן בעיני מאחר ועבדתי בקופת חולים וכשחזרתי נפגשתי עם המחלקה לטיפול בנפש, תארתי להם מה ראיתי וגם יצרנו קשר בין המחלקה בקופת חולים לבין מנהל המוסד שבקרתי בו. הקשר הזה טפס עוד פלח בנירמול היחסים בין ישראל וגרמניה. הקשר לא היה רק בין מדינות ומנהיגים אלא אנשי חינוך, אנשי מקצוע בתחום בריאות הנפש וכדומה. במהלך הסיור בקלווה, הראו לנו את אתר ההנצחה לזכר נרצחי השואה. במיוחד לקחו אותנו לשם כדי שנראה שגרמניה כיום היא גרמניה אחרת. במהלך הביקור גם נסענו לבון, בקרנו בבית של אדנאוור, הוא שימש כקנצלר הראשון של גרמניה המערבית. אחרי שחזרתי הצעתי לאמא שנעשה טיול לגרמניה עם הילדים (משה ורחל), הילדים היו בגיל מתאים, משה בן 11, רחל בת 8. זה התאים לרעיון שלי לתת לילדים אופקים רחבים כדי שידעו שהעולם לא נגמר ברמת ישראל ובחיפה, לדעת שיש מקומות רחוקים ויש לנו קשר איתם. היה חשוב לי שהילדים לא יהיו מקובעים במסגרת של ישראל. שיכירו שפות, מנהיגים, ארכיטקטורה שונה, מוזאונים וכו'.

אני הייתי בקשר ישיר עם המשפחה שאירחה אותי, וזה התאים שנסע לשם. אני הכנת את הקרקע שנסע לשם ונתארח אצלם וגם אצל פטרה. ראיתי במפגש עם האנשים גולת הכותרת. אני התארגנתי ולקחתי חופש חודש מהעבודה. קנינו מתנות כולל שרשרות זהב וחפתים. וגיזלה אירחה למופת כולל זה שנתנו לנו את הרכב שלהם לטייל לכמה ימים. במהלך סוף השבוע כל השכונה נפגשה לפעילויות ומשחקים כולל משיכת חבל, ברביקו ומשחקים אחרים. הם ניסו לתת לנו הרגשה של ידידות. גם השכנים שהכרנו היו מאוד לבביים.

נסענו לבון במכונית של גיזלה ויורגן. פטרה היתה נשואה (בעלה ריינר) וישנו אצל הוריה והשכנים שלהם. פטרה היתה מאוד חביבה. לקחה אותנו לטיול בטבע ליד נהר הריין. היה לנו חודש מלא עם אנשים דוברי גרמנית, עם תרבות אחרת. הם הכירו לנו גם חברים נוספים שלהם. כולל הרברט, שהיה שחקן כדורגל בנבחרת אוסטריה. הם קנו לרחל ומשה חליפות ספורט של אדידס. אדידס היתה מאוד נחשבת בתקופה זו.

כשסיימנו את הטיול, הרגשנו שהמשפחות התקרבו ונרקם קשר בין אישי וגם בין גרמניה לישראל.

המשכנו להתכתב ואירחנו את גיזלה ויורגן בישראל. התפתחו גם יחסים רחבים עם גרמניה.

נסים ליד אנדרטת הנצחה
לשואה בעיירה קלווה

הנציג הגרמני מהעיר קלווה הגיע לביקור (שמו רונלד). הוא אותו נציג שליווה אותנו לאורך כל הביקור הראשון בגרמניה. כעבור שנה שנתיים, הוא בא לבקר בארץ עם משלחת, ונשאר לישון אצלנו בבית. נתנו לו את האוטו. היו יחסים מאוד קרובים.

פטרה עם רחל ומשה בבית בתל אביב

מטיילים עם גיזלה בגרמניה

יום כיף עם דיירי הרחוב בקלווה

נסים - ביקור במכרה הפחם בגרמניה

תל אביב עם רונלד, גאבור ומריה

מנהל מחוז ראשון לציון 1988-1981

ב-1981 מוניתי למנהל מחוז ראשון לציון. תפקיד של מנהל מחוז היה מעמד מכובד מאוד ועבורי זו היתה הזדמנות שנפלה בחלקי. המטרה היתה להביא שירות רפואי טוב יותר לאוכלוסייה המקומית ולמחוז המתפתח. כמו כן להוביל את המחוז לקידמה טכנולוגית ולהוות דוגמא למחוזות נוספים.

רקע

קופת חולים מחולקת למחוזות. ראשון לציון היה אחד מהם. המחוז כלל את הערים ראשון לציון, רמלה, לוד, באר יעקב ועוד 40 מושבים. האוכלוסייה מנתה כ-200,000 והיו כאלף עובדי קופת חולים במחוז. כ-200 רופאים, כ-200 אחיות, רוקחים, עובדי משק וכו'. בכל האזור הזה לקופת חולים לא היה בית חולים משלה. קופת חולים קבלה שירות מבית חולים אסף הרופא והשרות העקרי שקופת חולים נתנה לאוכלוסייה המקומית היה במרפאות.

הנהלת קופת חולים מצאה לנכון להעדיף את המחוז הזה כי האזור היה צפוי לאוכלוסייה גדולה יותר וקופת חולים לא היתה מוכנה לזה. זומנתי להפגש עם פרופסור דורון המנכ"ל של קופ"ח, הוא הודיע לי שאני אקבל מינוי כמנהל המחוז ואם זה נוח לי בהיותי גר בתל אביב להגיע לשם. עבורי זו היתה הפתעה גדולה וברכה שבאה לי משמיים.

הכישורים שהצטרפו למינוי היו התמצאות בתחום הבינוי והמיחשוב ויכולת שיתוף פעולה עם גורמים ממשלתיים. עיקר המחשבה היתה שיהיה שילוב של שרותי קופת חולים במרפאות עם בית החולים אסף הרופא. היה צורך להשתמש בשרותי מחשב כדי ליצור תקשורת מלאה בין המרפאות לבין בתי החולים לתועלת האוכלוסייה. הנסיון שלי בתחום התאימו מאוד לתפקיד.

לצורך קליטה טובה בתפקיד, מנהל מחוז דן, זבולון אריאלי מונה לסייע לי להכנס לתפקיד. פרופסור דורון הנחה אותי ליצור קשר אישי עם כל אחד מראשי הערים ועם אנשי הועד המפקח ועם נציגים אחרים שהיו באזור. ראיתי לפני מערכת סבוכה, האישים הרבים המעורבים היו בעלי אינטרסים שונים ולא תמיד חפפו עם ניהול נכון של המערכת הרפואית.

הכרות

עם קבלת המינוי יצרתי קשר מידי עם הרופא המחוזי ד"ר יופה כדי לתאם עימו את הכניסה לתפקיד וליצור קשר אישי עם אישים במחוז. הפגישה שלי עם ד"ר יופה השאירה בי הרגשה טובה, כי ד"ר יופה בנעימות רבה נתן לי להבין שאנחנו יכולים לנהל את המחוז בצוותא

למרות הקשיים החיצוניים. ומיד ד"ר יופה יזם פגישה עם מנהל בית החולים אסף הרופא להכרות ולתאום עבודה ביננו. וכן נקבעו פגישות עם ראשי הערים, באופן אישי כדי שיהיה לנו קו אחיד בתאום השירות הרפואי בכל עיר ועיר. כל המפגשים האלה נתנו לי להבין שיש הרבה מה לעשות במחוז וגם יש שותפים שמעוניינים בהצלחת המחוז. נועצתי עם כמה אישים שהכירו את הצרכים וגם מהם קיבלתי עצות טובות. החלטתי להתקשר לראש עיריית ראשון לציון, חנניה גיבשטיין, ולהפגש איתו כדי שיהיה קו פתוח ביני לבינו לקידום השרות הרפואי בעיר. נפגשתי איתו להכרות וגם להבין ממנו את החזון לעתידה של ראשון לציון. מהפגישות שהיו לי עם האישים העקריים של הערים השונות, גיליתי שכולם ראו את הצורך בפיתוח השירות הרפואי באזוריהם. הם גם ידעו את הקשיים שיש לבית החולים אסף הרופא שסבל מחוסר משאבים. מאחר והייתי נציג קופת חולים בועדת הפרויקטים הממשלתית הכרתי מקרוב את הקשיים והחלטתי שיש צורך להשקיע במחוז ראשון לציון. האזור של ראשון לציון גדול מאוד ויש לו שטחים ריקים שיכולים לאכלס אלפי משפחות. דבר נוסף, העולים החדשים שמגיעים בעיקר מרוסיה ניחנים בהשכלה וכישורים שיכולים להגדיל את היכולת של האוכלוסיה. דבר שלישי – המחוז ראשון לציון נמצא על שטחים נרחבים ביותר בטבורה של המדינה. שלושת הדברים האלה (האזור, האוכלוסיה ומיקום גאוגרפי) – מחייב תוכנית אב מסודרת.

מיפוי ובניה חדשה וחדשה

מנסיוני לאורך השנים בעבודה בקופת חולים, ידעתי שקבלת החלטות המסתמכת על נתונים היתה חשובה מאוד כדי לשרת את האוכלוסיה בצורה הטובה ביותר. כמו כן, קבלת החלטות על פי נתונים עוזרת בהבנה והרתמות של כל הנוגעים בדבר. לכן פניתי לחברת מחשבים שיש לה תוכנה מיוחדת שממפה אזורים כולל מערכת הכבישים, הבניינים, ובעיקר את פיזור האוכלוסיה באזור. הזמנתי מהחברה מיפוי של ראשון לציון על אוכלסיתה ומוסדותיה. כשהובאה לפני המפה לא האמנתי שכל הרעיונות שלנו לגבי הפיתוח של האזור ניתנים לביצוע. עם המיפוי והתוכנית נפגשתי עם רפי הראובני מנהל אגף הבינוי במרכז קופת חולים, ובקשתי סיוע שלהם לגבש מדיניות של בניית מרפאות חדשות וכן נפגשתי עם ראש העיר להראות לו את התוכנית שלנו לגבי פיתוח השרות הרפואי בעיר. על בסיס התוכנית הזו, פעלנו כדי להקים כמה מרפאות לפי הצרכים החדשים. מצאתי שיתוף פעולה מלא עם הועד המפקח שבראשו עמד מר בלאבאן שהיה איש ציבור עתיר נסיון, ועם ראשי הערים, ראשי המועצות ליישום התוכנית לפיתוח השירות הרפואי במחוז. המרפאה החדשה הראשונה שהקמנו נקראה מרפאת ירושלים (ברחוב ירושלים).

ראש עיר חדש – מאיר ניצן

ב-1983 נבחר ראש עיר חדש. מאיר ניצן. הוא הגיע מהצבא. בתקופה זו כבר שלטתי בעבודה.

עוד בטרם הבחרו לראש עיר נפגשנו לשוחח על עתיד קופת חולים והצרכים לאוכלוסיה. עלי להדגיש כי מאיר ניצן גילה את כל נכונותו לקידום העיר ושם דגש על השרות הרפואי וסייע בידי לפתח את השירות הרפואי בראשון לציון כולל פיתוח ראשון לציון מערב. שם היו שטחים נרחבים פנויים לבניה וראש העיר ראה את הצרכים ודחף עד כמה שאפשר את כלל הגופים הציבוריים שפועלים בראשון לציון והתוצאות מראות שהוא לא פעל רק בראשון לציון, אלא הוא ראה את הנושא בפריסה גדולה יותר. ולזכותו יאמר שהוא נתן לקופת חולים את כל מה שהיא היתה זקוקה לו.

המחשב האישי והכרטיס המגנטי

ב-1983 נסעתי לטיול לארצות הברית. במסגרת הטיול ביקרתי את חברי ג'רי, שהיה בעל בית מרקחת בקליפורניה. בבית המרקחת היה מחשב אישי שגם היה מחובר למחשב מרכזי. אז חשבתי שהמודל הזה יתאים לקופת חולים. הצעתי לפרופסור דורון שחלק מהרעיון להציע את קופת חולים לעידן המודרני הטכנולוגי – נכניס את המחשב האישי כפילוט במחוז ראשון לציון. רצינו שהמחשב הראשון יכנס למרפאת ירושלים החדשה. בגלל פוליטיקה פנימית, הנהלת קופת חולים החליטה להריץ את המחשב החדש שם. מה הביא לעצירת הפרויקט. כעבור כשנה, עם חילופי אישים בנושא המחשב, החלו בהכנסת מחשבים אישיים. אנחנו היינו הראשונים שהתחלנו להשתמש במחשב האישי במרפאת ירושליים שהיתה חדשה וסימלה את העידן החדש של מרפאות.

קשה לסכם עשרות שנים של עשייה בקופת חולים במספר דפים. היה חשוב לי ליעל את המערכת לרווחת התושבים והעובדים. היחס לכל עובד ולאוכלוסייה היה חשוב לי מאוד. השירות הרפואי הלך והתפתח עם השנים. בשנות השבעים מקצוע הרופא הפך להיות יותר ספציפי – רופא לפי מומחיות שונה. בשנות התשעים קלטנו גל עליה גדול של עולים מרוסיה. בערים המעורבות רמלה לוד התמודדנו עם אתגרים לא מעטים. לאורך השנים בקרתי גם במסגרות רפואיות בארצות הברית, ובגרמניה. באנגליה התקבלתי על ידי שר הבריאות והבאתי חידושים לשיפור השרות. השתתפתי בקבוצת פיתוח בית החולים העתידי בתל אביב ועוד.

שמרתי תיקייה שכולה בנושא בריאות רק בשביל שהילדים והנכדים ידעו ויזכרו ששני אנשים, אני ושרה אשתי, בנינו לאט לאט משפחה וחיים משמעותיים. ואם הגענו לכך שהנכדה שלי הגיעה למקום מתקדם (בזמן כתיבת הספר דפנה עובדת באירגון הבריאות

העולמי עם צוות החירום של אירופה להתמודדות עם מגפת הקורונה) זו עבורי הצלחה אדירה. המשפחה התחילה מאבא עיוור עם שישה ילדים שהגיעו ממצריים. והנינה שלו הגיע למקום כל כך רחוק וזה הרי חשוב לי להעביר להם את המסר הזה.

פעילות פוליטית: מפא"י ומפלגת העבודה

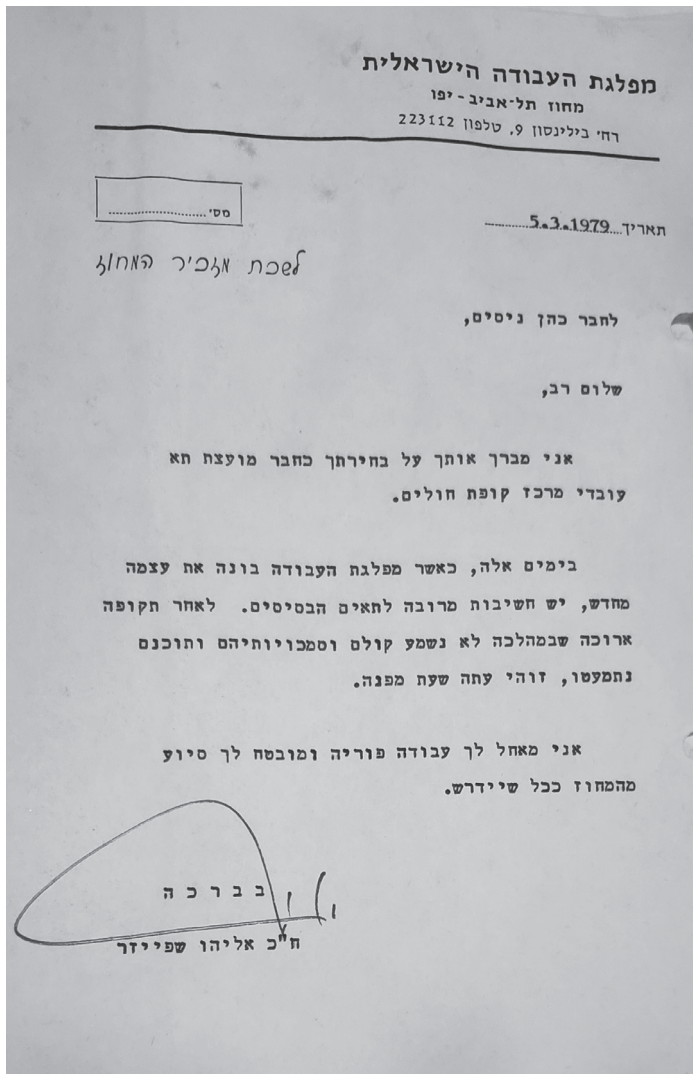
הרקע להצטרפות –

כעובד קופת חולים וכאזרח צעיר במדינה צעירה, היה זה אך טבעי עבורי לתמוך במפלגת פועלי ארץ ישראל – מפא"י. מפא"י היתה אחד הגופים המשמעותיים באירגון הישוב היהודי בזמן תקופת המנדט הבריטי ובבנית מוסדות שהיוו תשתית להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. מפא"י אף שלטה ב"הסתדרות" שתחתיה הוקמה קופת חולים ומוסדות רבים אחרים שנועדו לתמוך בעובדים היהודיים בארץ ישראל. לאורך השנים הכרתי אנשים רבים שהיו שותפים. להקמת האירגונים וראיתי מקרוב את היכולות שלהם והפטריוטיות במעשיהם. במסגרת עבודתי הכרתי רבים מהאנשים שנתנו את הכל למען המדינה והקימו ארגונים לטובת האזרחים. בצעירותי לא הייתי פעיל פוליטי אלא הצטרפתי מאוחר יותר כאשר חלה התדרדרות במעמדה של המפלגה, התדרדרות שהחלה עם מלחמת יום הכיפורים, פרשת ידלין והסתאבויות אחרות במפלגה שלא הקשיבה לרחשי העם וגם לא יצגה אותו. לאחר המהפך הפוליטי ב-1977, כשמפלגת העבודה (בעבר מפא"י) איבדה את השלטון למח"ל (ליכוד) בראשותו של מנחם בגין, נסו מנהיגי מפלגת העבודה לפעול לשינוי המציאות החדשה. בתקופה זו כבר הייתי בעל השפעה ומוכר בהנהלה המרכזית של קופת חולים. היה לי כוח מתוקף תפקידי באגף בינוי ונכסים והיו לי קשרים רבים בכל הארץ.

מנהל סניף מפלגת העבודה בשכונות

נכנסתי לפעילות פוליטית במפלגת העבודה בעקבות הזמנתו של שכני יוסף חלד. יוסף כיהן כסגן ראש עיריית תל אביב והכיר אותי באופן אישי ומקצועי משכונת רמת ישראל. הוא פנה אלי ואמר שלמפלגת העבודה אין נציגים מהשכונות וגם מעדות המזרח והציע לי להגיש מועמדות לתפקיד מזכיר הסניף של שכונת רמת ישראל וביצרון. הוא עודד ואמר שהמפלגה תתמוך בי ואכן כך היה. נבחרתי לתפקיד והשקעתי את מלא מרצי במפלגה שכבדתי. לאורך השנים יצא לי לעבוד מקרוב עם אנשי מפלגה אשר היו בין מקימי המדינה ומוסדותיה. היתה לי הערכה רבה אליהם מבחינה מקצועית. עבדתי עם אנשים כמו בר-לב, שמעון פרס, יצחק רבין, משה שחל, אורה נמיר, גדי יעקבי ואחרים. ארחנו בשכונה חברי

כנסת, ערכנו חוגי בית והשתתפתי במפגשים של ההנהגה הצעירה של התנועה. מצורפים כאן מספר מכתבים, גזרי עיתונים מאותה תקופת עשייה פוליטית. מעמדה של מפלגת העבודה הלך ונחלש. במהלך השנים התחלפו האנשים במפלגה, הגיעו אנשים שלא כיבדתי באותה מידה ואשר קיבלו החלטות שלא התאימו לראית העולם שלי. ולכן אחרי שנים רבות של פעילות מפלגתית, אחרי למעלה מעשור, החלטתי לנטוש את המפלגה שאיבדה את הדרך בה דבקתי והאמנתי.

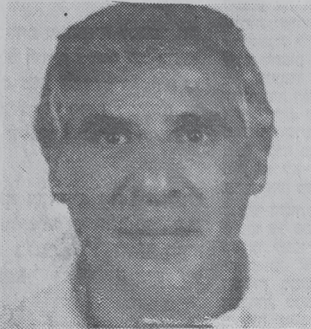

איתך לאורך כל הדרך

אנשי שכונות ופעילים בעיירות פיתוח במפגש עם מנהיג המערך, שמעון פרס, בו הביעו תמיכה במאמציו למען צדק חברתי ולמען השלום (צילום: רחמים ישראל)

קולות אחרים בעבודה

ניסים כהן:
מלכודת אש

המשך כהונתה של הממשלה, ובסיום הקרנציה למקד את המאבק בנושאים חברתיים כלכליים".

מסתבר, כי בקרב בני הש"כונות שורר כעס רב על פעילותו של השר עוז ויצמן במפלגת העבודה. אומר ניסים כהן: "ויצמן זה יותר גרוע מאש"ף. הוא הפך להכר הטוב ביותר של יאסר ערפאת. הוא גורם לנו נוק גדול מאוד. מפלגת העבודה אתו ועם זוסי ביילין הפכה לתנועת שמאלית קיצונית".

"אני וחברי מרגישים כי מפלגת העבודה, כדברה על ועידה בין לאומית, מכניסה את עצמה ואת מדינת ישראל למל"כודת אש. אנחנו כשכונות לא מבינים איך פתאום ראשי המפלגה מרכיבים על השתלבותם באזור של הרוסים ושל הסינים, באמצעות הוועידה הבין לאומית. זה לא מסתדר לנו. אסור למפלגת העבודה להר"ביל כיום לבחירות. אני וחברי חוששים כי בחירות סניבי נושא מדיני זה, ויבילו לניצחון מוחלט של הליכוד. יש לאפשר את

במפלגת העבודה עושים כשי"נים האחרונות מאמץ לקרב את בני השכונות ויעירות הפיתוח לעמדותיהם. אולם דווקא מכיוון זה נשלחו באחרונה היצי ביקור רת על עמדת ראשי מפלגת העבודה בשאלת הוועידה הבין לאומית.

מדובר בהתארגנות גדולה והר"לכת, של חברי מפלגת העבודה כשכונות ובעיירות הפיתוח, ל"הסכר לצמרת מפלגת העבודה, היא כי הדרך שנוקטת ההנהגה, היא שגויה. אחד ממובילי מגמה זאת הוא ניסים כהן (50). מזכיר סניף מפלגת העבודה בשכונת ביצורף רמת ישראל בדרום תל אביב. כהן, יליד ישראל, בוגר החוג למועד המדינה וסוציולוגיה באר"ניברסיטת בראיילן, משמש זה 8 שנים כמזכיר סניף מפלגת העבודה בדרום ת"א ומחזיק בפנקס החברות במפלגה כ-30 שנה. לדבריו, הוא מייצג שכבה גדולה ביותר מקרב חברי מפלגת העבודה ותומכיה הקוראים לראשי המפלגה לשנות כוונתם האחרון את מדיניותם ודרך ההסברה שלהם. שאם לא כן, מכשירה צמרת העבודה כמו ידיה את עלייתם של כוחות קיצוניים כליכוד, התחיה ושי"ש שלטון בישראל.

חלק רביעי

המשפחה שהקמתי

ב-1966, בגיל 30, עבדתי בתפקיד בכיר במרכז קופת חולים. כבר היו מאחורי נסיעות לחו"ל, מספר חברות ובילויים. בגיל זה הרגשתי מוכן להתישב ולהקים משפחה. יום אחד ניגש אלי ידיד טוב בעבודה ואמר לי שיש לו להכיר לי בחורה נעימה שעובדת אצלו במחלקה. אמרתי שאשמח להכיר ברצון. הוא הציע שנפגש בשעה 12 במחלקת אספקה בקומה השניה – שם נהגו העובדים לעשות הפסקה ולשתות תה או קפה. הסיכום היה שהוא יבוא עם הבחורה. ב-12, כמתואם עלייתי למעלה ועשיתי תה. הוא הגיע עם הבחורה, שרה – זו היתה הזדמנות לראות אחד את השניה. לשמחתי שנינו היינו מעונינים וקבענו להפגש.

שרה התגוררה בכפר גנות, מחוץ לתל אביב, והציעה שהיא תגיע באוטובוס לתחנה המרכזית בתל אביב ואני אאסוף אותה משם ונסע יחד להצגה בתאטרון הבימה. אני הגעתי עם המכונית, קמתי מיד לפתוח לה את הדלת, ומיד אמרה לי "לא תודה, אני יכולה בעצמי" מצאה חן בעיני הגישה שלה שהיתה כל כך עניינית, בלי גינונים מיותרים. ההצגה היתה טובה ואחריה ליוויתי אותה עד לגנות. סיכמנו להפגש שוב במוצאי שבת. היא אמרה שאין תחבורה ציבורית מהמושב אז אמרתי שאני אבוא לאסוף אותה. קבענו ללכת ל-5"5 אוקלוק" במלון דן – היא לא ידעה מה זה. "5 אוקלוק" במלון דן כלל תזמורת וריקודים והיה ידוע כמקום מפגש לבילוי של הצעירים בעיר. שוב מצאה חן בעיני העממות שלה, בלי התרברבויות, זה התאים לי. בסביבות 4 אחר הצהריים, הגעתי לגנות. יצאה משם אחות של חבר שלי, גברי גטניו. אני וגברי הסתובבנו באותו מעגל חברים. הסתבר שהיא בת דודה של שרה. נעים היה לפגוש את ההורים של שרה (חיים וונדה). הם היו אנשים עובדי אדמה, לבושים בפשטות – היה להם משק חי עם כמה מאות עופות. אמא שלה לבשה חלוק ומטפחת לראשה והאכילה את האווזים. אבא שלה התפנה מעבודתו בפרדס. כל כך מצאה חן בעיני העממות שלהם והחריצות. הבנות שאז נהגתי לבלות בחברתן היו עירוניות עם גינונים – ואני לא אהבתי את הגינונים. היא התאימה לי כמשהיא שרוצה לבנות משפחה. אני לא רציתי לבזבז זמן, היו לי כוונות רציניות. הגישה המשפחתית שלה היתה כל כך אמיתית שנתנה לי להרגיש שאני חיי בחיים אחרים. אחרי כמה פגישות, גם היא נתנה לי להבין שהיא מתכוונת ברצינות – ואז רציתי שהיא תכיר את המשפחה שלי ואני אכיר את שלה.

במקביל, אביה היה מאוד חכם ואחראי. הוא עבד בחיריה (מזבלה) כאחראי על נהגי המשאיות. הוא חיפש בין הנהגים מי אוסף אשפה ממרכז קופת חולים – משהו שמכיר את המבנה ויוכל ללמוד עלי. רצה הגורל, שהנהג שהגיע למרכז קופת חולים היה שמעון, אח של רבקה גיסתי, אישתו של יוחנן. חיים אמר לשמעון, שיש בחור אחראי מחשבים בקופת חולים, וביקש שיבדוק על הבחור הזה. שמעון אמר לו, "אתה לא יודע מה יש לך, אח שלו נשוי לאחותי" – ומכאן חיים הבין שאני בא ממשפחה טובה ולא צריך לדאוג יותר.

כעבור חודש, עשינו מפגש הכרות משפחתי. יצא שזה היה כמו אירוסין. וסיכמנו שמתכוננים לנשואין. לא דברנו על כסף או על מה עושים. כל הכוונה היתה להכיר את המשפחות ולהוציא לפועל את החתונה.

דבר ראשון שחשבתי הוא, איפה לגור. שרה אמרה שלא אכפת לה איפה לגור, אפילו שיהיה צריך, אבל שיהיה שלנו. למחרת מכרתי את האוטו שלי בכ-12,000 לירות. הלכתי למרכז קופת חולים לקבל הלוואה לחתונה. בזכות התפקיד הבכיר שלי, אישרו לי 7,000 לירות. זה היה סכום איתו היה ניתן לקנות דירה. באתי לאחותי חנה ובקשתי שתברר אם מישהו רוצה למכור דירה בשכונה. בעל המכולת השכונתית, אספיס, עסק גם בתיווך דירות והוא היה המתווך של הדירה שבה אנחנו גרים עד היום. ביקשו 20,000 לירות עבור הדירה וזה היה הסכום שהיה בידי (אחרי מכירת הרכב וההלוואה מקופת חולים). אמרתי לשרה שקבעתי עם מתווך ושצריך שאבא שלה גם יבוא. רציתי שיראה שאני רציני, לא כי ציפיתי לכסף או עזרה כלשהיא. אני הבאתי למפגש עם אספיס את אחי בנימין כדי שיראו כולם שאני רציני ולא משחק משחקים. עשינו הסכם ביניים וקבלתי מפתח לדירה. אספיס אמר שאני יכול לקחת את כל מה שיש בדירה (הדירה היתה קטנה יותר ממה שהיא כיום – היא לא כללה את הסלון והחלק של המטבח).

החלטנו לעשות אירוסין, הזמנו את המשפחה של שרה אלינו הביתה – הבית של אמי. היה מפגש עממי – בלי פנטזיות. אמי ערכה שולחן, אחי מנשה היה כוכב הערב. הוא אמר לי שיש לי מזל שפגשתי בחורה כזו. הוא הכיר את חיים מעבודתו בעירייה. ונדה – אמה של שרה, היתה עקרת בית למופת. אביה איש עמל – בבוקר מוקדם עבד בעירייה ואחר כך עבד במשק שהוא וונדה בנו יחד. יחד איתם גם באו האחים והאחיות, לבנה, איציק וניצה. באירוסין החלפנו מתנות. שרה קנתה לי חפתים מזהב וקליפס לעניבה. עד היום שמרתי אותם ולאחרונה מסרתי את החפתים לנכדי תמיר. אני קניתי לה שעון זהב, מאוד קטן ועדין. את השעון, שרה מסרה לאחרונה לנכדה הבכורה, דפנה.

הלכנו לרבנות וקבענו תאריך לחתונה. אבא שלה אמר שיש לו קשר עם האחראי על בית כנסת ברחוב לוינסקי ואם נרצה, אולי נוכל להשכיר את המקום לצורך החתונה. היתה תכונה של חגיגה, המשפחות קבלו בלב שלם אחת את השניה. אצלי במשפחה שמחו לראות שאני סוף סוף משתקע, שהרעיון לנסוע ולגור באמריקה נדחק.

הכנו את הבית. קרוב משפחה של שרה, דוד דנה, מקיבוץ גבים לקח אותי לחנות רהיטים שממנה רכשו רהיטים עמידים לקיבוץ. דוד היה הקניין של הקיבוץ והיה לו קשר עם הספק של הקיבוץ. דוד היה איש נהדר. קנינו שתי כורסאות ושולחן סלוני (השולחן קיים עד היום אצלנו בסלון). השתמשנו בשולחן האוכל שהשאירה בעלת הדירה הקודמת, שולחן עמיד מתקופת הצנע, החלפנו לו את ציפוי הפורמיקה וזה שירת אותנו תקופה ארוכה. מכל מקום

הייתה לנו עזרה! מיום שהכרנו עד שהתחתנו עברו חודשיים. חיים, אבא של שרה, עזר לנו בהרבה דברים קטנים, הוא היה איש כפיים, יצירתי וחרוץ. פעם מצא אוהל והציע לי להשתמש בו כמצילה לגינה. כשעשינו גדר, הוא הכין את המוטות. הוא עזר להגביה את החצר כדי שלא תהייה הצפה ועוד ועוד.

החתונה

מועד החתונה נקבע ל-14 בפברואר 1966.

חיים, שהיה איש מעשי, בעזרת חבר שלו, ארגן לנו את האולם בבית הכנסת האשכנזי ברחוב לוינסקי. בבתי הכנסת הגדולים בארץ היה אולם למעלה שהיה מיועד לארועים. אנחנו בתמורה תרמנו לבית הכנסת. הכתובה – המנהג אצלנו היה שהכתובה נשארת אצל הורי הכלה. וכך היה שנים רבות עד שהכתובה חזרה אלינו.

הקמת משפחה – ילדים

באתי ממשפחה של 14 ילדים. הגישה של המשפחה הענייה ומרובת הילדים היתה שילדים זה שמחה. הבית מלא ושוקק ויש צחוק ותחושה של יחד. המטרה בחיים להקים משפחה ולהביא ילדים. כשעבדתי בחברה אחרת נחשפתי לחיים אחרים, ראיתי את ההבדלים בין משפחה עם 12 ילדים למשפחה עם שני ילדים. כשיש הרבה ילדים אומנם הבית שוקק ומלא בשמחה אבל גם עצוב שבלי כסף ואתה לא יכול להשיג דברים חיוניים ועקריים. לדוגמא, להשיג השכלה. רוב אחיי לא סיימו שמונה כיתות (בית ספר עממי) וכל מה שעשו בחייהם היה מנסיבות הזמן. אצלי, זו היתה מעין "תאונה" – הייתי יליד הארץ. כשליח בעירייה פגשתי אנשים אחרים כגון מזכיר העיר וארכיטקטים. הייתי בסביבה של אנשים שהחזיקו נייר ועט. היתה גם כתבנית שידעה אנגלית, וכתבנית שבעלה היה צ'לן בתזמורת הפילהרמונית. אני הגעתי ממקום שאין בו עט. הספר היחיד בבית היה הסידור. שאלתי את עצמי לאן אני רוצה להשתייך. בבית, שפע של בני אדם, אבל חסרי השכלה עם יכולות מינימאליות או שאני רוצה חיים אחרים שנתפסו בעיני כטובים יותר. אחי בנימין ידע לקרא ועבד בדפוס. אחי יוחנן בקושי ידע לקרא ועסק במכירת פרחים, מנשה למד בבית ספר תלמוד תודה ובכיתה ז' הפסיק ללמוד והתחיל לעבוד כשליח בחנות נעליים. חנה עבדה במפעל שמייצר פחים (קופסאות שימורים). הבית היה בלי ספרים. מנשה הכניס הביתה חוברות/עלונים שיכולת לקרא בהם על נושאים שביום יום – שלא ברומו של עולם. לא ידענו מה זאת אוניברסיטה.

הגעתי למסקנה שצריך להפסיק להביא לעולם הרבה ילדים ושהשכלה חשובה! רק כך

אפשר לבנות חיים טובים יותר. כדי לצאת מהדלות של כרם התימנים צריך להרוויח כסף. אם אמשיך למכור פרחים אצל אחי אני אשאר למטה. ולכן חיפשתי לעזוב ולחפש עולם אחר טוב יותר. לכן התחלתי לעבוד בעירייה. ראיתי שלכולם סביבי בעירייה לא היו 12 ילדים. בכרם התימנים המשפחות מרובות הילדים דאגו לדאגות היום יום, אנחנו גרנו בדירה לא לנו, שלמנו דמי-מפתח. לאמא אין זמן לכולם, המרוץ לקיום הבסיסי העכיר את האוירה במשפחה. כשעבדתי בעירייה, יום העבודה היה בין 8 בבוקר ל-3 אחר הצהריים. בשוק הכרמל סיימו הרוכלים את יום העבודה ב-7 או 8 בערב. כבר אז ראיתי את ההבדל בין שני העולמות.

גם בלבוש היה הבדל. בעירייה הייתי חייב לבוא עם נעליים מצוחצחות, להיות מסופר וללבוש בגדים נקיים. כולם סביבי התלבשו בצורה כזו ואורח החיים הזה היה נעים לי. במקביל עוד עבדתי אצל אחי בחנות הפרחים. כשהגעתי לגיל 16, רציתי לצאת עם חברים וחברות לבלות. רציתי לצאת לרקוד ובקשתי מאחי שפעמיים בשבוע אצא מהעבודה בשעה 6 במקום ב-7. סכמנו שבשני ורביעי אגמור ב-6 הוא מצידו תמיד איחר. גם הדבר הקטן שבקשתי לא קבלתי. זה היה מאוד אופייני אצל כולם. מה זאת אומרת שהילד הצעיר "רוצה" – אלה היו החיים. נפל בחלקי שפגשתי אנשים אחרים שהראו לי שיש אפשרות אחרת. בתוכי החלטתי שאני רוצה חיים אחרים. אחי מנשה חיזק אותי, הוא הבין לליבי ולצרכים של הנער המתבגר במציאות הארץ ישראלית החדשה.

יוחנן והמשפחה הגיעו ממצריים עם ראיית עולם אחת. בהתחלה הוא התפרנס ממכירת סברס. הוא גם שיחק ש-ש-בש והימר. הוא התחתן בגיל 20 ונולדו לו ולרבקה 10 ילדים (גם הם קבלו את פרס בן-גוריון). אחי האחרים הביאו פחות ילדים למציאות החדשה. לבנימין שעבד בדפוס נולדו חמישה ילדים (חיה, משה/כושי, נחמיה, אלדד ויוסי). למנשה וויולה 4 ילדים (אדלה, רחל/רשלין, משה ויעל). לחנה ולאון 4 ילדים (שלמה, מימי, משה/פופו, רחלי) לאסתר ופליקס שלושה ילדים (עדנה, אביבה ומשה), לשרה ועוזי שלושה ילדים (סמדר, גילי ורחלי) ולי ולשרה שניים (משה ורחל).

אמרתי לעצמי – רק שני ילדים!

גם כשיצאתי לעבודה בקופת חולים ונפגשתי עם רופאים, אחיות, רוקחים, עובדי מעבדה – רובם אשכנזים – היו להם בין ילד לשלושה ילדים. הם התגוררו באזורים היפים של תל אביב כמו רחוב פרישמן או שדרות רוטשילד. המסקנה שקבלתי לגבי סוג החיים שרציתי לאמץ עוררה מלחמה בבית. יוחנן, האמין בעבודה זולה של בני המשפחה – לי זה לא התאים!

בבית היה משבר. אני הלכתי נקי ומצוחצח לעבודה וחזרתי בשלוש אחר הצהריים. אחרים חזרו בשעות הערב המאוחרות. אני הלכתי עם עניבה למשרד, הם הלכו למפעל. הילדים

איתם שיחקתי כדורגל בשכונה עדיין היו בעבודה כשאני חזרתי הביתה. מהמשכורת שלי, נתתי רבע לאמא שלי לקיום הבית והמשפחה (100 לירות) – גם אסתר וחנה התחילו לעבוד ועזרו בפרנסת המשפחה.

נסים, משה, שרה ורחל

נסיעות לחוץ לארץ

ברווקותי נסעתי כמה פעמים לחוץ לארץ. כמו שתארתי קודם, נסעתי לאנגליה וארצות הברית. היתה גם נסיעה לקפריסין אחרי הצבא. שם ביליתי במועדון גרמני ובערב יצאתי לרקוד. היה ברור לי שלנסיעות האלה יש חשיבות גדולה בהבנת העולם, הבדלי תרבויות ובפרספקטיבה על החיים שלנו. היה חשוב לי שגם לשרה יהיה הנסיון הזה (ומאוחר יותר לילדי). ב-1975 יצאנו יחד, שרה ואני, לטיול מאורגן של חודש באירופה כדי שגם היא תחווה את העולם הגדול. היה חשוב לי (וגם לשרה) לתת לילדים שלנו הזדמנויות כאלה כבר מגיל צעיר. שרה תמיד היתה חכמה. בתחילה רצינו שהילדים יחשפו לטיסות וראית העולם "מלמעלה". באותה תקופה. עוזי ושרה גרו באילת. עוזי היה מפקד המשטרה של אילת. הרעיון היה לשלוח את הילדים בטיסה כדי שיחוו את המטוס. לא יכולנו להרשות לעצמנו טיסה לשני הכיוונים או כרטיסים לכולנו אבל את הילדים שלחנו מאיילת לתל אביב בטיסה. מאוחר יותר דרך הפעילות עם ארגון האקספרמנט נסענו פעמיים לאירופה. לאורך השנים לקחנו את הילדים לנסיעות שונות ומאוחר יותר דאגנו שגם לנכדים יהיו הרבה הזדמנויות כאלה. היום כמובן נסיעות לחוץ לארץ הן דבר שבשיגרה, אבל כשאני התחלתי בזה, או כשילדי היו קטנים, זה היה דבר חריג ויקר מאוד.

חיים ביחד

המשפחה שהקמתי היא הדבר החשוב ביותר בחיי. לי ולשרה תמיד היתה מטרה שהמשפחה תהיה מלוכדת, אוהבת, קרובה וביחד. כשמשה היה צריך להתחתן, עדיין לא הכרתי עמוק את המשפחה של חגית. יוסף (אביה של חגית) הציע שנקנה דירה בחולון. אני בראש שלי, לא רציתי שיתרחקו מהמשפחה. אני אמרתי ליוסף שהמרכז הוא תל אביב ולא חולון, וצריך להקל עליהם, חשוב שמקום המגורים יהיה קרוב למקום העבודה. הצעתי שנמצא להם דירה בסביבה וניתן כסף לעזור להם. מצאנו את הדירה בבצרון, איפה שהם גרים היום. זה התאים מאוד. לאורך השנים כל יום שישי ערכנו (ועדיין עורכים) ארוחות שבת משותפות אצלנו בבית. שרה טיפלה בנכדים כשהיו קטנים, ועד היום, כסטודנטים, חיילים ואנשים צעירים הם באים קבוע והקשר שלנו חזק מאוד.

רחל וגיל בחרו להתגורר בארה"ב. אבל תמיד ידעתי שהם לא נפרדים מאיתנו וחשוב לשמר קשר הדוק ושותף. יש לי דוגמאות של חברים שיש להם אחים באמריקה 50 שנה, ולא ראו אחד את השני שנים, וכתוצאה מכך גם לא מכירים אחד את השני. אנחנו הבנו שגיל רוצה לצמוח מבחינה מקצועית ומקומו בשלב זה בארה"ב. היה חשוב לנו להשקיע בקשר. אם אין משפחה אז אין כלום! היה חשוב לי שרחל, גיל והבנות יהיו כולם מחוברים למשפחה

פה בארץ. דאגנו (ועדיין דואגים) להפגש פעמיים-שלוש בשנה. שלחתי את שרה עם הנכדים לארצות הברית כדי שיראו איפה הבנות דודות חיות, ויכירו את החיים שלהן שם. השנים הוכיחו כי השקעה זו היתה ההשקעה הטובה ביותר. בזמן חתימת הספר הזה, דפנה מתגוררת בארץ בשכנות עם משה ומשפחתו. כשאני רואה את הקשר בינה לבין חגית, בני הדודים ומשה – זה שווה בעיני הכל. ברגע שהילדים והנכדים בקשר טוב זה העיקר!

נספחים

תמונות

בית-הספר העירוני "נהלת יצחק"

תשי"א. תל-אביב

מחזור 6

ד' לתלמידים עשומה

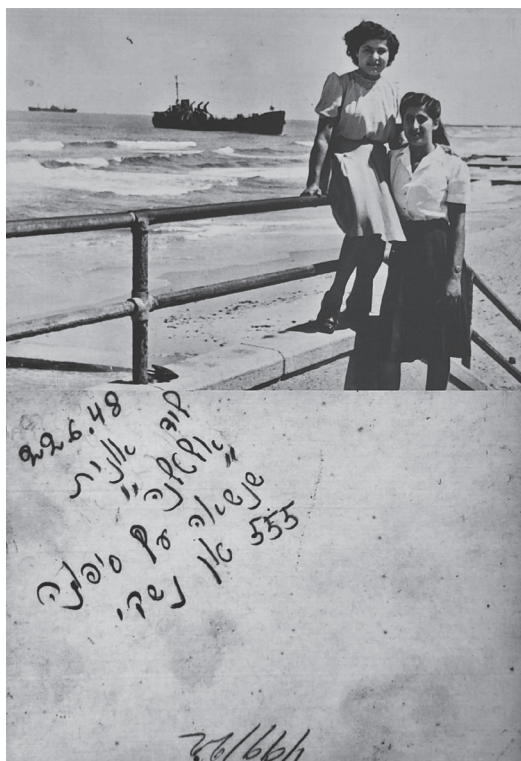

מלחמת העצמאות ליד מגורי הפליטים.
נסים, רביעי מימין

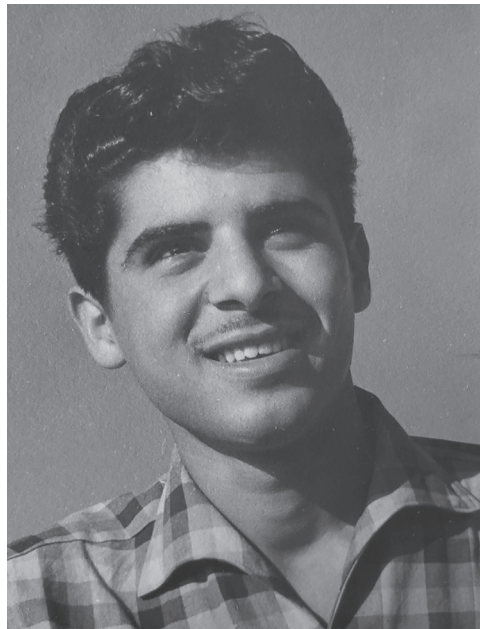
חנה (משמאל) במפעל תדמור ליצור פחים

חנה (משמאל) עם חברתה אסתר, ברקע אונית אלטלנה

מכונית ראשונה 1963

רגינה, לאון, עליזה, נסים, יפה ויעקב

אמנון, עליזה, יצחק, יפה, שמחה, שבי, נסים, חנה, רגינה, שרה ואסתר

שמחות משפחתיות

נספחים

מסמכים

IBM

ת.ד. 2881, טלפונים 64591/2
למברקים: INBUSMACH

י. ב. נ. (ישראל) בע"מ דרך פתח תקוה 25, תל-אביב
המשרד הראשי, לשכת השרות

IBM (ISRAEL) LTD. 25, Petach Tikva Road, Tel-Aviv
Head Office, Service Bureau

P. O. B. 2881 Tel. 64591/2
Cable Address: INBUSMACH

April 21st, 1963.

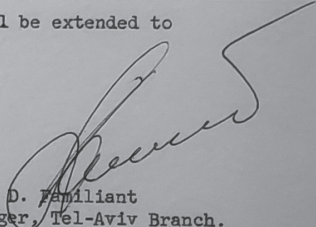
Our Ref. M-78^{AL}/zb.

TO WHOM IT MAY CONCERN.

Mr. Nissim Cohen is known to us as an operator with two of our customers, The Government Central Bureau of Statistics and Kupat Holim, a large sick fund.

He has been working with IBM equipment since 1956, and is an accomplished operator and wirer.

Any courtesy that will be extended to him will be appreciated.

D. Familiant
Manager, Tel-Aviv Branch.

IBM ביקור במרכז בארה"ב, 21.4.1963

General Federation of Jewish Labour in Israel
CENTRAL OFFICE of the
SICK-FUND "KUPAT-HOLIM"
BEITH KOVELMAN
SUPPLY DEPARTMENT
Banks: BANK HAPOLIM B.M. Tel-Aviv
BANK LEUMI LE-ISRAEL B.M. Tel-Aviv

התחברות הכללית של העובדים הנכרים בישראל
מרכז
קופת חולים
בית קובלמן
מחלקת ההספקה
בנקים: בנק הפועלים בע"מ, תל-אביב
בנק לאומי לישראל בע"מ, תל-אביב

23rd May, 1963

TEL-AVIV, תל-אביב, 28166
PHONE: 28166 P. O. B. 7077 ת.ד. 7077 פ.ד.ב. 28166
Cables: KUPHASPAPA TEL-AVIV סיגורםוח: KUPHASPAPA TEL-AVIV

In reply please quote No. H/2794 בתשובה או להזכיר מס' H/2794

Mr. Polak
c/o I.B.M. World Trade Corporation
System Dept.
821, United Nations Plaza
New York 17, N.Y.

Dear Mr. Polak,

On the assumption that you remember me when you have worked at the I.B.M. Israel - and since I have heard that you contemplate to return and work here - I apply to you on the following matter:

The Supervisor of our I.B.M. installations, Mr. NISSIM COHEN, is traveling to the States on a private visit, for a period of 3 months.

However, we are contemplating to acquire a DATA PROCESSING model 1440 or 1401.

You will certainly realize that we, as well as Mr. Cohen, are interested to study the functions of this equipment in view that Mr. Cohen has also undergone a local course at your Israel branch.

I shall be much obliged for your assistance to enable Mr. Cohen a careful study of the a/m equipment.

Trusting to meet you soon in Israel, I remain, dear Mr. Polak,

Yours truly,

E. Hurwitz.
SICK-FUND "KUPAT-HOLIM"
BEITH KOVELMAN
SUPPLY DEPARTMENT

c.c. Mr. Nissim Cohen.

SB/NK

IBM ביקור במרכז בארה"ב, 23.5.1963

May 28, 1963
Reference: H/2794

Mr. E. Hurwitz
Central Office of the
Sick-Fund "Kupat-Holim"
Beith Kovelman
Supply Department
P.O. B. 7077
Tel Aviv, Israel

Dear Mr. Hurwitz:

I was delighted to receive your letter of May 23, 1963 - how could I not remember you. Your information is correct, I am returning to Israel on the 28th of June to assume General Management of our Company there and I am certainly looking forward to seeing you again.

As for Mr. Cohen, should he arrive while I am still in New York, I will make the necessary arrangements for him personally. Should he arrive at a later date, I shall leave the necessary instructions so that he be well taken care of and be given an opportunity to see the 1440 and 1401 systems in operation here. As for the latter system, we have such an operation in our Headquarters building at the above address and he will get all the necessary explanations including the technique of program documentation.

I am very happy to know that you are contemplating either of the above systems and we shall give you our best possible assistance in making the proper choice.

As soon as I have arrived in Israel it shall be my pleasure to call on you. With kindest regards.

Sincerely yours,

H. Polak

HP:imm

cc: Mr. Nissim Cohen

WTHO

IBM ביקור במרכז בארה"ב, 28.5.1963

18/3/65

1

א-כקב

הה מביא

מנהל מנהל י.ד.מ.

הה ההיקף

הנכון: יניל מנהל - חוות דעה.

א.נ.

לפי בקשתך, היינו מעיזים לך את חוות דענו בנושא, ואור קבול
הסקרים שהוגשו בקליפתם של אנשי חב' י.ד.מ., וחב' מ.א.מ., כל חברה
גרנד.

תחילה ~~אנחנו~~ ~~עם~~ מספר פירוט-עודדות, אולי אולי לקרא
הל בדים.

1. המנהל, אולי מביע חב' י.ד.מ. הינו חוזיה נוספת לנתפוחה הדבק
התפתח חברה זו בשטח יצור המנוחה לעבוד נמוך. החברה ת"י
עדיין ממשיכה לספק לפי ביטול אקומולציה מטרה שונה, החל
מהמטרה "הפשוטה" הולך (מקרה ב) ועד המנהל הממוצע הולך, וזאת,
כשם ממנה ממנוג אלו יש לה קלי שיטת-לפיוצוי הממוס על
מנהל קובע.

2. המנהל, אולי מביעה חב' מ.א.מ. הינו חוזיה קובע, החה ת"י ובנה
במספרת של מנוג חלו, קעלו אלו שונה לחלוטין השיטת, מכפי
שהנוז לקבצ הקובצ נמוך ממוך. בהשוואה לסעיף 1 אז הכי אנו באים
לנהל זו "קבוצה" ישר אלו כל קלי כפי להצבתי, (שיטת-לפיוצוי) שהנו
הינו מאד, ומנוג בצעדים ומקבילים מטרה אישי.

אם נק, נשאלו השאלה העקיונית, מה נעשה בקצב 5 שנים, אם מנהל
מ.א.מ. לא יצרה אביטור של קענד, הוא נכסך אז אכל חברה
אחר, או שטר אחר?

דו"ח המלצה לבחירת מחשב

או

3. לביאג האמצעה וההצעה של ח"ה י.ג.מ., הינן מעולה וממוסד על שנתן
לסיון מעשי רב. אהרה תייל גם מגנתי וממחים מקומיים, עזובה זו
היו קצול מעקל, מכון שנסונו של רדום נתון להם מקדמה על פע
לסיונו של המעשים, כאלו הקולג שמצבו להם בדרכי המעקל העיני
היב, נתון להם הקולג לעי קצול שיעורו להם קצוני, יש להניח
שלא יתרה צורך להתקדם היבוצו קצונה מסוימת או לפעמים אלף להקדמה
על הביצוע למקלו אתר המעשים האלו כפי, אלא של קחה כפי גבוא
על העבודה המינימלית ציין מעשי.

הנצח — חב"ה. ר.ט.א. מציעה אג ה: צו-3-RMC: מתקל טוב, העונה על

בהישג תקדומה של הנה. פועל בסטט הסטים.
אברהם זו יש אמנם לסיון האמצעה, בהצעה, ובכתיב. אך לסיון זה
עדיין צעור, ויש קצור ספק לעי קצול לעדיין את לקולו יהם כפי
הקולג בפעולתו התקנה של המעשה. כך שבא מקדמה של קחה מסוימת,
נצטרך אנו להיות אתר "משפתי הסיון" ולמצוא על השינוי את הקולג.
עזובה מעט את תמוז מושפעה מחינת אור גמלים.

הנצח — י.ג.מ.: מתקל 1405 קצור 6 תבשים, מתקל 360 קצור שנתים,
המתקל 360 שנה י.ג.מ. יכולה לספק קצור שנתים, הוא המתקל
המסופד קולג מתי המעשים שנה זו הוציאו לעק. עתה, יש להניח
כי כל ההתפתחות הציפוי קשה וצור המעשים קצוני יהיה
גני של תכנון הליכנולוגיה העקונית של ה- 360. בהיינו
גם מקרה לזמן נטאח למתקל זה לא יענה קצוני הרחוק על
בהשוניו, יש להיות שלא נצטרך אסוף מעשיות בהתאם השיטה,
אלא רק בהתאם איזורים.

דו"ח המלצה לבחירת מחשב (המשך)

ו

המלצה שהיה ידועה אספק קצוב לשה חבשים ה- 1401 ט.
 הוא אמנם ממשק אלקטרוני, אך הוא פועל כחלק קבוע לפי קיבוץ
 עם ציוד קינולוגיאלי (מחשבוניו הקיימות המוקד, החלק).
 המלצה ת"י פועל לפי שטר חבשים הימני קד. (או גם כשיש ואלו דגקולטים).
 חלק הקבוצה של השלש חבשים יהיה צורך להטות גמיות כדי להקטין
 את תזונה המלח צה, ולמגר מן עם הפעולה הקבועה, יהיה אפשר
 להכין עקבות חבשים.
 מלש צה יהיה המוקד הפעולה המלח שניתים עזר לקבלת ה- 360.

~~ההחלטות, הנו לגביהם של חבשי ידועה קבועה אמנם,
 חנותה את לשונה חלוצי להכין חבשים נכון את המלח,
 אך הדבר אנו כמות מהיגוי הבא.~~

ה- 1401 ט יעזר קצוב לשה חבשים, המלח הקבוע ת"י יהיה צורך
 להכין בניהול כדי להקטין את הקבוצה הקיימות המלח צה. זאתר
 מכן יהיה צורך הקבוצה נוספת של שנה חבשים (אפחות) כדי להכין להפעול
 התקורה של ה- 1401 ט.

או לנו לשנה שנשארה לנו תקופה של שנה עזר לקבלת ה- 360
 והיה עלינו כדי להכין קבוצה ה- 360, באותו לפי שטר
 חישה, (סרטיים מנטיים). יוצא אופטו שלטו יאפשר לנו להכין
 עקבות חבשים שיעלו קצת וקבוצה אחר עם קבוצה ה- 1401 ט
 (שנשאי לנו הקבוצה ה- 360).

אם כן, יהי שאימקור שנתנו לפעול יחד את הקבוצה הקיימות, או,
 אלו הולך להוסיף עקבות שנה, מה שנתנו מבעת כיום קבוצה
 הקיים, וזה אנו מצביק החלפת הציוד לתקופת בינוים.
 כי הקבוצה הקיימות אפשר להכין קבוצה הקיים לפחות קמילך
 השלטיים הקבוצה עזר לקבלת ה- 360 (כפי שהצדקה אומרת) ולמנו
 חבשים קבוצה ומחשבוניו.

המלצה שהיה ידועה אספק קצוב לשה חבשים ה- 1401 ט.
 הוא אמנם ממשק אלקטרוני, אך הוא פועל כחלק קבוע לפי קיבוץ
 עם ציוד קינולוגיאלי (מחשבוניו הקיימות המוקד, החלק).
 המלצה ת"י פועל לפי שטר חבשים הימני קד. (או גם כשיש ואלו דגקולטים).
 חלק הקבוצה של השלש חבשים יהיה צורך להטות גמיות כדי להקטין
 את תזונה המלח צה, ולמגר מן עם הפעולה הקבועה, יהיה אפשר
 להכין עקבות חבשים.
 מלש צה יהיה המוקד הפעולה המלח שניתים עזר לקבלת ה- 360.

דו"ח המלצה לבחירת מחשב (המשך)

לאנו הדיכוי הנכבדו אציל, היינו מנע קצה, ארמינו אציל
היה י.ד.מ. וגר המגלג - 360, וארמינו קציל קציל
לנתיים, קמלק היקופה הינו נצטיק אקלן את הדיכוי
הבאום !

1. ארמינו צווג מוגר אקראג קראג המלק (אקראג המוגר או ארמינו)

צוג זה ימנה !

א. 1 מתבנן .

ג. 2 מתבנניס .

ז. 1 מתבן-שטוג .

2. ארמינו סקר מבור, דיורקונג, אקראג, ולוג צמניס, אקראגו הקאג .

א. פריסטי .

ג. מל סוג .

ז. ארמינו (גה המספיק ארמינו).

3. ארמינו גר התבניו דקר חיה י.ד.מ. (הרמינו צמ עם חיה י.ד.מ.)

ארמינו ארמינו במשנן ארמינו 360, כזי ארמינו ארמינו ירמינו

הרמינו קאונן ארמינו, כזי ארמינו ארמינו ארמינו ארמינו, ארמינו,

ארמינו ארמינו ירמינו ארמינו ארמינו

ארמינו היקראג הינו ארמינו ארמינו ארמינו ארמינו

ארמינו ארמינו . כזי ארמינו, ארמינו ארמינו ארמינו ארמינו

ארמינו

ארמינו

ארמינו

היקראג
ארמינו
ארמינו
ארמינו
ארמינו

ארמינו ארמינו ארמינו י.ד.מ.

קופת-חולים

שן ההסתדרות הכפרית של העובדים בארץ ישראל
המרכז

תל-אביב, רחוב ארלוזורוב 101 / ת.ד. 16250 / טלפון 26 22 11

כ' תשרי תשל"ד

16.10.1973

סימנו .....

מכתבכם .....

לכבוד

רעית הח' כהן-נסים

רח' המכבים 7

תל-אביב

חברה יקרה,

הנהלת בית המרכז שולחה ברכת חזק ואמץ לך
ולבעלך שגוייס לצה"ל ותורם את חלקו למאמץ המלחמה
של מדינתנו.

הנהלת בית המרכז מוכנה לעמוד לעזרתך בכל אשר
חיזוקי.

במידת הצורך פני נא אלינו במרכז ונעשה כמיטב
יכולתנו לעזור לך בכל הבעיות שתיתקלי בהן בחיי
היום יום.

אנו מאחלים לך כל טוב, נזכה במהרה לנצחון
ולשובו של בעלך בריא ושלם לחיק משפחתו.

ב ב ר כ ה,

משה שי
מנהל בית המרכז

/צצ

מלחמת יום הכיפורים - מכתב לשרה מקופת חולים,

16.10.1973

קופת-חולים — המרכז
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל
לשכת היו"ר

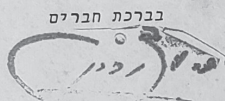
תל-אביב, כ"ב תמוז תשל"ז
8.7.1977

לכבוד
פרופ' א.הראל
מנהל מרכז רפואי עירוני ממשלתי
תל-אביב-יפו

פרופ' הראל היקר,

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום 10.6.77 הדבר הקמת הצוות
המשותף לשם בדיקת האפשרויות של שיתוף פעולה בהגשת עזרה רפואית
מקצועית באוכלוסיית אזר מוגדר בת"א.

הנני להודיעך בזה שמיניתי את ד"ר א.רון, ד"ר י.ברכה
הח' ניסים כהן על מנת להשתף מטעם קופ"ח בצוות זה.

בברכת חברים

פרופ' ה.רון

העתק:
פרופ' י.מנצ'ל, מנכ"ל, משרד הבריאות
מר יוטן ראש אגף אשפוז
פרופ' סלובצ'יק מ"מ מנהל בי"ח איכילוב
ד"ר א.רון, כאן
הח' י.פלגי, כאן
הנהלת מחוז ת"א
הח' ניסים כהן, האגף לבינוי - כאן ✓

תל-אביב, רח' אילוזרוב 101 / ת.ד. 16250 / טלפון 26 22 11

מינוי - צוות משותף של קופת חולים ומשרד הבריאות,
8.7.1977

מדינת ישראל

משרד הבריאות
לשכת המשנה למנכ"ל
ירושלים

תאריך: כ"ג בשבט השל"ח
31 בינואר 1978

מספר:

אל: מר נסים כהן, מרכז קופ"ח

הנדון: חוברת ריכוז פרויקטים

הנני מודה לך על 4 החוברות אשר שלחת אלי וכן עבור הפכת מ-17.1.78 שלך הכתוב בעטי.

ראשית אני מעריך מאוד את העבודה אשר השקעת בהכנת החוברת "ריכוז פרויקטים (1975 - 1977) עבור הועדה לאישור פרויקטים".

את החומר קיבלתי רק אחמול בלילה מאח המודיעין של מרכז קופ"ח, כאשר ירדתי משיבת הועד המפקח.

אשר המודיעין אמר לי כי המעטפה נמצאת שם כמעט שבועיים, ורק עתה כשהוא רואה אותי ומכיר אותי, הוא שואל אם זה בשבילי.

כאמור החומר ערוך יפה ומאיר עינים, אחכה לחוברת על המרפאות וכך תימצא בידינו תמונה שלמה של הפרוייקטים ומצבם.

ב ב ר כ ה ,

צ. אטלס
המשנה למנכ"ל

העחק: מר י. פלגי

חוברת ריכוז פרויקטים, 31.1.1978

קופת חולים

של ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל
המרכז

תל-אביב, רחוב ארלוזורוב 101 / ת.ד. 16250 / טלפון 26 22 11

סימנו: כ/78/28851

8/11/78

מכתבכם

לכבוד
הח' נסים כהן
האגף לבינוי ונכסים
כ א ז

ח.נ.ו.

שמח אני להוכיח כי סיימת לימודיך במדעי המדינה -
ובסוציאולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

זכור לי שציינת לפני כי הנך נהנה מלימודים, ואני
מקווה כי הידע שצברת יסייע לך ולמוסד במסגרת עבודתך.

היה ברוך !

בברכה,

זאב פדנקל
מנהל מחלקת המנגנון

העמק:
הח' א. אשרוב - הנהלת בית-
המרכז.

סיום התואר הראשון - מכתב הוקרה מקופת חולים
על ההשג, 8.11.1978

בתשובה נא להזכיר :
מס' 820

מפלגת העבודה הישראלית

ה מ ר כ ז

ה מזכיר הכללי

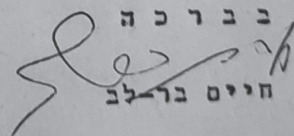
תל-אביב, כ" בחשון השל"ט
ת.ד. 36, טלפון 241351
20.11.1978

לכבוד
נסים כהן
רח"ד המכבים 7
תל-אביב

שלום רב.

אני מאשר בהודעה קבלה מכתבך מהאריך 5.11.78.
בימים אלו מהקיים דיון יסודי ומעמיק בנושא: הערכות
המפלגה בשכונות, בהשהפוח פרופטורים, עובדי קהילהיים,
ואנשי השכונות עצמם ואשר מטרהו לגבש הכניה פעולה
מפורטה לשנים הקרובות.

מעבר לפעולות מרכז המפלגה והנהגה, אשר פהוחים לכל
רעיון ומוכנים להושיט כל סיוע, חייבה לבוא יזמה מהוך
השכונות של המנהיגות המקומיה הצעירה ויחדיו נוכל
להחזיר אה בני השכונות למקומם הטבעי במפלגה העבודה.

ב ב ר כ ז

חיים בר-לב

ה.

מפלגת העבודה - פגישות בנושא השכונות,
20.11.1978

סיכום דיון בנושא השכונות/מספר 2

6.12.78

נוכחים - חיים בר-לב, יהודה טאי, דן כרמון, אוסטרוב זיוה, קוז'יקרו יוסף, אליהו שפיידר, יעקב ונה, הבני שלום, רוט דוד, בן-מנחם אלי, כהן דוד, יצחק שחם, אסתר הרליץ, אלישבע אהרוני, מריס הופרט, עמיחי כאור, כהן נסים,

אליהו שפיידר: מספר המצביעים עבור המפלגה נמוך ממספר חברי המפלגה הרשומים. לא קיים קשר בין העשייה (של מוסדות בעלי זיקה למפלגה) לבין ההוצאה. אי תיית למפלגה מפעילות מוסדות ששליחינו עומדים בראשם. המפלגה לא מציעה פעילות פוליטית הולמת לאנשי השכונות. מציע: (1) לקיים סמינר למנהיגים צעירים בני שכונות שאותו תרכז אישיה מרכזיה במפלגה; (2) בדיקה דרכי הקומוניקציה בין המפלגה לשכונות.

קוז'יקרו יוסף: הבעיה היא הניהוק בין הנבחר לסניף ובהוצאה מכך חוסר יכולתו של הסניף להשפיע. הפתרון מהן ייצוג הולם ופעולתה של הנועוה נוער בשכונות.

נסים כהן: מנהיגות בשכונות חייבה להיות מנהיגות צומחה ולא מוצנחת. את הסניפים חייבים להפעיל אנשים מהוך השכונה. חייב להיות הדיון חוזר בין הרמה המקומית לרמה הארצית.

יהודה טאי: אין פתרון כולל לשכונות ויש להמנע מהכללות. על הפעילות בשכונה חייב לפקח איש שכונה מקומי. בכל שכונה צריך לקום ועד נבחר שהוא יהיה המייצג הבלעדי של השכונה בפני המפלגה.

אלי בן-מנחם: בטוסדות מחוז ת"א אין ייצוג לאנשי השכונות. חייב להיות קשר הדוק בין פעולות נעמה, ההסתדרות וסניפי המפלגה בשכונות. יש מקום להגביר את הפעילות החברתית-פוליטית בשכונות בתחומים דקרוכים להם.

עבודה יעילה בטכונות ה"א, שהן גדולות מאד, היתכן
ע"י חלוקת כל שכונה להה-טכונות.

דוד רוט:

יש להקים האי-מפלגה בכל הטכונות. קידומו של מנהיג
יונה במעברו הסהלמויות ובמידה הצלחהו בעבודה שדה.

יצחק שחם:

ההא הטכונתי חייב להיות החוט המקשר בין המפלגה להוטב
הטכונה.

עמיחי מאור:

(1) לדיון השלישי והאחרון, החברים מהבקטים להגיש הצעות
לסיכום בכהב.

חיים בר-לב:

(2) אנשי הטכונות מוצאם מארצות ללא מסורה של הנועות
פועלים ואנו לא הקנינו להם הודעה זו.

(3) חוסר הודעהם הפוליטית של אנשי הטכונות הרם להולכהם
שולל אחר הבטחות של מפלגות אחרות.

(4) יש לבנות גרעין של אנשים בעלי הכרה הנועהיה בכל
טכונה אשר ירכזו סביבם פעילים נוספים.

(5) שלושה אפיקי פעולה חדשים לידיעה -

א. "ירח-עיון" שיתקיים בבית-ברל באמצע פברואר ס.ז.

והמיועד למנהיגות צעירה;

ב. יציאה לסמינריונים של קבוצות מאורגנות מכני הטכונות.

האחראי לנושא זה הוא יצחק שחם מנכ"ל"האגודה להינוך

הנועהי", רח' הירקון 88.

ג. מפקד המשמרה הצעירה אשר מהקיים בימים אלה מאפשר

הצטרפות למפלגה ויכולה בחירה והשפעה.

דינגר אפרים
עוזר המזכ"ל

נסים כהן
רח' דם-המכבים 7
תל-אביב

12/12/78

לכבוד
מר חיים בר-לב / ח"כ
מזכ"ל מפלגת העבודה

הנדון: הצעת תכנית לקידום פעילות המפלגה בשכונות.

א.נ.,

בזיקה לדיון מיום 5.12.78 הריני מגיש לך בזה הצעה תמציתית של תכנית לקידום פעילות המפלגה בשכונות.

יעדי התכנית

1. יצירת קשר - אמין מתמיד והדוק - בין מנהיגות המפלגה לבין תושבי השכונות.
2. הגברת אופן תושבי השכונות במנהיגות המפלגה.
3. העמקה וחיזוק ההכרה הרעיונית של תנועת העבודה בקרב חברי המפלגה בשכונות.
4. חחדרת התודעה והתרבות המפלגתית-פוליטית לתושבי השכונה שאינם חברי המפלגה.

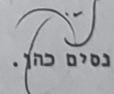
השיטה להשגת היעדים

1. הפעלות תאים מפלגתיים - קבועים - בשכונות.
2. כל תא יפעל כשלוחה ישירה הקשורה לתא מרכזי - ליד מזכ"ל המפלגה.
3. בכל תא יפעל צוות מצומצם בין 3-5 חברים - נבחרים מקומיים.
4. את הצוות ירכז חבר אשר יעמוד בקשר עם התא המרכזי.
5. התא - הסניף - יהיה פתוח בכל ערבי השבוע - בימים א'-ה - בשעות הערב.

תפקיד הצוות

1. לשמש כתובת לבעיות המקומיות, כגון: קשישים, סעד, שכונ, מעונות-יום, זוגות צעירים, סמים וכו'...
  2. לקיים הרצאות בנושאים אקטואליים - אחת לחודש.
  3. לקיים מפגשים מקומיים לשיחות בנושאים פוליטיים - אחת לשבועיים.
- תכנית זו ממליצה שלא להפעיל את השכונות על בסיס עדתי כל שהוא.
- אני מקוה כי תכנית זו תתרום ליתר זיקה בין תושבי השכונות לתנועת העבודה ובעיקר לטווח הארוך.

ב ב ר כ ה,

נסים כהן.

מפלגת העבודה - מכתבים בנושא השכונות,
12.12.1978

HISTADRUT
GENERAL FEDERATION OF LABOUR IN ISRAEL
LABOUR COUNCIL OF TEL-AVIV - YAFFO
5 BRENNER STR., TEL-AVIV, ISRAEL
PHONE 282211, P.O.B. 4077

הסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
מועצת פועלי תל-אביב-יפו
רחוב ברנר 5 תל-אביב, ישראל
טלפון 282211, ת.ד. 4077

Rel. בתשובה נא לחזיר
מפ/א/49

תל-אביב 14.1.79 TEL-AVIV

מזכיר המועצה

לכבוד
הח' נסים כהן
רח' דם המכבים 7
תל-אביב
נסים היקר,

קראתי בעיון רב את מכתבך לחיים בר-לב בנושא השכונות. אף אנו
נותנים דעתנו על נושא זה עתה ומשתדלים לגבש תכניות חדשות לפעולה
בשכונות.

אם אמנם אצליח לגייס בלמים הקרובים את האנשים המתאימים
הדרושים לביצוע התכניות - יחול מפנה מרחיק לכת גם אצלנו.

עד אז שמור נא על קשר מתמיד אתי כדי שנוכל לעשות יחד את העבודה
הרבה.

שלך
ביירות רבה
דב בן-מאיר

א/

מועצת תל אביב - מכתב בנושא השכונות, 14.1.1979

קופת חולים - המרכז
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
לשכת הירר

תלמידי כד' באדר ב'

30.3.1981

לכבוד
הח' נסים כהן
כ א ן

ח.נ.,

הנדון: כתב מינוי

הננו שמחים להודיעך בזאת כי הועדה המנהלת החליטה בשיבתה מיום 27.3.81 למנותך מנהל מחוז ראשון לציון, בכפיפות לח' זבולון הראלי ובהנהליתו.

המינוי ייכנס לתוקפו ביום 1.4.1981.

עלינו להבהיר כי באם וכאשר ייכלל המחוז במבנה מרחבי כלשהוא, יהיה תפקידך הני"ל בכפיפות למנהל המרחב.

כמקובל, תהיה השנה הראשונה לעבודתך בתפקיד זה שנת בסיסון.

אנו מאחלים לך הצלחה רבה במילוי תפקידך החדש והחשוב.

ב ב ר כ ה,

ד"ר א. כהן
מנהל אגף כח-אדם ויחסי עבודה

פרופ' ח. דורון
יו"ר ההנהלה המרכזית

העתק:
הח' א. שפניץ, כאן
הח' זבולון הראלי
הנהלת מחוז ראשון לציון
הח' ר. הראובני, כאן
הח' א. גז - הנהלת הבית
הח' ז. פרנקל, כאן

תלמידי, רחוב ארלוזורוב 101 / ת.ד. 16250 / טלפון 262211

מינוי - מנהל מחוז ראשון לציון, 30.3.1981

כ' באב התשמ"ח
3 באוגוסט 1988

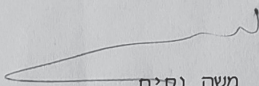
לכבוד
מר כהן נסים

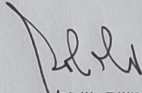
הנדון: כתב מינוי

בתוקף הסמכות הנתונה לנו על פי סעיף 18 (א) לחוק החברות הממשלתיות, תשל"ה - 1975, ולאחר התייעצות עם רשות החברות הממשלתיות, הרינו ממנים אותך כדירקטור במכון למחקרי נפט וגיאופיזיקה.

תוקף המינוי הוא שלוש שנים החל מתאריך כתב מינוי זה.

בכבוד רב,

משה נסים
שר האוצר

משה שחל
שר האנרגיה והתשתית

העתק: מנכ"ל משרד האנרגיה והתשתית
מנהל רשות החברות הממשלתיות
יו"ר דירקטוריון החברה

משרד האוצר ומשרד האנרגיה והתשתית:
מינוי דירקטור במכון למחקרי נפט וגיאופיזיקה, 3.8.1988

מדינת ישראל
רשות החברות הממשלתיות
מנהל הרשות

משרד האוצר
ירושלים

כו' באב תשמ"ח
9 אוגוסט, 1988

לכבוד
מר נסים כהן

א.נ.,

הנדון: מנויך כדירקטור במכון למחקרי נפט וגיאופיזיקה

הריני מתכבד להודיעך כי מונית כדירקטור בחברה הנ"ל ומצ"ב כתב מנוי
חתום.

אני מקדם בברכה מנויך זה ומאחל לך הצלחה בקידום משימותיה של החברה.

הנני מקווה שתתקן פעולה הדוק ביננו בהונתך זו.

במכונן רב,

זאב רפואה

העתק: לשכת שר האנרגיה והתשתית
יו"ר הדירקטוריון
מנכ"ל החברה

מינוי - דירקטור במכון למחקרי נפט וגיאופיזיקה,

9.8.1988

המנהל הכללי

רחוב ארלוזורוב 101
תל-אביב 62098
ת.ד. 16250
טלפון (03) 433267
(03) 433486

יז' בחשון תשנ"ג
13 בנובמבר 1992
סימוכין - 21269

לכבוד
הח' ניסים כהן

שלום רב, ניסים ה'קר

עם סיום שליחותי בקופת - חולים, מצאתי לנכון להודות לך על שיתוף הפעולה ועל תרומתך לקידום הרפואה הציבורית שוויינית וקופת-חולים.

היתה זו תקופה יצירתית ופורייה, בשיפור השרות ובהתאמת קופת-חולים לזמן, למרות התנאים המיוחדים והקשים בהם פעלנו.

קופת - חולים עומדת בפני אתגרים גדולים ובודאי חיוני המשך ולטפח יוזמות, חריצות וכשרון. אתה בודאי תמשיך לתרום את חלקך.

אני מאחל לך הצלחה ובריאות טובה.

ב כ ר כ ה
נחום פסה
המנהל הכללי

מנחם פסה: תודה והוקרה על התרומה לבריאות

הציבור, 13.11.1992

